

Hegyes csőrök, éles fogak

Vértelen viadal a
világosságért

Elemek harca

A photograph of two brown bears in a forest. One bear is standing on a rock on the left, looking towards the right. The other bear is on the right, looking up at the first bear with its mouth open, showing its teeth. The background is a dense green forest.

A párbaj

A természet hangján – minden zöldfülű gyereknek

Amikor születésünkkor megállunk az Élet kapujában, máris küzdenünk kell: a táplálék megszerzéséért, mamánk mosolyáért, a szeretetért, gondoskodásért. Aztán e harc végigkíséri életünket. Nincs ez máshogy az állatvilágban, de még a növények között sem: ki-ki harcol azért, amire szüksége van. Harcolnak fényért, területért, a nőstényért, az életben maradásért. De ezek mindig nemes harcok: nem céltalan gonoszkodás vezérli őket, hanem az élet törvényeinek tisztelete. Ezért azt a csodálatos tulajdonságunkat, hogy küzdeni tudunk, próbáljuk a legjobb célokra használni: csiszolgassunk, kerekítsünk, szépítsünk ezen a gömbbe zárt világon!

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

A párбай	2-7. oldal
Elemek harca	8-11. oldal
Vértelen viadal a világosságért	14-16. oldal
Vándormadarak	30-32. oldal
Süni és a acsillagok	33-35. oldal
Vadászkaland a Zemplénben	36-38. oldal
Kutyakötelesség?	40-41. oldal
Hegyes csőrök, éles fogak	46-47. oldal

A párбай

A Nap kissé bágyadtan süt már, s a lombok sárgulni kezdenek. Az erdő csendjét félelmetes, öblös hangú bögés törti meg, majd nagy recsegés-ropogással, csattogó agan-csokkal egymásnak ront két szarvasbika. Szeptember van, a koronás nagyvadak számára a párбай ideje

- **Hogy hívják azt,
amikor két sün
párbajezik?**
- **Szúrópróba.**

Mikor, hogyan és miért harcolnak az állatok?

A SZARVASOK ÖSSZEL VÍVJÁK HANGOS CSATÁIKAT, DE PERSZE AZ EGYES ÁLLATOKNÁL MÁS ÉS MÁS IDŐPONTRA ESİK A LOVAGI TORNÁK IDEJE. VANNAK, AKIKET TAVASSZAL RAGAD EL A KÜZDŐSZELLEM, ÉS PERSZE OLYANOK IS, AKIK EGÉSZ ÉVEN ÁT KÖTEKEDŐ HANGULATBAN VANNAK. VAJON MI A TÉTJE EZEKNEK A VIADALOKNAK, KIK VESZNEK RÉSZT BENNÜK, ÉS MI LESZ A VESZTESEK SORSA?

☉Kosfejet ütnek

Akár a kosok, a bölények is egymásnak feszített homlokkal csatáznak. A cél nem az, hogy az ellenfél megsérüljön, hanem hogy meghátráljon

Holló a hollónak...

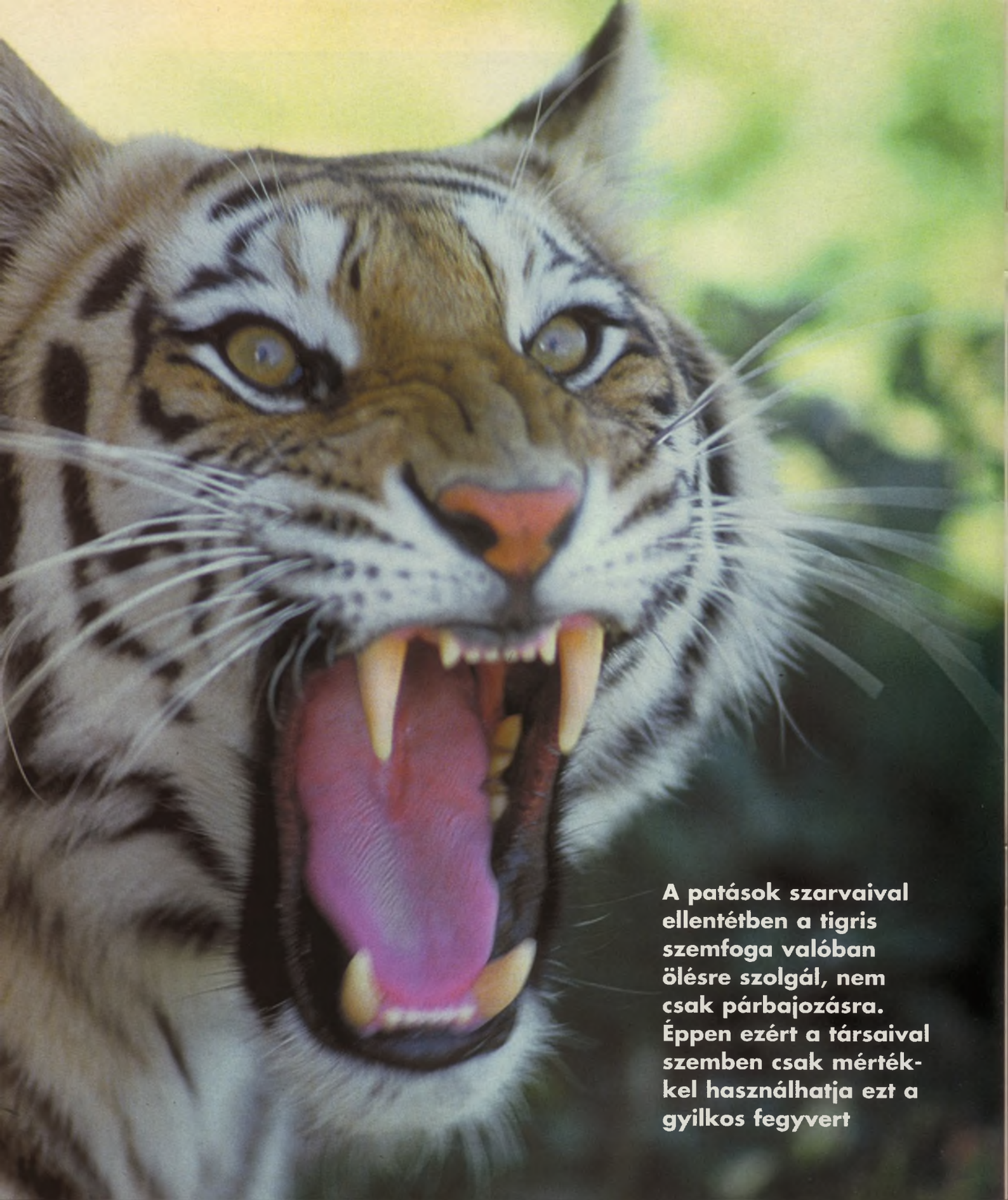
Annyit rögvést az elején le kell szögezni, hogy csak az azonos fajú állatok küzdelmét nevezhetjük párbajnak, legyen szó akár két farkasról, akár két cinigéről: a tigris harca a bivalyyal nem vetélkedés, hanem vadászat. A legtöbb állatfaj egyedei közül – akárcsak az emberek esetében – a hímneműek azok, akik hajlamosabbak a párbajozásra, a nőstények közt ritkább (de akkor sokszor véresebb) az összetűzés. Ha két bika összetalálkozik a legelőn, egész bizonyosan egymásnak szegezik a szarvukat, a kandúrok pofozkodnak, a kakasok kakaskodnak, a kosok pedig kosfejet ütnek. Az, hogy egyáltalán megtűrik-e a közelükben vetélytársaikat, változó: vannak mord egyeduralkodók, melyek nem viselik el másik hím jelenlétét, és vannak engedékenyebbek is, akiket nem zavar az alattvalók jelenléte, amíg nem vitatják nehéz küzdelmek során szerzett elsőbbségüket.

**☉Ne gyere közelebb!
A pettyes gekkó erős hangjával igyekszik távoltartani a betolakodót, de nem habozik harapni sem. Náluk is érvényes a mondás: két dudás nem fér meg egy csárdában**

Nagyobb a füstje, mint a lángja

A küzdelem sokszor veszedelmesebbnek látszik, mint amilyenek valójában: ahogy mondani szokás, nagyobb a füstje, mint a lángja. Egyetlen állat sem viszi szívesen a bőrét a vásárra, és nem ér meg annyit a győzelem, hogy utána hetekig tartson a sebek begyógyulása, a vérvesztés kiheverése. Éppen ezért mielőtt tettelességhez folyamodnának, a bajnokok először igyekeznek harc nélkül visszaretteneni az ellenfelet. Kihúzzák vagy fel-

**A patások szarvaival
ellentétben a tigris
szemfoga valóban
ölésre szolgál, nem
csak párbajozásra.
Éppen ezért a társaival
szemben csak mérték-
kel használhatja ezt a
gyilkos fegyvert**

fújják magukat, kieresztik a hangjukat, mutogatják fegyvereiket, vagy látványos mutatványokba kezdenek: a földet kapálják, fákat csavarnak ki tövestül vagy éppen tárgyakat hajigálnak – attól függően, hogy bikák, elefántok vagy csimpánzok állnak szemben egymással a küzdőtér két oldalán. Sokszor már maga a megjelenés is eldöntheti a vívót: a nagyobb és több ágú aganccsal büszkélkedő szarvas-

bika útjából kitérnek azok, akik hitványabb fejdíszot viselnek.

Sportszerű küzdelem

Még ha nem sikerül harc nélkül egyezsége jutni, és valóban egymásnak ugrik végül a két küzdő fél, többnyire akkor sem céljuk az, hogy egymáson halálos sebet ejtsenek. Minél veszedelmesebb fegyverekkel rendelkezik egy állat, annál óvatosabban bánik ezekkel párbajozás során.

Az agancsok, szarvak párbajtőrként egymáson

csattognak, de ritkán döfnek az ellenfél húsába, s akkor is leginkább csak véletlen balesetnek tudható be a sérülés, a farkasok ölésre termett, villogó fogai pedig legfeljebb a bőrét horzsolják az ellenfélnek. A legszigorúbb párbajkodexe a mérgegkigyóknak van, hiszen ezek egyetlen harapással kiolthatnák egymás életét: éppen ezért méregfogaikat egymással szemben soha nem használják, csak testükkel igyekeznek lenyomni ellenfelüket a földre, s ily módon „szkanderezve” döntik el, kié az elsőbbség. Vannak persze azért kivételek is: a vízilovak vagy az oroszlánfókák harca során bizony pirosra festi a vizet a patakzó vér.

A győztes mindent elvisz

Miért van minderre szükség? Miért kell párbajozni, miért nem élhetnek békén egymás mellett legalább az egy fajhoz tartozó állatok? Hiszen azt mondják, hogy holló a hollónak nem vájja ki a szemét! A versengés célja látszólag sokféle lehet. A jobb legelő, a gazdagabb táplálékforrás

CA sziklák ura

A kőszáli kecskebak hatalmas fegyverei már ránézésre is tekintélyt parancsolnak. A kisebb szarvú hím ki sem áll ellene

▷ **Mozgatható orrszarv**
A rinocérosz szarvának felépítése eltér a szarvasmarháétól: nincs összenőve a koponyacsonttal

olyasmi, ami megér egy kis verekedést – valljuk be, ez a gondolat nem idegen az emberektől sem! A magányosan élő állatok többnyire ezért mérik össze az erejüket, s a vesztesnek a silányabb éléskamra, kényelmetlenebb üreg, alacsonyabb kilátó marad. A csapatban élőknel a rangsorban elfoglalt hely a tét: minél több társat utasít maga mögé a bajnok, annál kényelmesebb lesz az élete, annál zsírosabb konc jut neki, s végül akár a vezérségig is viheti. Az első lépések megtétele a legnehezebb: minél magasabbra jut egy adott állat a ranglétrán, annál könnyebb lesz jó erőben tartania magát, s felkészülni az újabb csatározásokra.

A csodatévő tülok

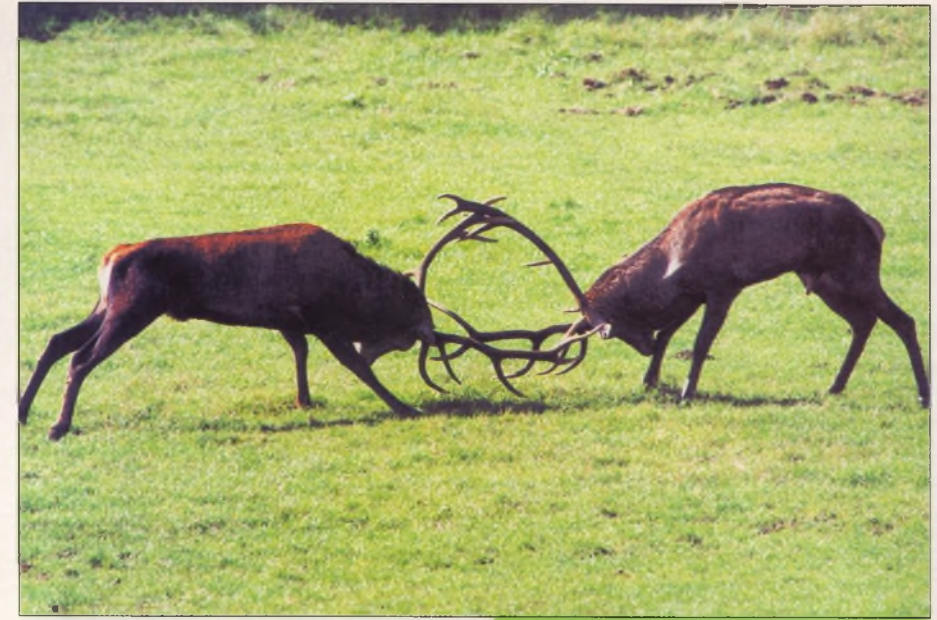
Az orrszarvúak tülkének varázserőt tulajdonítanak, ezért kíméletlenül irtják őket. A természetvédők néhány állatot elaltattak, és szarvukat lefűszelték, hogy megmentsek őket az orrvadászoktól. Csak-hogy a díszüktől megfosztott rinocéroszok szégyenükben elbujdostak, és nem szaporodtak tovább. Az orrszarvútüloknek tehát valóban „varázserője” van – de csak amíg az eredeti tulajdonosa viseli!

Keressd a nőt!

– **Kakasviadalra készülök.**
Nem adnád kölcsön a páncéloedat?

Bármi legyen is azonban a közvetlen cél, a párhaj végső téje mindig a szaporodás, a saját tulajdonságok továbbörökítésének lehetősége. Ez olykor egészen nyilvánvaló, hiszen a legtöbb bunyóra a párzási időszakban kerül sor, s nemegyszer megesik, hogy a küzdőtér szélén ott vár az izgatott hajadon, lesve, várva, hogy kinek

nyújtsa kacsóját (mancsát, karmát, patáját, szárnyát, pikkelyét, uszonyát, kinek miye van), a vesztes pedig arra az évre búcsút mondhat a családalapítás reményének. A látszólag más célokért folyó versengés esetén is közvetve ugyanerre megy ki a játék, hiszen a jobb legelőt birtokló szarvasbikát maguktól is felkeresik a tehének, a hím gekkó a kényelmes

fatörzssel együtt a rajta lakó nőtényt is megszerzi, és a csapatban magas tiszteket betöltő majomnak könnyebb lesz elnyernie a gyengébb nem kegyeit. Ha tehát az erdőben járva bömbölést, recsegés-ropogást, fegyvercsattogást hallasz, felesleges kutatnod a nézeteltérés okát. Jusson eszedbe az örök igazság: keresd a nőt!

▷ **Fegyverbel!**

Egész nyáron át növeszti az agancsát a szarvasbika.
A szarvasbogár rágója nem véletlenül hasonlít szarvasagancsra: a rendeltetése is ugyanaz

Elemek harca

A Föld külső felszínformáló erői

A természetben nem csak az élelemért vagy az utódlás jogáért folyik a harc. A legősibb – és a legnehezebben nyomunköveshető – harcot a természet erői vívják, létrehozva ezzel Földünk legcsodálatosabb természeti kincseit; szédítő szakadékokat, hűsítő vízeséseket, égbe nyúló ormokat, magányosan álló sziklatömböket, vagy éppen lerombolva ezeket, apró porszemmé zúzva mindent, ami az útjukba kerül.

Ilyen nagy építő–romboló erővel persze sem a valaha élt óriások, sem mesebeli társaik nem rendelkeztek: erre csak a természet képes. Talpunk alatt a Föld belső erői vívják végtelen harcukat, amely néha hatalmas vulkáni kitörések, földrendések, szökőárok, földcsuszamlások képében válik a felszínen is láthatóvá, érezhetővé. A felszín fölött pedig a víz és a szél az úr. A továbbiakban e két

utóbbiról tudhattok meg többet, melyeket összefoglaló néven külső felszínformáló erőként szoktak emlegetni.

Csőbe húzott óriás

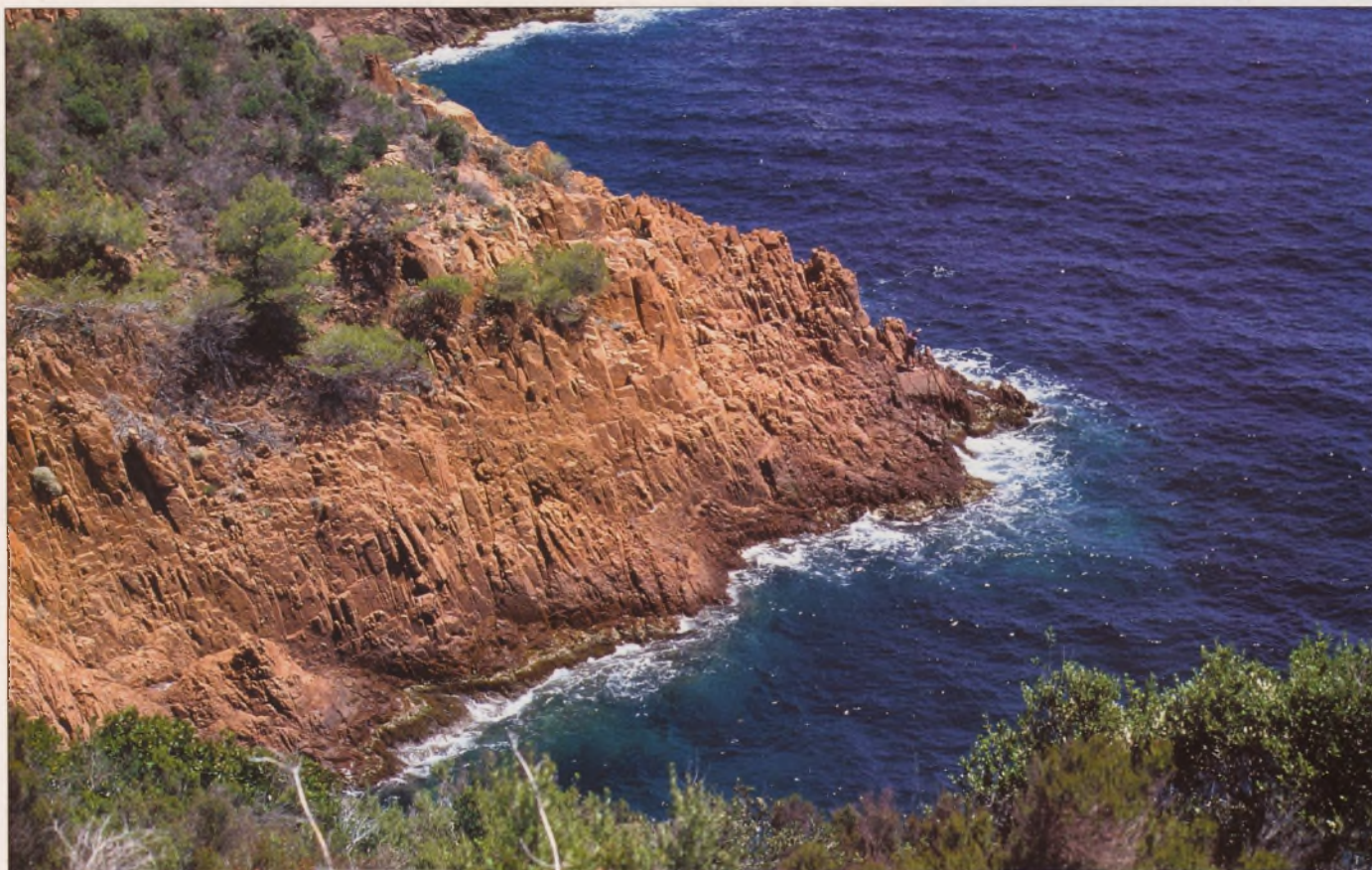
A víz valószínűleg nem az az anyag, amit bárki is közületek ne ismerne. Egy kis hidrogén, és valamivel kevesebb – pontosan feleannyi – oxigénből áll. Nélküle az élet elképzelhetetlen lenne Földün-

kön. Amikor reggel felkelve – Anyu hosszas unszolására végre – bemész a fürdőszobába fogat mosni, valószínűleg eszedbe sem jut, hogy ebben a színtelen, szagtalan és íztelen folyadékban mennyi erő lakozik.

Felszínformáink kialakításában a víz, és ezen belül is a folyók munkája a legjelentősebb. A gyors folyású, meredek terepeken száguldó folyók hosszú évezredek során kimélyítik völgyeiket, és a pusztító munkájuk eredményeként összegyülemlett törmeléket szállítják az óceánok és tengerek felé. Útjuk során – hordalékuk segítségével – mély medret vájnak, nem kímélve még a legkeményebb kőzeteket sem.

Más a helyzet a sík, alföldi jellegű tájakon kanyargó – meanderező – folyókkal. Ezek – ellentétben gyors folyású társaikkal – nem pusztítják, hanem építik környezetüket, méghozzá úgy, hogy a kanyarok külső ívén felszedett hordalékot a belső íveken lerakják, így nemcsak a folyó vize, de a medre is örökké változik, vándorol. Előfordulhat az is, hogy az így épülő folyópartok egyszer csak találkoznak, és a folyó a már felépített új medrében folytatja útját. Az ily módon képződő holtágak – elsősorban a csapadéknak köszönhetően – lassan vízzel telnek meg, így önálló tavakat – úgynevezett morotvatavakat – hoznak létre.

Romboló hullámok

A víz persze nemcsak a szárazföldek belsejében végzi építő, romboló munkáját hanem a tengerpartokon is, körülbelül hasonló módon, mint azt szárazföldi társai – a folyók – is teszik, de mivel a tenger nem folyik – legfeljebb áramlik –, ennek a munkának az elvégzésében a hullámok erejét veszi igénybe. A hullámok és az általuk szállított hordalék partalakító tevékenysége nagyban függ az ott található kőzetektől, de nemcsak azok keménységétől, ellenálló-képességétől, hanem attól is, hogy az ott található kőzetrétegek vízszintesen vagy függőlegesen helyezked-

nek-e el. A vízszintesen elhelyezkedő, különböző szilárdságú rétegek esetén a tenger a puhább kőzetek szétmorzsolásával a tengerbe hosszan benyúló nyelveket alakít ki. Ha a kőzetrétegek függőlegesen helyezkednek el, melyek a régi időkben jelentősen kiemelkedtek, akkor a tenger egy hatalmas fallal találja magát szemben. Ebben az esetben a hullámok barlangszerű mélyedéseket vájnak a sziklafal alján, melynek végeredményeként a magasabban lévő – nem háborgatott – szikladarabok súlyuknál fogva leomlanak, kisebb-nagyobb zátonyokat alkotva a tengerpart mentén.

Jégradír

A víz természetesen nemcsak folyékony formában képes környezetét átalakítani. A magas hegységekben a magasabb részekről lecsúszó jég a fő felszínformáló erő. Ezeket a lassan mozgó jégfolyamokat gleccsereknek nevezik, amelyek szintén a már korábban letarolt és magukkal cipelt hor-

Földünk legnagyobb gleccsere az Antarktisz keleti részén található Lambert-gleccser, amely 40 kilométer szélességben, 400 kilométer hosszan, évi 1 kilométert haladva gyalulja a Prince Charles-hegységet. Vastagsága eléri a 2 kilométert.

dalék segítségével gyalulják az alattuk vagy előttük lévő kőzeteket, érdekes felszínformákat hagyva maguk után. A sokszor több száz méter vastag gleccserek alján – a nagy nyomás hatására – a jég megolvad, és ez az olvadékvíz oldószerként működve hatékonyabbá teszi a gleccser munkáját.

Szélútta szép sziklák

A víz mellett a szél sem tétlenkedik, ha a Föld felszínének

☪ Széluralom

A sík területeken a szél akadálytalanul végezheti pusztító munkáját

átalakításáról van szó. Ellentétben a vízzel, a szél inkább a sík területeket „kedveli”, hiszen itt akadálytalanul süvíthet keresztül a tájon – ez persze nem azt jelenti, hogy a hegyvidékeken nem fúj a szél, sőt... A magas vonulatok közötti völgyekben ereje megtöbbszöröződik,

Földünk legszebb szélalkotta kőszobrai Észak-Amerikában találhatóak. Ez a természetes híd a Szivárványhíd – angol nevén *Rainbow Bridge* – a különböző keménységű kőzeteknek köszönheti létrejöttét. A fő tömegét felépítő vörös homokkő egyes részei – más anyagokkal vegyülve – szilárd, kőzetet alkottak, míg más részei puhák, porhanyósak maradtak. Ezeket a puhább részeket a szél – az általa szállított finom homok segítségével – lekoptatta, és az így megmaradt nagy ellenállású kőzetek, mint hatalmas, természetalkotta szobrok nyúlnak az ég felé.

hiszen sokkal kisebb helyen kell átpréselnie magát. A sík területeken – úgy mint a víz – a szél is az általa szállított hordalék segítségével koptatja a felszínt. A szikláknak csapódó apró homokszemcsék hosszú évek során a legkeményebb kőzeteket is képesek lecsiszolni.

A Süni továbbra is várja kérdéseiteket!

Lepke vagy pillangó ?

Minden pillangó lepke, de nem minden lepke pillangó. A tudomány a rovarok egyik legnépesebb csoportját lepkék néven ismeri. Lepke tehát „hivatalosan” minden szárnyakon továbblibenő, pödört nyelvű, nektár-evő ízeltlábú, amelynek szárnyát apró pikkelyek borítják.

A pillangók a lepkék csoportján belül kisebb társaságot alkotnak. Eleinte csak a színes kardosszárnyú lepkék rokonságát nevezték így, de az elnevezés köznapi használatban lassan kiterjedt minden színes nappali lepkére. A rendszerint inkább a nappali és az éjszakai lepkéket különíti el. Nappaliaknak a színes szárnyú, bunkós csápú rovarokat nevezi, amelyek pihenés közben szétterítik szárnyaikat, és természetesen napsütésben aktívak. Az éjszakai lepkéket pedig lemezcsápjukról, szerényebb színezetükről, éjjeli életükről és pihenéskor összecsuksott szárnyaikról lehet megismerni. Ezek a szabályok a legtöbb esetben jó eligazítást adnak, de persze néha azért félrevezetőek is lehetnek.

Mitől kék az ég?

A levegő önmagában színtelen, tehát nincsen benne semmi, ami kékre színezné. A vastag légréteg – a vízhez hasonlóan – mégis kékes árnyalatúnak látszik. A levegőben lévő részecskék ugyanis eltérítik a napsugarakat: egy részüket széttükrözik, más részüket átengedik vagy teljesen elnyelik. Ez a folyamat a fény szórása. A kék szín azért alakul ki, mert a leggyakrabban ezeket a sugarakat szórja a levegő, a többit pedig elnyeli. Mindig olyan színt látunk, amilyen a legnagyobb arányban érkezik a szemünkbe. Hajnalban és alkonyatkor, amikor a legvastagabb a napsugarak útjába kerülő légréteg, a kék szín annyira „kiszóródik” a Nap felől érkező fényből, hogy a napkorongot vörösnek látjuk. A vörös szín a színskálának a késsel ellentétes oldalán helyezkedik el, és a legkevésbé szóródik. A déli nap fénye már vékonyabb légrétegen keresztül jut a szemünkbe, színe sem olyan élénk, inkább sárgás. *(Bővebben olvashatsz erről a Süni 2002/2 számában, amely a színekről szól!)*

Hova tűnik a Hold nappal?

A Hold pályáján hűségesen követi a Földet, és folyamatosan körülötte kering. Emiatt persze a Föld egy bizonyos pontjáról csak akkor látható, ha éppen azon az oldalon van. Ez lehet éjszaka, de lehet nappal is. Éjszaka, amikor a Nap nem süt, jól látható a Hold, és a csillagok is. Azért éjszaka látszik legtöbbször, mert – a legtöbb égitesthez (bolygóhoz, holdhoz) hasonlóan – önmaga nem bocsát ki fényt, hanem csak a Nap sugarait tükrözi a Földre. Nappal a közvetlen napfény elhomályosítja a Holdról tükröződő fényt, ezért csak ritkán – főleg hajnalban és alkonyatkor – látható. A Hold tehát nappal sem tűnik el az égboltról, csak a szikrázó napfényben ritkábban látható, mint éjszakánként.

A Hold látszólagos fogyatkozása és dagadása is a fény tükrözésével magyarázható. A teliholdat fokozatosan kitöltő sötét mező nem más, mint a Föld árnyéka, amely éjszakáról éjszakára növekszik, majd teljesen eltakarja a Holdat, és újra visszahúzódik, szabályos, 28 napos ciklusokban.

AZ ESŐBOT

Az esőbot az egyik legősibb hangszer, amit még ma is sokfelé használnak: egyes helyeken „esőcsináló varázslatra” alkalmazzák, máshol hangszerként vagy játékként.

Ez a hangszer nem más, mint egy henger, amit tüskékkel, fapeckekkel vernek ki, és beletöltenek kavicsokat, kemény magvakat vagy apró kagylókat – mindig azt, ami éppen a közelben van: A sivatagban pl. kaktuszból készítik, és homokot öntenek bele...

A hangja attól függ, hogy mekkora a henger, miből készítették, milyen sőrön vannak benne pecek, és milyen anyagokat szórnak bele.

Hozzávalók

- papírtörölköző, csomagolópapír vagy posztertartó kartonhengere
- a henger kiszúrására alkalmas szerszám (pl. szög, ár)
- fogpiszkáló vagy lapos fejű szög
- (2,5 cm átmérőjű hengerhez 2 cm-es szögek)
- ragasztó, szigetelőszalag, drótvágó olló
- töltőanyagok: magvak (pl. mák, rizs, lencse, száraz bab), kavics, gyöngy
- külső díszítésre alkalmas anyagok (festék, szirkréta, homok, gyöngy)

Elkészítés

Szúrj lyukakat a kartonhengerbe spirálvonal mentén! Légy óvatos: ne nyomd nagyon, nehogy tönkretedd! Szúrogasd be a fogpiszkálókat a furatokba úgy, hogy egy kis darab maradjon a henger külső részén! Ha keskeny a hengered és a túldoldalt is kifúrtad, teljesen nyomd át, hogy a túlsó oldalon kijöjjön a másik vége! Ha különböző hosszúságú fogpiszkálókat szurkálsz bele, akkor eltérő hangokat csalhatsz ki az esőbotból. Ha szöget használsz, az átmérőnél kicsivel rövidebbeket nyomogass a hengerbe (ekkor nem is kell előre kifúrni)! Kis kalapácsot használva könnyebben boldogulsz.

Ragasztóval rögzítsd a kiálló végeket, és hagyd megszáradni. Vágd le a fél cm-nél hosszabb kiálló végeket!

A szögeket is ragasztóval rögzítheted, vagy körbetekerheted az egész hengert szigetelőszalaggal.

Még egyszerűbben elkészítheted a belső részt, ha laza dróthálót (amit pl. csirkeólhhoz használnak) tekersz össze és gyömöszölsz a hengerbe.

Zárd le a henger egyik végét szigetelőszalaggal, vagy ragassz rá egy korongot! Öntsd bele a töltőanyagot! Minél többfélét használsz, annál érdekesebb hangja lesz! Fogd be a nyitott végét a tenyereddel, és fordítsd meg. Csukd be a szemed, és figyelj, hogy tetszik-e a hangja! Ha nem, tegyél még bele töltőanyagot, vagy vegyél ki belőle – addig próbálgasd, amíg igazán esőt nem utánoz! Ha kész vagy, zárd le a másik végét is!

Ha belülről elkészült, díszítsd ki a külső részét! Ennek legegyszerűbb módja, ha folyékony ragasztóval bekened, majd megforgatod a homokban. (Nagy kosszal jár, de csodálatos felületet kölcsönöz a hangszerednek!) Bevonhatod anyaggal, papírral (amit kifesthetsz), de díszítheted különféle természetes anyagokkal is, ami kirándulás közben találsz!

Ha teljesen elkészült, lassan forgasd meg, és figyelj az eső hangjára! Ha többen csináltak esőbotot, rendezhettek „esőkoncertet”. Hasonlítsátok össze a különböző hangokat: kié utánoz csendes esőt, kié inkább viharosat? Az esőbotok kitűnő kíséretet adhatnak tábortűzi énekekhez is!

Vértelen viadal a világszágért

A növények nem párbajoznak egymással olyan látványosan, mint például a szarvasbikák, de mégis szakadatlan küzdelmet folytatnak a többi növénnyel szemben az életben maradásért

A harc célja itt a legritkább esetben sem a nőstények kegyeinek elnyerése, hanem a pusztá létezés, azaz a növekedés és végső soron a szaporodás lehetősége. A szaporodás sikerét a növényvilágban az évenként érlelt magvak számaival mérhető. Az pedig nyilvánvaló, hogy minél nagyobb, terjedélyesebb egy növény, annál több magot képes szétszórni környezetében. A fejlődéshez vízre, tápanyagokra és elsődlegesen napfényre van szükség, amelyért ádáz harc alakul ki növény és növény között.

CHalálos ölelés

A fát árnyékba boríthatják a derekára fonódó kuszónövények

Tarzan hintája Az őserdei fákról lelógó liánok néme- lyike akár egy em- ber súlyát is elbírja

A győztes jutalma az egész nyáron át tartó napfürdőzés, a vesztésre pedig vészterhes árny vetül. Mint minden háborúban, a fényért folytatott küzdelemben is alapvető szerepet kap a stratégia és a taktika.

Az egynyáriak taktikája

Mivel az egyéves (vagy egy-nyári) növények csak rövid ideig élnek, nincs más választásuk, mint a lehető leggyorsabb fejlődéssel a legnagyobb leveleket a Nap felé fordítani, és beárnyékolni a szomszédokat, ezzel is lassítva fejlődésüket. A réti lágyszárúakhoz képest komplikáltabb a helyzet egy erdő alján: itt a napsugarak nem közvetlenül jutnak az aljnövényzethez, hanem szórt fény formájában, ráadásul a falevelek mozgása miatt a rövid felvillanások gyakoribbak, mint a tartós napsütés. Az árnyéki növények levelének fonákja (az alsó felülete) gyakran lilás-vöröses színű, ami visszaveri a fényt, így a levél zöld felszíne

kétszer (odafelé is meg visszafelé is) részese a jótékony sugarakból. A fény hatását és mennyiségének csökkenését nagyon egyszerűen megfigyelheted, ha az erdő széléről vagy egy tisztásról elindulsz az erdő belseje felé. Eleinte bokrokból, cserjékből és lágyszárúakból álló dús növényzetten kell átverekedned magad, utána azonban egyre kevesebb növény állja majd utadat. Még néhány lépéssel később csak a száraz levelek zizegnek a lábad alatt.

Hagymát tölts!

Más a helyzet a szintén erdőlakó hagymásokkal. Ezek a növények nem próbálnak túlnőni a fákon: inkább megelőzik azokat, és a lombfakadás előtt kihajtanak és virágot nevelnek. Így még mielőtt a fák beárnyékolnák őket, leélik életük legfontosabb szakaszát, a falevelek kifejlődését követő időszakra csak a magok megérlelése marad. Ezért a különleges gyorsaságért azonban nagy árat kell fizetni: raktározó gumót, hagymát kell fejleszteni, és feltölteni tápanyagokkal, hogy legyen energia a korai kihajtáshoz, el kell viselni a csipős tavaszi reggeleket, a gyak-

ran még mostoha időjárás viszonyokat, valamint be kell érni a korán ébredő, bágyadt méhekkel. Ezek a beporzók, bár kevesen vannak, ugyanolyan valószínűséggel keresik fel a kis számú koratavaszi virágot, mint a nyári bőség idején a rovarok tömege a tömérdek hívogató nektárforrást.

Miért befolyásolja a növekedést a fény?

A növények szerveikben növekedési hormonokat termelnek; ahol sok hormon halmozódik fel, ott gyorsul a növekedés, ahol kevés, ott lelassul. A hormonok egy része fény hatására lebomlik. Így fordulhat elő, hogy a hajtás árnyékos oldalán több hormon van, mint a napon, ami azt eredményezi, hogy a szár csúcsa lassan a fény felé fordul (a sötét oldal nyúlik, a világos pedig nem). Ezért fordul mindig a Nap felé a napraforgó. Ugyanez az oka a csíra függőlegesen fölfelé történő nyúlásának, és a gyököcske lefelé haladásának is. A gyökér mindig a legsötétebb hely, azaz a talaj felé növekszik, ahol a legkevesebb hormon bomlik le a fény miatt. Persze a későbbiekben már nem egyedül a lefelé haladás határozza meg a gyökér fejlődését.

C Fáramászó növények

A fák tetején lakó növények egy része élősködő, mások azonban csak kapaszkodásra használják az ágot

A fák küzdelme

Az erdőalkotó fák más módszerekkel hadakoznak egymás ellen: magjaik kicsíráznak és fejlődésnek indulnak az árnyékban, majd amikor egy-egy idős fa kidől, és fény éri az újonnan kialakult tisztást, a másfél-két méteres csenevész csemeték bőszi küzdelembe kezdenek. Gyorsan növekedve megpróbálják elfoglalni a megüresedett helyet a lombkoronában. A versenynek csak egy győztese lehet; a többi fa lassan elpusztul, míg a győztes egyre nagyobb koronát fejleszt.

Szép kilátások!

Vannak olyan növények, amelyek fondorlattal viaskodnak. A fán lakó broméliák és orchideák, bár alacsony lágyszárúként a talajon lenne a helyük, a magasban élik életüket. Igen apró magokat érlelnek, amelyeket a szél felkap, és a lombkorona más ágaira repít. A palánta itt jobb fényviszonyok között élhet, mint a lombkorona alatt sínylődő többiek. Különösen

igaz ez a trópusokon, ahol gyakran három egymás fölötti lombkoronaszint árnyékolja a talajt, ezért a fák tövében állandó sötétség uralkodik.

Fondorlatos fojtogatók

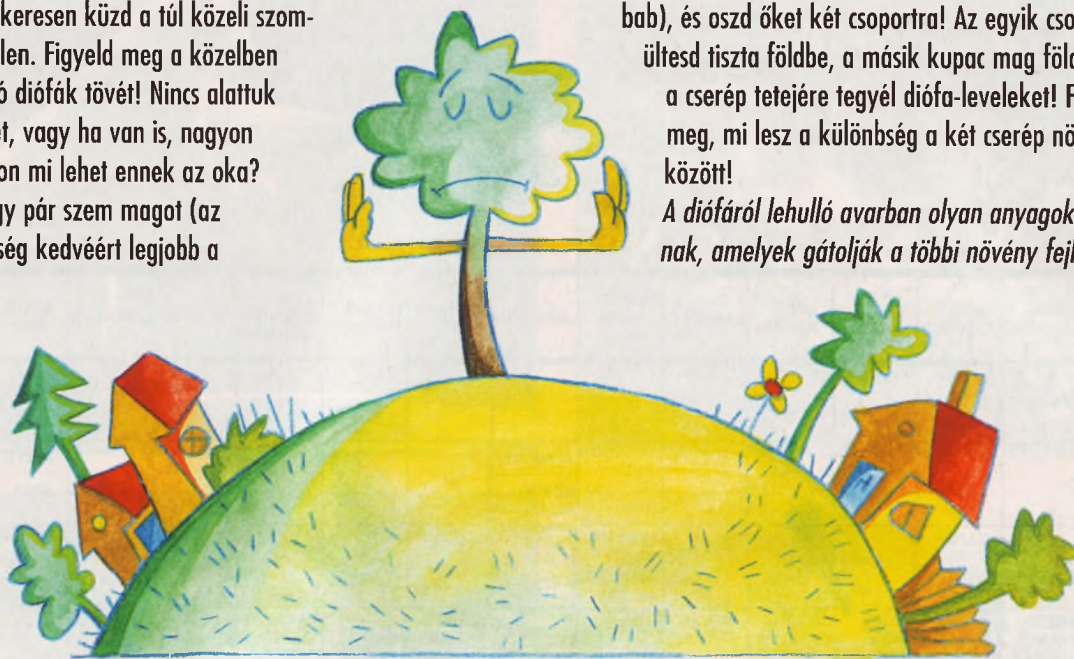
A kúszónövények lágyszárúak, hosszú hajtásaikkal mégis magasra emelik leveleiket, világos élőhelyet keresve. A nálunk szobában tartott, likacsos levélű *Monstera* például a talajon csírázik ki, ahol első hajtása az árnyék felé kezd nyúlni. Ha egy-két méteren belül eléri egy fa árnyékba burkolózó törzsét, akkor kis leveleket nevel, és elindul felfelé a kérgen. Hatalmas, szabdalt leveli csak a kúszás későbbi szakaszában, a fa felső harmadában fejlődnek ki, ahol már elég fény van. A szintén trópusi fojtófüge olyan erőteljes hajtásokkal fonja be a támasztékul szolgáló fát, hogy a szorult helyzetbe került fa lassan kiszárad a karvastagságú száruk fonadéka között. Néha az elpusztuló, elkorhadó fa körül állva marad a megerősödött fonadék, hatalmas kürtőként emlékeztetve a hajdan folyt küzdelemre. A liánok hasonló módon, a talajról indulva hódítják meg a fákat, de fejlődésük későbbi szakaszában erőteljes szárat eresztenek lefelé. Ezek a vastag, kötélszerű képződmények a talajra érve végül gyökeret eresztenek, vagy egyszerűen a levegőből gyűjtik össze a nedvességet.

Dióháború vegyi fegyverrel

A diófa sikeresen küzd a túl közeli szomszédok ellen. Figyeld meg a közelben előforduló diófák tövét! Nincs alattuk növényzet, vagy ha van is, nagyon gyér. Vajon mi lehet ennek az oka? Vegyél egy pár szem magot (az egyszerűség kedvéért legjobb a

bab), és oszd őket két csoportra! Az egyik csoportot ültess tiszta földbe, a másik kupac mag földjébe ill. a cserép tetejére tegyél diófa-leveleket! Figyeld meg, mi lesz a különbség a két cserép növényei között!

A diófáról lehulló avarban olyan anyagok vannak, amelyek gátolják a többi növény fejlődését.

Te kergeted azt az indát?

Nézz körül a lakásban: vannak-e kúszó- vagy futónövényeitek, s ha igen, milyenek? Könyvekben utána tudsz nézni, honnan származnak (pl. Sigrid Heuer: Szobanövények – Planétás Kiadó, 1992). Mit gondolsz, miért alakult így a testfelépítésük?

Folytasd a vizsgálódást a kertben, vagy kirándulás közben az erdőn, réten, patakparton! A különböző kúszónövények nem azonos módszerrel kapaszkodnak, ezért különféle felületeket tudnak befogni: az egyiknek elég a sima fal, a másinak göröngyösebb felületre, rácsra vagy fatörzsre van szüksége. Figyeld meg, hogyan kapaszkodik a borostyán, a vadszőlő, az iszalag, a gyalogszedér, a folyondár, a futórózsa, a tők, a bab vagy a szulák!

Skandináv rejtvény

	ANNÁL LEJEBB	TILTÓ SZÓCSKA	AZ Ő TULAJDONUK	APRÓ MADÁR	LÁNGOLÓ	NOVEKEDNI KEZD!	JEGYVÉGI	EZ A HAL NEM HAL!	ÜLTÖNYT TISZTÍT	RÉGIES HORDÓ-MÉRTÉK	ÉLESÍTI	JÓMAGAM	BELÜL INT!	
A BEKÜLDENDŐ SOR	▶	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	Y
LÉGNEMŰ ANYAG	▶						ÁTMÁZOL KÖRÜL-BELÜL	▶					FÉLTÉ! ÁRIA VÉGE!	▶
BELSO VÁR!	▶	ZAMATOSSÁ VÁLÓ ARRA	▶			COFFOT BONT ANTAL, BECÉZVE	▶	▶				JEGYZETEL KIRÁLYI ÜLOKE	▶	▶
	AMERIKAI HELYESLÉS ISMER	▶	▶		ABLAK RÉSE! FIATAL TEHÉN	▶	▶	A TÉL KÖZEPE! AGGÓDNI KEZD!	▶	ÁLLATOT ELLÁT KENDER-TORO	▶	▶	▶	▶
A MÚLT IDŐ JELE	▶		SÜLYOS VÉTSÉG ÉTKEZÉS	▶			MÉLY NŐI HANG FOPAPI RANG	▶			ÉRD KÖZEPE! NÖVÉNYI SZÁL	▶	KÓRHÁZ JELE ÓDA KÖZEPE!	▶
ÚJPESTI SPORT-KLUB	▶			KIKÖTŐI HÍD ANGOL FÉRFINEV	▶				HIVATALI HELYSÉG ÍROGAT	▶				▶
DÉL, RÖVIDEN	▶	ARAB MÉLTÓSÁGNEV LŐSZER	▶					ILONA, BECÉZVE AZONOS BETŰK	▶				A KÖR SUGARA KEVERÉK	▶
VONALZÓT HASZNÁLÓ TAGADÓSZÓ	▶	▶				LATYAKOS FÉNYES SIKER	▶						KETREC RÉSE! ROJT KÖZEPE!	▶
ANNUSKA	▶				A HAZA BOLCSE (FERENC) BÍRÓ FÚJJA	▶				ELŐRE-NYOMÓ FEJ	▶			▶
2/3 LEN!	▶		KESKENY SÁV KÁRTYALAPOT AD	▶				MÁKSZEM! PÁROS RÓZSA!	▶		INTÉS BEJGLIBE VÁLÓ	▶		▶
O SOLE ...? OLASZ SLÁGER	▶			KÖZÉPEN KIAD! VASVÉG!	▶		NEHÉZ FÉM RENDBEN! (USA-BAN)	▶					NÉMA GINA! HÓNAP, RÖVIDEN	▶
	HADONÁSZIK RECEPT, RÖVIDEN	▶							ÜREG, JÁRAT BŰTOR ANYAGA	▶				▶
FÜZVE GYAKORI KÖRET	▶				ABLAKKERET! KÉRDŐ SZÓCSKA	▶		SZÍNEHAGYOTT PERVÉG!	▶				ÉGTÁJ, RÖVIDEN RÓMAI 1-ES	▶
TARTALÉK	▶			ÉTELT SZOLGÁL FEL NEKI	▶						KARDDAL KÜZD	▶		

KivágOlló

Foggal-körömmel

Harcos nászéjszaka

Nem véletlen mondják a heves vérmérsékletű hölgyekre, hogy „vadmacska”: a macskafélék nőstényei híresek a szeszélyességükről. A kandúrok ádáz csatákat vívnak egymással választottjuk kegyeiért, karmos mancsaikkal kaszabolva vetélytársuk orcáját – a veszedelmes pofonok kivédésére, letompítására szolgál a tömött bundájú kandúrpofofa, amely a házi macskáknál éppúgy megtalálható, mint a **tigriseknél**. A csatát azonban valójában nem ők döntik el: mindig a nőstény választ a bajszos vitézek közül.

Fotó:

Kakasviadal

Valamennyi madár közül talán a tyúkalakúak párba-jozó hajlama a legismertebb: gondoljunk csak a harcias pulykára vagy a kakasviadalra, de nem jelentenek kivételt a **fácánok** sem. A kakasok lábának hátsó részén szaruhüvellyel fedett csontnyúlvány van: ez a sarkantyú, amellyel ádázul csépelik egymást, miközben megpróbálnak a másiknak fölébe kerekedni. De nemcsak tettelegességgel próbálnak egymáson túltenni: ékes tollazatukkal is igyekeznek kivívni a szerényebb külsejű tyúkok elismerését.

Fotó: Blaumann Ödön

Készülj az életre!

Az állatkölykök életének igen fontos mozzanata a játék: ez készíti fel őket a későbbi önálló életre, beleértve a komoly harcokat is. Ennek során gyakorolják be a küzdelem fajukra jellemző mozdulatsorait. A **rókakölykök** játékos birkózásuk során ledöntik egymást a lábukról, és óvatos harapásaikkal nemcsak azt tapasztalják ki, hogy hol kell megragadni az ellenfelet, hanem azt is, hogy mennyire szabad megharapni ahhoz, hogy azért ne tegyenek nagy kárt benne.

Fotó: Blaumann Ödön

A mogorva fejedelem

A medvék magányos állatok, akik még egymás társaságát sem viselik szívesen. Közöttük is különösen mogorva a **jegesmedve**. Bár állatkertben többnyire együtt él a pár, és olykor elszórakoztatják a közönséget játékos pancsolásukkal, a feleségnek ügyelnie kell, nehogy felbosszantsa az urát. Ha harapós kedvében találja, jobb, ha kitér az útjából, a közel tonnás súlyú sarkvidéki fejedelem ugyanis alkalomadtán élete párjának sem habozik kiosztani néhány kiadós pofont.

Fotó: Bogosi Zoltán

Nem csupán szájhősök!

A szárazföldi állatok közül a nilusi **vízilónak** van a legnagyobb szája (a víziló ugyan vízben él, mégis szárazföldi állatnak tekintjük, mert a szárazon is képes járni és táplálkozni). A hatalmas, kitért száj fenyegetést jelent az ellenfelek számára: ezzel igyekeznek a hímek megfélemlíteni vetélytársaikat. Ha ez nem bizonyul elegendőnek, akkor ádáz harc veszi kezdetét, amely már nem csupán szájhősködés: ezt bizonyítja, hogy a párba-jozó hímek törzszerű fogakkal súlyos sebeket is ejthetnek egymáson.

Fotó: Bogosi Zoltán

Tisztességtelen játszma

Az állatviadalokat szerencsére a világ számos országában már betiltották, ám Spanyolországban a bikaviadal még mindig a legnépszerűbb műsorszámok közé tartozik. Pedig a torreador látszólagos hősiessége valójában durva visszaélés a **bika** természetes ösztöneivel. A szarvasmarhák párbajkódexe szerint ugyanis aki kitér a másik öklelése elől, az feladta a harcot. Szegény bika, aki leszeggett fejjel, vakon támadásba lendül, álmában sem gondol arra, hogy az ellenfél félreugrik és hátba szúrja!

Fotó: Górr Andriás

Keress a saktáblán három olyan bábut, amelyet mind a négy oldalról más-más, vele nem azonos bábu határol!

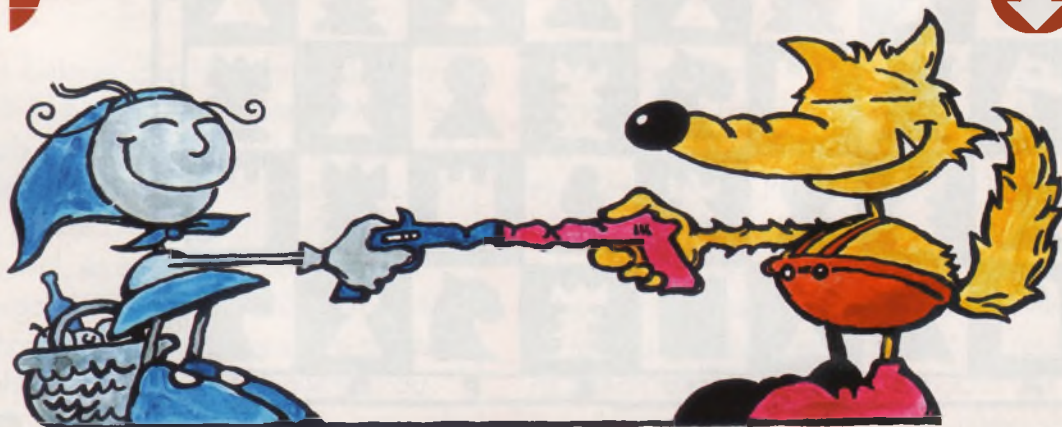

Könyvet nyerhetsz!

Ezek a halak azért verekszenek,
mert nem tudják eldönteni, melyik
két üveg tartalma azonos!
Segíts nekik!

Ha ügyes és figyelmes vagy, a két egyformának tűnő rajz között tíz apró
eltérést találsz (a színek nem számítanak).

A National Geographic Channel kérdései:

1. Élnek-e Európában is homárok?
2. Van-e olyan rák, amelyiknek nincs ollója?
3. Mit csinál a rák, ha kinötte a páncélját?

A helyes válaszokat a 27. oldalon található nyereményszelvényre írva küldd el szerkesztőségünk címére!

A homárok birodalma

A Maine-öböl vizében él az erős ollókkal rendelkező észak-amerikai homár. Attól a pillanattól kezdve, hogy apró lárvaként a világra jött, az életéért kell küzdenie az öböl számos ragadozójával szemben. Mindennapjait végigkísérik a fajtársakkal vívott párharcok is. A homárok közösségében a rangsor kérdése mindennél fontosabb, főleg a hímek között. A domináns hímek birtokolják a legjobb búvóhelyeket, a legjobb táplálékot és a legtöbb nőtényt. A sorrend állandóan felborul, majd újra kialakul. Amikor két, nagyjából azonos méretű homár találkozik, és nem egyértelmű, hogy melyikük a domináns, egyetlen módon lehet dűlőre jutniuk: harccal. A film a homárok életének viszontagságai mellett bemutatja ezeket az egymással folytatott területvédő harcokat is.

Október 3., 19.00; ismétlés másnap 8.00 és 13.00

**A következő
kakasnyelven írók
szavakat helyezd
el az ábrában!
Mind a hat pont
befér!**

KIKI	RIKI
KUKU	RIKU
KURI	RUKI

A természet hangján – minden zöldfülű gyerekeknek

Segíts a vadásznak kideríteni, hogy melyik számmal jelzett növény csavarodott rá a lábára!

Keresd meg az egymást fedő tárgyak közül azt, amelyikből a legkevesebb, és azt, amelyikből a legtöbb található a rajzon! Van rá három perced, aztán csörög a kígyó.

Játssz velünk és nyerj!

NYEREMÉNYJÁTÉK–SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!
A „VAD KÖZTÁRSASÁG” KÉRDÉSEI

1.
2.
3.
4.
5.

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

(A játék kérdései a 23. oldalon találhatóak)

1.
2.
3.

A Kvíziló kérdése a 22. oldalról:
Melyik két üveg tartalma
azonos?

A Dénes Natur Műhely
ajándékkönyvét nyerheted!

Beküldési határidő: 2002. október 25.

Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg, a Wild Republic (Vad Köztársaság) jóvoltából.

Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben.

1. Használják-e fajtársaik ellen méregfogukat a kigyók?
2. Van-e az orrszarvú tülkében csont?
3. Megfére-e egy farkában két kan farkas?
4. Visel-e agancsot a nőstény gímszarvas?
5. Szoktak-e viaskodni az egerek?

A Süni Egyesület közgyűlése

2002. szeptember 23-án (hétfőn) 16.30-tól, Budapesten az V. ker. Vadász u. 29. szám alatt (a szerkesztőség címén) a Süni Egyesület közgyűlést rendez. Napirend: 1. Beszámoló az egyesület munkájáról, 2. Az egyesület székhelyének megváltoztatása, 3. A 2003. évi munkaterv megvitatása, 4. Egyéb. A közgyűlés határozatképes, ha a tagok fele + 1 fő megjelenik. Határozatképtelenség esetén az újból összehívott közgyűlés (melynek időpontja és napirendje a Vadon magazin 2002/5. számában kerül meghirdetésre) a megjelentek számára való tekintet nélkül is határozatképes lesz. Amennyiben az egyesületi munkában tevékenyen is részt kívánsz venni, kérlek, a közgyűlés megrendezése előtt jelezd a szerkesztőség címén: 1242 Budapest, Pf. 455.

Fliegl Mónika, titkár

NYEREMÉNYJÁTÉK–SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Kedvenc állatom:

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Melyik cikk tetszett legjobban?

AJÁNDÉKKÖNYVET NYERHETSZ

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Hol vásároltam meg a SÜNI-t?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2002. október 25.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Nyeredményhirdetés

ELŐZŐ SZÁMUNK HELYES MEGFEJTÉSEI:

A Wild Republic kérdései:

1. A teve púpjában zsír van.
2. A hörcsög a pofazacsokójában szállítja haza az ételmet.
3. A legnagyobb zsírtartalmú teje a fókának van.
4. A leopárd a fák ágai közé rejtje a zsákmányát.
5. A baobabfa törzséből az elefánt tud vizet csapolni.

A National Geographic Channel kérdései:

1. A gilán és a viperagyíkon kívül nincs más mérges gyík a Földön.
2. A mérges gyíkok sivatagos hazájának jellemző növényei a kaktuszok.
3. A gyíkok megvastagodott faroktövét farokrépának hívják.

A Kvízoló feladványa:

A zöldség neve: KARALÁBÉ

Szerencsés nyerteseink:

A Wild Republic játékállatait nyerték:

Almay Kinga (Sződliget), Bukó Zsanett (Felsőzsolca), Csillag Péter (Dévaványa), Csuka Norbert (Hódmezővásárhely), Gábor Lilla (Budapest), Kovács Kelemen (Zalaszentbalázs), ifj. Lúkkón István (Pápa), Pajger Adrienn (Budapest), Sipos Jácint (Nagykanizsa), Tihanyi Erika (Budapest)

Műsoros videokazettát nyertek:

Faragó Petra (Pétfürdő), László Dávid (Mihályháza), Sogrik Judit Anna (Fót)

A Dénes Natúr Műhely Kiadó ajándékkönyvét nyerte:

Böröcz Dorottya (Bag)

Négyszemélyes családi belépőt nyertek a Planetáriumba:

Bánkúti Ferenc (Pécs), Gombos Magdolna (Túrkeve), Horváth Klára és Gábor (Kecskemét), Juhász András (Budapest), Keresztes Zoltán (Szeged), Mohácsi Livia (Vác), Sándor Eleonóra (Érd), Soós Eszter (Zalaegerszeg), Szabó Tibor (Tiszaújváros), Zelnik Péter (Gödöllő)

„Állati dolgok” a Budapest Televízióban minden második vasárnap 19.00-tól,
ismétlés pénteken 19.15-től.

A műsorban elhangzó kérdés: Melyik hónapban kezdődik a szarvasbőgés?

A helyes válaszadók Süni-előfizetést nyerhetnek!

A válaszokat a következő címre küldjétek: Budapest Televízió, Bp. Orczy út 44-46/b

Parti party

Egyszer, ha teheted, közelíts meg egy partifecske-telepet, amikor fiókák is vannak a fészkekben! Elég úgy 20-30 méterre menni, máris az egész csapat a fejed felett fog körözni, hogy eljesszenek a fészektől.

MADARAK ÉS ROVAROK

Létszám: min. 4 fő, de minél több, annál érdekesebb

Helyszín: bárhol, de viszonylag nagy terület kell hozzá

Eszköz: 60 apró, színes tárgy (legjobb kavics, borsó, kukorica, lencse stb., de lehet gomb, színes papír is). Legalább három különböző színű legyen, azonos arányban elosztva

(pl. 3x20, 4x15, 5x12 vagy 6x10)

egy nagy csomagolópapír, kréta vagy filc, ceruza vagy toll

Ebben a játékban a madarak „bőrébe” bújunk kicsit – megpróbáljuk elképzelni, hogy milyen lehet rovarokat keresgetni a földön. Az apró, színes tárgyak jelképezik a rovarokat. (Legyen legalább egy olyan szín, ami az adott környezetbe beleolvad – pl. szürke az aszfaltba, zöld a fűbe).

Szórjátok a „rovarokat” a fűbe (ha tudjátok, hogy mennyit szórtatok szét, a végén

tudjátok, hogy mennyit kell továbbvinni...)

A játékvezető ossza be a csapatot 5-6 fős csoportokra. A csoportok álljanak be úgy, ahogy váltófutáshoz szokás: egymás melletti oszlopokba a „rovarok” elé úgy, hogy a „madarak” az oszlopban való helyük szerint kapjanak sorszámot. „Rajt” vezényszóra az első madarak induljanak el, keresenek egy „rovar”, majd röpjönnek vissza a csapatukhoz. Érintsék meg a második madarat – aki rögtön indulhat – majd álljanak a sor végére. Amikor az utolsó madár is visszaért, az egész csapat üljön le. Az először helyet foglalók a győztesek.

Nézzétek meg, hogy milyen színű hernyókat szedtek az első sorszámúak, milyen a másodikak stb. Van-e valami különbség az utolsók és az első között? Melyik szín olvad bele a legjobban a környezetébe (melyik hernyó rejtőzik a legjobban) és melyik a legkevésbé?

A maradék hernyókkal játsszatok még annyi fordulót, ameddig el nem fogynak! Van-e különbség a madarak eredményében? Van-e változás a gyűjtött színekben? Melyik hernyók fogytak el a leghamarabb és melyek a legkésőbb? Játsszatok különböző helyeken (fű, földút, aszfalt stb.)

Mi a különbség?

Ha kevesen vagytok (csak két fős csoportok telnek ki), akkor is egymás után szedegessétek a hernyókat – és állítsátok sorba őket a megtalálás sorrendje szerint.

Vándormadarak

Vannak madarak, amelyek lankadatlanul, éjjel-nappal repülnek, mások meg-megszakítva útjukat, óriási erőfeszítések árán érik el távoli céljukat. Mind közül a leghosszabb a sarki csér vándorútja: 20000 kilométer repül, hogy elérje az „ígéret földjét”.

A Vándormadarak című film 450 ember három évi munkája. A filmet 200 helyszínen forgatták, és csak valódi képek szerepelnek benne! Mindez óriási kihívást jelentett a fényképezés szempontjából: minden egyes madárfajhoz külön-külön módszert kellett kitalálni: a gólyák köröző repülését például szálló ballonról, a pelikánokat csónakból filmezték. Az operatőr olykor a repülőgépből kilógva a pilóta orra előtt lebegett, mert így 180 fokban látószögéből követhette a madarak repülését. A lélegzetelállító képek élményén túl a

talán megértjük, hogy nem léteznek határok, hogy a Föld az egyetlen tér, ahol élünk, és talán azt is megtanuljuk, hogyan legyünk szabadok, mint a madarak.

A jelt a naptár adja meg.

A mikor az északi féltekén beköszönt a tavasz, a vándormadarak szárnyra kelnek a sarkvidéki tájak felé: elrepülnek oda, ahol születtek. A természet rejtélyes törvénye ez: csak ezen a

tágas, szinte a végtelenbe nyúló vidéken képesek szaporodni. Csillagászati jelek segítenek nekik a tájékozódásban: a Nap és a csillagok állása irányítja őket szélességi körökön átívelő útjukon. Érzékelik a Föld mágneses erőterét, s úgy lendülnek a kívánt irányba, mint ahogy az iránytű

A mandzsu daru Kínában igen nagy tiszteletnek örvend: alakja ott látható számtalan faliképen és szobrocskán. A párok a hosszú vándorlást követően násztáncot baltosítják egymást hűségükről.

engedelmeskedik ennek a vonásnak. A különböző kontinensekről az Északi-sarkvidékre érkező vándormadarak birtokba veszik a tájat. Az embernek barátságtalan itt a természet, de nekik a bőség hona ez.

Rövidesen kikelnek a fiókák.

Gyorsan meg kell tanulniuk repülni, és fel kell készülniük a legnagyobb erőpróbára: az első vándorútra. A madarak azért kelnek útra és hagyják el a vidéket, ahol párosodtak és költöttek, mert az átmenetileg nehezzé vált körülmények helyett máshol keresnek jobb életfeltételeket. A végeláthatatlanul széles láthatár jégmezővé dermed és a sarki éjszaka sötétjébe burkolózik. Ez a búcsú nagy pillanata, az útra kelés az őszi vándorútra.

Véget ér a röpke nyár.

A fiatal madaraknak még alig-alig volt idejük az önállósulásra, amikor – néha a szüleik nélkül – szárnyra kelnek, hogy egy mások számára láthatatlan útvonalon a trópusok felé repüljenek. Milyen rejtélyes módon érkeznek meg egy több ezer kilométerre lévő helyre anélkül, hogy egyszer is alkalmuk lett volna az útvonalat megismerni?

Évzredek óta nem változtak a vándormadarak útvonalai. Legtöbbjük az észak-dél tengelyt

Ha vándormadarakról esik szó, a magyar gyerekeknek elsőként gólya jut eszébe. Kedves a szívnünknek, hiszen főként emberi településeket választ lakhelyéül, és évről évre hűségesen visszatér, elhozva a tavaszt

követi. Ahogy az őszi közeledik, a mérsékelt vagy északi jellegű éghajlati övezetben élő madarak barátságosabb szélességi körök, a trópusok és az Egyenlítő irányába vándorolnak. Az Észak-Amerikában élő madarak: a sarki ludak, a kanadai vadudak vagy a homoki darvak az USA déli államai, Közép- és Dél-Amerika felé kelnek útra. Az európai és ázsiai madárfajok (eurázsiai darvak, fehér gólyák, fecskék, pólingok) Afrika felé tartva vagy átrepülnek a Földközi-tenger felett, vagy – egyesek Spanyolország, mások a Közel-Kelet felé – kikerülik azt. Más ázsiai madárfajok (vadludak, szibériai darvak) Indiába igyekezve kelet

vagy nyugat felől kerülnek meg a Himaláját, míg egyes fajok éppen hogy átrepülnek a „Világ Teteje” hágói és csúcsai felett. Végül vannak olyan ázsiai fajok, mint pl. az izlandi partfutó, amelyek Délkelet-Ázsiába vándorolnak, sőt eljutnak egészen Ausztráliáig és a Csendes-óceánig.

A déli féltekén az évszakok éppen ellentétesek.

Itt más fajok szárnyuho-gása tölti be az eget. De egyik kontinens sem versenyezhet a déli tengerek madárvilágának gazdagságával. Szélkorbácsolta szigetek kínálnak fészekrakásra alkalmas, védett helyet a tengeri madaraknak. Bizonyos fajok csak a Déli-sarkvidék tengerei fölött körözve, a levegőben szárnyalva töltött néhány év után szállnak le

a szárazföldre. Míg az albatrosz könnyedén siklik a tomboló hullámok hátán, a repülni nem tudó pingvin jelentős távolságokat képes úszva megtenni.

Földünk északi féltekéjére a szárnyas vándorok az újabb tavasz hírnökeként érkeznek. Megint ugyanazt az égi ösvényt követik: megígérték, hogy visszatérnek, és az ígéretet betartották, minden akadály ellenére. Amikor több ezer kilométeres utat tesznek meg, veszedelmek közepette, amikor égbenyúló hegycsúcsokon, végtelennek tűnő óceánokon, izzó forróságú sivatagokon kelnek át, amikor az időjárás viszontagságaival küszködnek, mindig egyetlen létfontosságú belső parancsnak, a túlélés, a fajfenntartás ösztönének engedelmeskednek. Az ő útju-

VÁNDORMADARAK

Feliratos francia film

95 perc

Forgalmazó:

SPI International Magyarország

Szereplők: sok-sok madár

2002. szeptember 19-től

látható a magyar mozikban.

kat követi a film a tájképpel együtt, amely felett szállnak, rögzítve az egyes állomásokat és azonosíthatóvá téve az országokat, amelyeken áthaladnak. A madarak útját járva átsuhanunk egész bolygónkon a Déli sarktól Amerikáig, Afrikától a Himaláján át Japánig.

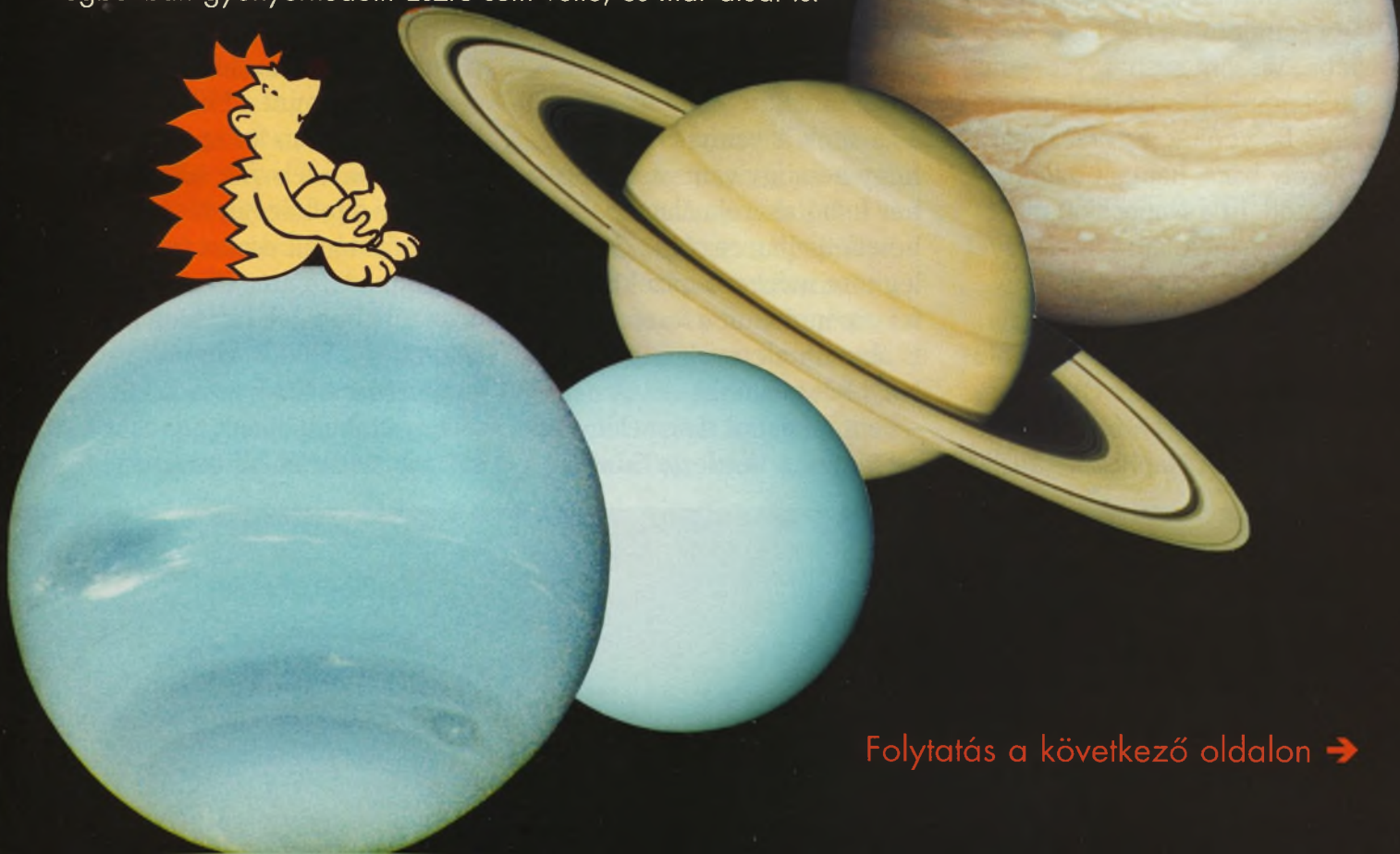
Nem minden pingvin hazája a sarkvidék, de a császárpingvin ezek közé tartozik. Pikkelyszerű tollakkal fedett szárnyai segítségével éppen úgy repül, mint más madarak – csak éppen nem a levegőben, hanem annál jóval sűrűbb közegben: a vízben. Ezek a méteresnél is magasabb, frakkos madarak a szárazföldön megdöbbenően emberi testtartásban vonulnak, s a mínusz hetven fokos hidegben, a hóviharakkal dacolva költik ki tojásaikat.

VÁNDORMADARAK – 2002. szeptember 19-től a magyar mozikban!

Süni és a csillagok

Sün Sanyi és Sün Anti léggömbből és uzsonnáskosárból összerakolt léghajója lassan leereszkedett az erdei tisztásra. Nagy utat tettek meg, a szelek szárnyán egészen az Északi-sarkig repültek. Idegen országok, rétek, magas hegyek, tengerek felett repültek, és nagyon elfáradtak a hosszú utazás alatt. A Nap már lenyugodni készült, késő délután volt; így hát hazamentek, és pihenni készültek. Lassan leszállt az éj, az égen ismét felragyogtak a csillagok. Süni pedig hanyatt feküdt a virágok tövében és szokása szerint az égboltban gyönyörködött. Észre sem vette, és már aludt is.

Folytatás a következő oldalon →

Süni furcsát álmódott. Álmában a Holdra repült, hogy megné-
ze, hátha tényleg sajtból van.
Ám a Holdon kietlen pusztaság
fogadta; amerre nézett, csak
sziklák és portenger. Ahol süt
a Nap, ott nagyon forróak a kö-
vek, ahol meg árnyék van, ott
pillanatok alatt csonttá lehet
fagyni. Virágok, fák és állatok
sehol, még levegő sincs! Még
szerencse, hogy csak álmodta
mindezt, mert a valóságban űr-
ruha nélkül elpusztult volna.
– Nagyon barátságtalan hely ez
a magamfajta számára – gon-
dolta Süni. – Csak az vigasztal,
hogy ha felnézek a fekete égre,
a csillagok között ott látom a
mi gyönyörű szép Földünket.

Álmában nagyon messzire el-
távolodott a Földtől, de még
így sem jutott a csillagok köze-
lébe. Viszont szemügyre vehet-
te Napunkat és a körülötte ker-
ingő bolygókat. Egyszer csak
Bagoly bácsi hangját hallotta:
– Látod, itt a Napocska; most
ilyen kicsinek látod, mert távol
vagyunk tőle, még a melegét
sem érezzük. Körülötte kering
a mi otthonunk, a Föld, a Föld
körül pedig a Hold. Ott látha-
tod a a Föld testvéreit, a többi
bolygót is. A Naphoz legköze-

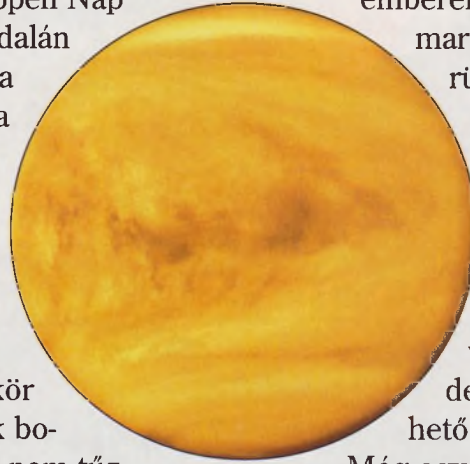
lebb kering a Merkúr: nagyon
barátságtalan égitest. A Merkú-
ron nincs levegő, ott megful-
ladnánk. Az éppen Nap
felé forduló oldalán
több száz fokra
melegszenek a
sziklák, az éj-
szakai olda-
lon pedig
szörnyű fagy
uralkodik. A
Holdhoz ha-
sonlít. Nagy, kör-
alakú kráterek bo-
ritják, de ezek nem tűz-
hányókráterek: kisebb égitest-
tek zuhantak a Merkúr felszí-
nére, azok ütötték e sebeket.

A második bolygó, a Vénusz,
majdnem akkora, mint a Föld.
Bár közelebb kering a Naphoz,
az emberek sokáig kellemes,
barátságos bolygónak vélték,
amelyen talán még növények
és állatok is vannak. Kiderült,
hogy nem így van: vastag, fe-
hér felhőtakarója alatt elvisel-
hetetlen világ rejtőzik. Sűrű
légműködés mérgező gázokból áll,
felszínén pokoli a forróság. Ne
is álmodjunk arról, hogy itt élő-
lényeket találunk!
– Sehol máshol nincs élet, csak
a Földön? – kérdezte Süni.

– A Nap bolygói közül, bizony,
sehol máshol – sóhajtott Ba-
goly bácsi. – Sokáig hitték az
emberek, hogy vannak
marslakók, ám kide-
rült, hogy ez sem
igaz. A Mars tá-
volabb kering a
Naptól, mint a
Föld, ezért hi-
degebb. Vala-
mennyi levegő
van ugyan rajta,
de ez sem lélegez-
hető be számunkra.

Még egy kevés víz is talál-
ható itt: sarkvidéki területein
hósapkák látszanak. Már több
űrszonda szállt le a Marsra, ke-
resve az élet valamilyen formá-
ját. Lehet, hogy rövidesen az
első embereket szállító űrhajók
is elindulnak oda...

A bolygók óriása a Jupiter. Tíz-
szer akkora, mint a Földünk.
Nagyon gyorsan forog, azért
ilyen sávós a felszíne, akarom
mondani a felhőzete, hiszen sű-
rű felhőzetének csak a tetejét
láthatjuk. A Jupiter és a még
távolabbi bolygók egészen má-
sok, mint a Föld, a Vénusz
vagy a Mars. Ezek az óriások
főleg gázokból állnak, nincs is
szilárd felszínük, ahova leszáll-

hatnánk. A Naptól távol keringenek, ahol nagyon hideg van. A Jupiter körül sok hold kering; a legnagyobbak már kis távcsővel is megpillanthatók.

– Ó, de gyönyörű! Ez melyik bolygó? – kiáltott fel Süni.

– A Szaturnusz! – válaszolta Bagoly bácsi. – Talán a legszebb mind között.

– Tényleg nagyon szép, de azért szerintem a Föld a legszebb – ellenkezett tüskés barátunk. – Ez az otthonunk!

– Igazad van, ezt nem lehet elvitatni. Akkor úgy mondom, hogy a Szaturnusz a legfeltűnőbb, legkülönlegesebb.

– És mi ez körülötte? Úgy néz ki, mintha kalapot viselne.

– Ez a Szaturnusz gyűrűje – magyarázta az öreg Bagoly.

– Nagyon sok porszemből és apró jégdarabkákból áll, amelyek visszaverik a Nap fényét. Szélessége óriási, de a vastagsága kicsi, egész vékonynak látjuk. Nem ez az egyetlen bolygó, amelynek gyűrűje van: a Jupiter, az Uránusz és a Neptunusz is ilyen, de az ő gyűrűik sokkal kisebbek.

Az Uránusz, a Neptunusz és a Plútó nagyon távoli égitestek: csak távcsővel láthatók. Az

Uránusz és a Neptunusz is hatalmas gázbolygók, nagyon hideg világok. A Plútóról nem is beszélve! Ellentétben az óriásbolygókkal, a Plútó nagyon picike égitest. De a Nap családjába tartozik még rengeteg kisbolygó és üstökös is. Az üstökösök hatalmas, poros jéghegyek, amelyek szintén a Nap körül keringenek, csak nagyon elnyúlt pályákon. Sokáig távol járnak a Naptól, de rendszeresen a közelébe kerülnek. Ilyenkor a fagyott gázok keveréke párologni kezd, légkör fejlődik körülöttük, majd ebből kialakul a csóva, ami nagyon látványossá teszi őket. Akár százmillió kilométer hosszú is lehet, ám az anyaga nagyon ritka gáz és por, ezért nem jelenthet semmi veszélyt a számunkra...

Süni Sanyi álmosan nyújtózott egyet, de hirtelen kiment az álmom a szeméből. Felugrott, és csak bámulta, hogy csillagok hullanak az égből. Eszébe jutott, mit mesélt a Bagoly bácsi a hullócsillagokról. Azt mond-

ta, hogy igazából nem a csillagok esnek le az égről. A hullócsillagok vagy meteorok apró, mákszemnyi vagy borsónyi kődarabkák, amelyek beleütköznek a Földbe, s a levegőben a súrlódástól felizzanak és elégnek. Ezt látjuk olyannak, mint ha csillagok hullanának.

Még gyönyörködött egy ideig a meteorhullásban, de keleten már derengett az ég alja. Süni már újra aludt, amikor a Nap vörös korongja megjelent a láthatáron, és beragyogta a tájat.

Miután elolvastad a mesét, válaszolj a következő kérdésekre!

1. Hány bolygó kering a Nap körül?
2. Melyik a legnagyobb bolygó a Naprendszerben?
3. Miből áll a Szaturnusz gyűrűje?
4. Mik a hullócsillagok?
5. Álmában hová jutott el először a Süni?

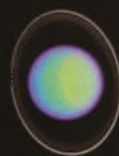
A helyes választ adók között belépőjegyet sorsolunk ki a Budapesti Planetárium előadásaira. A gyerekeknek szóló műsorok egyike a Süni és a csillagok, amelyben láthatjátok is mindazt, amit a fenti mesében olvashattok. Nagyobbaknak „A Nap családja” és „Az élet bolygója: a Föld” című műsort ajánljuk.

JUPITER

SZATURNUSZ

URÁNUSZ

NEPTUNUSZ

PLÚTÓ

Vadászkaland a Zemplénben

Barangoló az elmúlt néhány évben szinte az egész világot bejárta. Volt hegytetőn és tengerparton, őserdőben és sivatagban, látott számtalan csodaszép tájat. Sosem félt. Most mégis hátracsapta füleit, amikor lövések dördültek a távolban. Hiába tudta, hogy biztonságban van, összekoccantak a patkói. A Zemplén rengetegeiben ugyanis, ahova azért ment, hogy újabb kirándulóhelyeket kutattasson fel, megkezdődött a vadászati idény.

A Zemplén-hegység fiatalnak számít, hiszen a környező vonulatok már réges-rég kiemelkedtek, és még mai méretük-nél is magasabbra nyúltak a felhők felé, amikor a Zemplént kialakító vulkánok először kitörttek. A kilövellt olvadt kőzetekből hegységnyi rakás magasodott. A vulkánok tüze aztán lassan elhamvadt, de a Föld izzó mélyének emlékét őrizve még sokáig forró vizet spriccelő gejzírek vonták be párájukkal a málló talajon cseperedő erdőket. Ezek a korok persze már letűntek. Amikor a honfoglaló magyarok meglátták a Zemplént, már csak a domborzat változatossága utalt a vulkáni eredetre.

Vadászat ijjal és puskával

A magyarok gyorsan otthonra találtak a tölgy- és bükkerdőkkel borított, tágas tisztásokkal tagolt tájon, hiszen korábban is ilyen vidékeken laktak és vándoroltak keresztül. Örömmel fedezték fel az erdők gazdag vadállományát, amely a mai kor vadászána is megdobogtatja a szívét. A fák között messzire zengő szarvasbögés és az északról „vendégségbe” érkező medvék nem sokat változtak a hon-

foglalás kora óta, a vadászat viszont nagyon átalakult. Nem csak a fegyverek váltak korszerűbbé, nagyobb hatótávolságúvá és pontosabbá, hanem a vadászat célja is alapvetően megváltozott. Eleink még lóhátról, ijjal is csak a sérült, beteg, öreg vadakat tudták elejteni; számukra nem is a hatalmas trófea jelentette a dicsőséget, hanem a család élelemmel történő ellátása. Ma az éjjel is használható távcsövek célkeresztje elől a legéberebb, legfélénkebb préda sem menekülhet, a vadászat célja azonban mégsem a féktelen pusztítás.

A vadász nem gonoszából lő

A vadász, aki élete nagy részét az erdőben tölti, ismeri a terület eltartóképességét: tudja, hogy melyik állatfajból mennyi tud zavartalanul táplálkozni és szaporodni anélkül, hogy az más fajok vagy a környéken élő emberek szempontjából káros lenne. Puskáját csak a legritkább esetben emeli a vállához, hogy kilője azokat az egyedeket, amelyek veszélyeztetik az erdő egyensúlyát. Ilyen állat lehet a fajtársaira veszélyes agancsot fejlesztető szarvas vagy őz, a rendellenesen növekvő agancs ugyanis könnyen megsebezheti vagy megölheti a „sportszerű” fegyvertel küzdő fajtársakat. Ritkítani kell a túlzottan elszaporodó fajokat is, mert a fiatal fáknak és a mezőgazdasági területeken okozott kár lassan gyógyuló sebeket okoz. A felelősségteljes és a természetet ismerő, szerető vadász tehát nem azonos a filmekben gyakran látható kíméletlen és telhetetlen mérsárossal.

– Ló létemre most melyiknek szurkoljak? A vadásznak, vagy a vadnak?

Fegyvertelen vadászok „zsákmányai”

Nemcsak nagyvadakra „vadászhatsz” a Zemplénben: ha figyelmesen túrázol és egy jó távcső is a kezved ügyében van, sok érdekes növényt és állatot láthatsz. A páfrányok közt ritka struccharasztot lelhetsz, a vizegyőrs réteken tőzegmohafoltokat találhatsz, vagy korpafüvet és rénszarvas-zuzmót, amelynek már a neve is utal a hűvös, északi területekről való származására. Az erdő alján kék meztelencsiga keresztezheti utad, amelyet jellegzetes színe miatt nem lehet összekeverni gyakoribb rokonaival. Az állandóan vízzel teli pocsolyák és kis tavak környékén előfordul

Erdőből a grillsütőbe

A Zemplénből, az ország legészakibb pontjáról indul az országos kék-túra is. Zempléni útja során néha különös, fahasábokkal letakart dombocskákat érint. Ezek az építmények a szénégetők munkahelyei. Az egymásra halmozott bükkrönköket lefedik szalmával, majd kívülről megint farönkökkel, végül földdel. A dombocska közepéig kis alagutat hagynak, amelyen keresztül egy hosszú fapálca segítségével begyűjtik a rakást. A földdel lefojtott lassú égés miatt a rönkök fokozatosan elszenesednek. A kész faszenet nagy zsákokba rakják, hogy végül kerti mulatságokon a rostélyon sült húsok alatt hamvadjanak el.

a vízi futrinka, az alpesi götte és a hegyvidékekre jellemző sárgahasú unka éppúgy, mint a viszonylag gyakori, sárga-fekete ruhába bújt foltos szalamandra. A látcső keresőjén keresztül – ha szerencséd van – vízirigót, uhut vagy uráli baglyot is láthatsz. A pompás parlagi sas rendszerint nem várja be a látogatókat. Az erdőkben időnként feltűnő farkassal, hiúzzal és medvével a kirándulók nagyon ritkán találkoznak. A muflonok viszont akár népes csoportokban (nyájokban) is megfigyelhetők.

Várak várnak minden hegyen

Aki egyszer eljut a Zemplénbe, nem is tud úgy kirándulni, hogy legalább távolról ne látna egy-két váromot. A leghíresebbek (Boldogkő, Füzér, Regéc, Sárospatak, Szerencs, Tokaj) önálló

úticélként is megállják a helyüket. Ugyanígy érdemes időt szakítani a Hegyköz falvaira, a huszita emlékeket őrző Göncre vagy a nemesfém-bányászat hagyományait tápláló, szebb napokat is látott, aranygombos Telkibányára. A felsorolást sokáig lehetne folytatni.

Erdei vonatozás

A Zemplénben járva érdemes végigzötyögni az ország legöregebb kisvasútjának útvonalán is. A csak nyáron üzemelő vonat a Pálháza – Kókapu – Rostalló szakaszon jár, így könnyen beleilleszthető egy nagyobb kirándulás útvonalába is. Pálházán Erdészeti és Kisvasút Múzeum van és némi gyaloglás árán elérhető a Füzérradványi kastély is. Kókapu állomáson csónakázótó és szállodává átépített vadász-kastély várja a látogatókat, Rostallótól pedig már a Regéci vár sincs messze.

Október 4. az Állatok Világnapja!

Ebből az alkalomból különleges rendezvényre hívunk meg Benneteket. **Schirilla György** nagyszabású, állatkertek közötti futással szeretné felhívni a figyelmet arra, hogy az állatok, a természet szeretete és az egészséges életmód szoros összefüggésben van egymással. Az út hossza elképesztően nagy: 360 km! Nagy akarata és erős szervezete legyen annak, aki mégis meg-
teszi! A neves atléta a Pécsi Állatkertből indul, és a Főváro-

si Állat- és Növénykertbe érkezik. Útja során az egyes településeken több ezer állat- és sportbarát csatlakozik hozzá,

akik határtáblától határtábláig fog-
nak vele futni, és alkalomhoz illő
szalagot erősítenek a magával vitt
kopjafára.

A rendezvény hét helyszínén (Pécs, Kaposzegcső, Irgszemcse, Balatonfüred, Ősi, Velence, Budapest) este előadások lesznek, ahol ismert szakemberek beszélnek majd az állatokról, természetéről, egészséges életmódról. Kísérjétek figyelemmel az eseményt, és sportoljatok, fussatok minél többet – de ne csak ezen az egy napon, hanem az év minden napján. Vigyázzatok az állatokra, és a saját egészségetekre! Így kerek a világ!

Fuss az Állatokért!

Kutya kötelelesség?

Fiú vagy lány? - kérdezik egymást már messziről aggódva a kutyasétáltató gazdik, és a pórázvégen sietősen elvonszolják hevesen tiltakozó ebüket, ha azonos neművel kerülnek szembe. Szó ami szó, a kutyaverekedés tényleg nem szép látvány - de elkerülhető!

Bemutakozás vagy kihívás?

A felnőtt kutyák közül főként a fiúk, vagyis a kanok hajlamosak a párbajozásra, de még két idegen kan kutya találkozásának sem kell feltétlenül bonyóval végződnie. A legtöbb verekedés azért tör ki, mert az ember beleavatkozik a kutyák ismerkedési szertartásába. A következőkre kell odafigyelni:

A verekedések megelőzése kölyökkorban kezdődik. A kiskutyának minél többet kell találkoznia és szabadon játszania más kölyök és felnőtt kutyákkal. Nem kell féltetni a nagyoktól: amíg az ivarérett kort el nem éri, a kölyökszag megvédi mindenféle támadástól. A játékos birkózások során megtanulja felmérni az ellenfél erejét, megismeri a saját képességeit, és elsajátítja azokat a szertartásos mozdulatokat, amelyek segítenek erőszak nélkül megoldani a nézeteltéréseket. A falkában élő állatoknak ugyanis nem érdeke, hogy egymás (vagy a maguk) vérént ontsák, és mindent megtesznek, hogy ezt elkerüljék.

- Ha két azonos nemű kutya találkozik, egyikén se feszüljön a póráz. A legjobb, ha teljesen szabadon mozoghatnak, de ha mégsem, akkor a szíj legyen laza. Ha a póráz megfeszül, a kutya azonnal morogni kezd!
- Türelmesen meg kell várni, amíg a kutyák végigszaglászsznak, körbejárják egymást. Nem szabad közben megérinteni őket, még simogatni sem! Minden külső beavatkozás megzavarja a bemutatkozási szertartást!

- Figyelmeztető hangon beszélj a kutyához (pl. „Szépen!” vagy „Látlak!”), hogy ne feledkezzen meg a jelenléteéről. Ekkor még hallgat a jó szóra, de ha már küzd, a kiabálásra sem figyel.
- Ha az egyik fél megadó testhelyzetet vesz fel (hátracsapja a fülét, lelapul, behúzza a farkát), akkor az erőviszonyok eldőlték, és a verekedés veszélye elmúlt. Ha viszont felborzolja a szőrüket, mindkét gazda távolodjon el tőlük, és hívják a kutyákat két elmentéses irányba. Ne lépődj meg, ha ilyenkor nem engedelmeskedik azonnal a kutya: nem fordíthat hátat, és nem szaladhat el, mert azt a másik fél a gyengeség jelének tekintené, és üldözőbe venné őt. Szép lassan kell visszavonulnia, hogy ne veszítsen a méltóságából.
- Ha mégis kitör a háború, ne próbáld meg a ku-

tyákat kézzel szétválasztani, és ne is tisd meg! A harcoló eb nem nézi, mi-be harap, a verés pedig csak még jobban feldühíti! A küzdelem többnyire másodpercek alatt véget ér, komoly sérülés nélkül; ha mégsem, hívj felnőtt segítséget!

- Ne ijedj meg, ha az egyik kutya a földre kerül! Ez a megadás jele, és általában a harc végét jelenti. A győztes egy darabig a vesztes fölött áll, majd lassan elfordul és eltávolodik tőle. Ekkor kell biztonságosan megfogni mindkettőt, de csakis egyszerre, különben az egyik fél jogtalan előnyhöz jut, és ki is fogja használni azt!

Társasági etikett

Van néhány olyan szabály, amit még az összeszokott kutyák gazdáinak is be kell tartania, hogy elkerüljék a nézeteltérést. Ezek a következők:

- Saját kutyád jelenlétében ne simogass idegen ebet! Egy pillanat alatt kitörhet féltékenységből a háború!
- Ne hagyd a kutyát unatkozni! A folyamatosan sétáló, mozgásban lévő kutyák ritkábban

veszekszenek, mint az egy helyben lézengők.

- Óvatosan bánj azokkal a tárgyakkal, amelyeket a kutya őrizhet! Más kutyák társaságában lehetőleg ne legyen nála labda, bot vagy csont. Néha még a gazda földre tett táskája vagy kabátja is kiválthatja az őrző viselkedést!

- Ha több kutya egy helyen játszik vagy sportol, ne keresztezzék egymás útját. Ha az egyik gazdi balra dobja a labdát, a másik hajítsa jobbra. Két kutya ne ugorja át egyszerre ugyanazt az akadályt!

- Más kutya jelenlétében ne játssz a kutyáddal morgással, birkózással, kötélhúzással járó játékot!

- Tüzelő szukát ne sétáltass együtt kan kutyákkal, akkor se, ha még nem engedi magához a kant!

Ha ezeket az óvintézkedéseket mindenki betartja, az minimumra csökkenti a verekedés kockázatát, így akár tucatnyi kutya is sétálhat együtt. Végére is a kutya, akárcsak őse, a farkas, falkaállat, a falka pedig azt jelenti, hogy több mint két egyed van együtt. Három állatból pedig már legalább kettő mindenképpen azonos nemű!

Fütyülő „farkasok”

A legtöbb bunyó a kan kutyák között tör ki, de ezek ritkán mérgesednek el. A szukák ritkábban vesznek össze, de haragtartók, és sokkal ádázabbul, kevésbé sportszerűen küzdenek, mind a kanok. Ha két kutya között elmérgesedik a viszony, jobb elkerülni egymást.

Ha két nagy vetélytárs azonos helyre jár sétálni, érdemes példát venni a farkasokról. A farkasüvöltés segítségével elkerülhető, hogy a különböző falkák egymás útját keresztezzék. Érdemes megállapodni egy jellegzetes fütyyszóban, amit a vetélytárs gazdája ismer, és ezzel a dallammal „bejelentkezni” egymásnak még látótávolságon kívülről, mielőtt a kutyafuttatóra érnétek. Így kiterhettek egymás útjából, még mielőtt a kutyák megpillantanák egymást!

Már az egészen kicsi kölyökkutyák is elkezdik begyakorolni a birkózás mozdulatait

FÉMORSZÁG FÉMSZÍVŰ VITÉZE

Egyszer volt, hol nem volt, még a kilencágú Ezüst-patakon is túl, volt egyszer egy csillogó-villogó birodalom, amit nevezünk a kedvéért Fémországnak.

A ki már járt valaha errefelé, az tudja csak igazán, hogy milyen jó világ is van itt! Békésen éldegélnek, ragyognak az elégedettségtől a fémlakók: az egyszerű olló jól megfér a kovácsoltvas-lámpatartó társaságában, s a zömök vaslábast sem zavarja a tű karcsúsága. Valamennyien tűzben születtek, lángnyelvek között: testüket kalapáccsal ütötték formásra a kovácsműhelyben, vagy öntőformákban szilárdult meg a jellemük.

Ennek a birodalomnak a kellős közepén, egy ólomszürke palotában élt és uralkodott Fémkirály. Országában leggyakoribb anyag volt a vas – ebből kelt életre a legtöbb alattvaló. (Ezt nem én találtam ki, sajnos. Így olvastam ki a vaspántos ládikába zárt ólombetűs könyvecskéből, amiben minden fontos tudomány benne van – legalábbis ezt mondják a régiek, amikor vasárnaponként összeülnek a vaskályha körül egy kis páncélfényezésre, és hogy a munka könnyebben menjen, egymásnak mesélik régi-régi történeteiket.) Keményfejű, szürke alakok, vagy szorgalmas, igyekvő serények: megjelenésük egyszerű, hétköznapi – gyakran észre sem veszem, hogy körülöttem vannak. Pedig élnek, szeretnek, bánatosak, sötét sarkok mélyén sír-

dogálnak – ilyenkor előkaparom a fiók mélyéről a varázsszemüvegemet, és rögtön látni kezdem őket...

– Engedd meg, hogy bemutakozzam – nyújtja felém egyik íves karját a gyertyatartó. Rézszínű ruhája régimódi, kicsit megkopott már, zöldes foltok tarkítják. Felé nyújtom én is a kezem, megszorítja.

– Nekem jó itt, nem mondom – hadarja, mintha egész életét akarná most belegyömöszölni egyetlen mondatába.

– Elüldögélek már évek óta a szekrény szélén, sose legyen rosszabb dolgom! De nézd

meg a rokonságot: nem is értem, hogyan bírják ki az életüket! Én bizony rosszul viselném, ha ajtókilincsként kellene élnem, és állandóan fogdosnának – mondja tovább Rézgyertyatartó, ömlik a szó belőle. Tudom, nem szívesen keveredett volna szerényebb fióklakók közé, így inkább tovább üldögél itt magányosan, a szekrény peremén, arra várva, hogy valaki megszólítsa őt.

Aztán itt vannak az aranyos-ezüstös ruhában járó, dúsgazdag fém-nemesek. Kényes társaság – nem is tudom, mit kezdek velük. Mivel aranykanállal csak a mesebeli királyok eszegetnek, így belőlük leginkább ékítő díszeket készítettek, nem mindennapi tárgyakat: ollót, kalapácsot vagy teáskannát. Ott pihegnek selyempárnájukon, apró dobozokba zárva, gyűrűvé hívva, láncszemmé gömbölyödve, és nem zavarja őket, hogy csak egészen ritkán süt a szemükbe a nap.

– Haszontalan portékák – dohog-pöfög a Teáskanna asszonyság, verejtékező homlokát törölgetve a konyharuha csücskébe. – Felforr a vizem a méregtől, ha csak meglátom őket! Micsoda semmirekellő társaság!

Persze hamar lecsilapodik, mert a maguk módján bár, de azért mégiscsak kedvelik egymást. Fémország lakói egyébként formások, szilárdak. Kivételesen csupán a mozgékony Higanylány, akinek ha

folyékony testét üveg-csőbe gyömöszölik, menthetetlenül lázmérő lesz belőle.

Ezek a különféle fémekből gyúrt alakok békésen, súrlódásmentesen éltek együtt egészen addig, amíg Fémország fémkirályának leánya, MÁgnes kisasszony szemrevaló, sudár hajadonná nem cseperedett. MÁgnes igen vonzó leány lett: vonzotta is magához a szögvitézeket, szúrós modorú gombostű-katonákat, szétszórt vasreszelék-legényeket, de még a rozsdás csavarókat is. Mind körésereglettek, s hozzátapadtak delejes testéhez – alig tudta magáról levakarni őket! MÁgnes azonban rájuk sem hederített, sőt, unatkozott a körükben.

– Légy a feleségem! – súgta a fülébe egy gombostű-katona.

– Még mit nem? Majd ha meszet ettem! Egyébként is olyan egyformák vagytok! – biggyesz-

tette száját MÁgnes a tucatnyi gömbfejűre.

44 – Igazán lehetnél velük egy kicsit kedvesebb... – korholta Fémország fémkirálya, amikor látta, hogy egyszem leánya milyen rútul bánik el a kérőkkel. De MÁgnes hajthatatlan volt.

– Mi a csodát kezdjek velük? Fáraszt a társaságuk! Unalmasak. U-NAL-MA-SAK! „Micsoda vaskalapos népség!” – gondolta magában. Egyedül a sudár, kétkarú rézgyertyatartó, ez a fémszívű dalia keltette fel az érdeklődését.

Fémország fémszívű vitéze azonban csak nem akarta észrevenni MÁgnes kisasszony ellenállhatatlan varázsát. Hiába illegette-billegette előtte patkótestét, a rézdalia ügyet sem vetett a bájaira. Széttárt karjait nem fonta ölelésre, csak állt mereven, zöldes színű patinaköpenyébe burkolózva a szekrény peremén.

– Gyere már, mozdulj meg! – súgta-

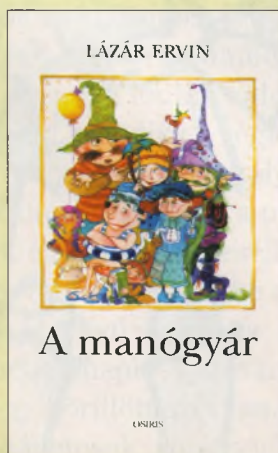

búgta mézédés, vonzó hangján MÁgnes. – Csak egyetlenegyet lépj felém! Ess már a nyakamba! Nézd csak, hányan rajonganak értem! Reggeltől estig lógnak rajtam, ha akarom, ha nem – mutatott a testére tapadó gombostűvitézekre, akik szótlanul tűrték egymást.

– Mit sem ér itt a te delejes vonzerőd, MÁgnes! – mondta lányának Fémkirály. Nem több ő, mint egy darab réz! Ha nem is faragatlan, de a ruhája vasalatlan, s patinás külseje mögött nem dobog acélos szív! Hiába van akármilyen daliás alakja,

egymáséi sosem lesztek! Nézd ezeket a derék vasszegeket: tűzbe mennének érted! Válassz azok közül, akik érted rajonganak! A kedvemért igazán beérhetnéd egy jóra való kovácsoltvas-gyertyatartóval...

Am a kis MÁgnest ez nem vigasztalta meg. Azóta is szomorkodik, hiába zsongják körül a gombostűvitézek. Csak akkor derül fel az arca, ha a kétkarú rézvitéz pajzsa megcsillan a gyertya fényében.

A manógyár

Aki Lázár Ervin mesevilágát szereti és ismeri, annak nagy boldogság lesz e mesegyűjteményt olvasni. Azok a lényecskék, manók, szellemkék, akik az oldalakon megjelennek, hamar jó ismerőseitké válnak, hiszen belőletek születnek: a sötétből való félelemből, a nagyra nőtt árnyakból. De ne ijedjete meg: mókás alakok ők, és roppantul szeretnivalók. Igazán mulatságos órákat tölthettek együtt a Manógyár lakóival elalvás előtt...

(Lázár Ervin: A manógyár – Osiris Kiadó Budapest, 2002)

Őszi kalando ZOO

Lehet, hogy az iskolakezdés miatt nem mindenki ért egyet ezzel, de sokak szerint a szeptember a legszebb hónapja az évnek. Elmúlt a kánikula, de még nincs hideg, a falevelek pedig ezernyi színben pompáznak. Ilyenkor még a megfázás veszélye nélkül lehet kirándulni, járni az országot. S ha már úgylis utaztok, térjete be a legközelebbi állatkertbe!

Az utóbbi időben a **Buda-pesti Állatkertben** nagy volt a sürgés-forgás. Mindenütt építettek, szépítettek. Elkészült a Nagy-tó díszes kerítése, még néhány hétig látogatható a trópusok csodáját elhozó lepkekert és a mediterrán hangulatot árasztó citruskert. Nem messze a Pálmaháztól dél-amerikai állatok számára építettek fel természetű környezetet. Van itt közismert tengerimalac és kevésbe közismert vad (szirti) tengerimalac, amely igen csak eltér az általad ismert,

bohókásan tarka háziasított formától. Jóval nagyobb náluk a mostanában érkezett kubai hutia: egy rendkívül különleges, ritka állatfaj. Úgy néz ki, mintha a hód és a patkány keveréke volna – tehát rendkívül bájos. Persze a bemutatóból nem hiányozhatnak a deguk, leguánok és még vagy féltucatnyi egyéb állatfaj sem.

A **Debreceni Állatkert** új Afrika-madáröpdéjében a trópusokon érezheted magad. Igen, röpdéjében, hiszen Te magad is bemehetsz a gazdagon növényesített, patakocskával és tavakkal tagolt bemutatóba. A vizesés és a párasító berendezés különleges, egzotikus légkört varázsol a növények és állatok köré, s amikor a fahídon átérsz, már el is felejtetted, hogy állatkertben vagy. A fejed fölött íbiszek körözködnek, a lábadtól nem messze, a bokor aljában afrikai ugartyúk sertepertél. Melletted egy ha-

misítatlan lagúnában törpe flamingók csoportja álldogál – varázslatos csodavilág! Ha nem hiszed, járd utána! De ha hiszed, akkor is érdemes a saját szemeddel látni!

A **Győri Állatkertben** majdnem fehér kisoroszlánnal találkozhatasz. Külön kis kifutóban éldegél, a mamája nem nevelte, ám féltestvérei a szülőkkel együtt láthatók. Siess megnézni őket, mielőtt még megnőnének! S ha már Győrben jársz, feltétlenül nézd meg a többi újdonságot is, úgymint: az úszómedencés tigriskertet, valamint a „Mini-Himaláját”, ahol négy örvös medve tanyázik békés egymás mellett élésben.

Hegyes csőrök, éles fogak

Ha halnak a halak

A halak egyáltalán nem halvérűek: gyakran kergetik, csipkedik, sőt meg is ölhetik egymást. Ezért mielőtt benépesíted az akváriumot, jól gondold meg, miféle uszonyosokat vásárolsz bele! A szumátrai díszmárna például sárga-fekete színével minden medence éke, ám ha a többi hal mesélni tudna, kiderülne, micsoda orvcsipkedőről van szó! A csodálatos sziámi harcoshal hímje idegen fajokkal szemben meglepően békés, viszont nem állhatja fájának másik hímjét: addig harcolnak, míg valamelyikük el nem pusztul.

Szomorú látvány a harcban úszóját veszített hal, a véresre mart aranyhörccsög, de az állattartóknak olykor szembe kell nézniük azzal, hogy kedvenceik párbajoznak. És mivel a harc többnyire kicsi, zárt helyen történik, kimenetele súlyosabb, mint a természetben. Ám csöppnyi odafigyeléssel kivédhetők a csatározások!

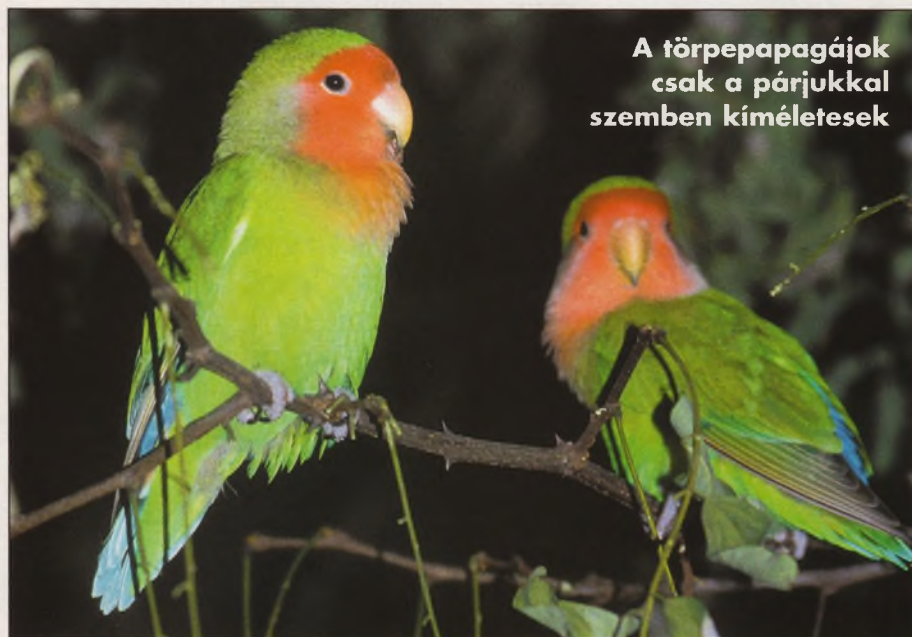
Harcos hüllők

Vetélkedhetnek egymással a terráriumi hüllők is. A szárazföldi teknősök például hangosan egymáshoz csapják a páncéljukat, s harapdálják az ellenfél lábát vagy fejét. A hímek küzdenek így a nőstényekért. Az efféle párharcok ritkán végződnek sérüléssel, céljuk inkább az erőfitogtatás. Más a helyzet néhány gyíkfajnál. Ezek az állatok ragaszkodnak

kis magánterületükhöz (jelen esetben a terráriumhoz), s bizony jól elagyabugyalják vetélytársukat. A területvédelem főleg a hímekre jellemző – így van ez például a leopárdgekkóknál. Egy terráriumban csak egy hímet lehet tartani, míg nőstényből többet is gondozhatsz. Talán meglepő, de a legbékésebbek a kígyók: legfeljebb véletlenül fordul elő, hogy etetéskor egymásba harapnak.

Kalamajka a kalitkában

Nem mentesek a harcos viselkedéstől a madarak sem. Különösen a lágyevők, például a sámarigó hímjei vívnek véres csatákat egymással. Ha két fiút közös kalitkában tartunk, az biztos, hogy egyikük halálával végződik, különösen ha szerelmük tárgya is jelen van. De még a különművek közt is előfordulhat olyan veszekedés, amely egyikük életébe kerül. A pintyek némiképp szelídebbek, bár ők is erőteljesen megtépzhatják

A törpepapagájok csak a párjukkal szemben kíméletesek

Néhány jótanács

– A legjobb, ha még fiatal, nem ivarérett példányokat vásárolsz: ők többnyire problémamentesen összeszoknak. Különösen fontos ez a degunál és a mongol futóegéknél: ha túl későn állítják párba őket, véres harcokat vívnak, mielőtt megszoknák egymást.

– Csoportban tartott kismalacok közé ne rakj új példányt! Csak hosszas összeszoktatás után lehet ezzel megpróbálkozni.

– Legyen mindig elég hely arra, hogy a gyengébbek kitérhesse az erősebbek elől. Tehát legyen nagy az állatok férőhelye, és a lakosztályt ne zsúfold tele állatokkal!

egymást. Nos és a kedvelt papagájok? A hullámos és a nimfa viszonylag békés, ám a törpepapagájok emberi szemmel nézve igen kegyetlenek tudnak lenni. Erős csőrükkel nem ritkán eltörrik a vetélytárs lábát.

Selymes bunda, éles fogsor

Békés jószág a tengerimalac, ám a degucsapatban például már csak egy ivarérett hím lehet, különben kitör a haddelhadd! Hasonló a helyzet a mongol futóegereknél és a házi egereknél is. A csíkos mókus esetében pedig csak a párzási időszakban élhet együtt a pár. A változékony mókus és a csak nevében mókus (egyéb-

A mongol futóegerek fiatalon választanak párt, és később már nehezen fogadnak el újat

ként erszényes) cukormókus azonban együtt tartható párjával, sőt ez utóbbinál még több hím is megfér a csoportban. Az aranyhörcsög magányos állat, de már „házasodóban” van, így viselkedése is sok tekintetben megváltozott: ma már többnyire együtt tartható két példány. A törpehörcsögöknél a dzsungárait tarthatjuk párban, a roborowski esetében viszont a hímeket és a nőstényt el kell különíteni egymástól. Egy szó mint száz: mielőtt álla-

tokat veszel, alaposan nézz utána annak, hogy elviselik-e egymás társaságát. Ne feledd: az akváriumban, terráriumban, kalitkában mások a játékszabályok, mint a természetben, hiszen itt a gyengébb nem tudja felhúzni a nyúlcipőt!

A szegett teknősök egymás lábát harapdálva párbajoznak

NEM HIÁNYZIK VALAMI?

Ha igen, segítünk! Szerkesztőségünkben korlátozott példányszámban még megrendelhetők lapunk korábbi számai, 200 Ft + postaköltség áron!

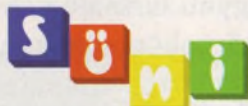

Címlapon: barnamedve, poszteren: szakállas keselyű (Bagosi Zoltán felvételei), hátlapon: téli táj (Forrássy Csaba felvétele)

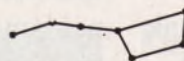
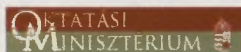
Következő számunk tartalmából

Százesztendős álom

Százesztendős álom – ez lesz a következő számunk mesebeli címe. Mert bizony a természet, és az állat- és növényvilág egy része is (ilyen-olyan módon) téli álmot alszik. Hogy ki hogyan készül fel e hosszú álmra, kinek milyen ötletei vannak arra, hogy átvészelve a tél megpróbáltatásait, erről olvashattok majd téli számunkban. A természet „Csipkerózsikáiról” fogunk nektek írni – de szó esik majd mindennapos alvásunkról és még sok minden másról is. És persze nem feledkezünk meg arról, hogy a gyerekek télen is szeretnek játszani...

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

SÜNI
A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat-
és Növénykert és a Süni Egyesület
kéthavi folyóirata
XVIII. évfolyam 2002. 5. szám

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja

Felelős kiadó: Kizsel Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)

Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)

Szerkesztő-képszerkesztő: Góránd András (gorandras@vadon.hu)

Tudományos szerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu)

Művészeti vezető: Oláh Csaba

Nyomdai előkészítés: RECENT Kft. • **Nyomda:** Offset és Játékkártya Nyomda Rt.

Felelős vezető: Lénárd Miklós • **Szerkesztőségi titkár:** Órhegyi Attiláné

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Vadász u. 29.

Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 302-5832 • **E-mail:** szerk@vadon.hu

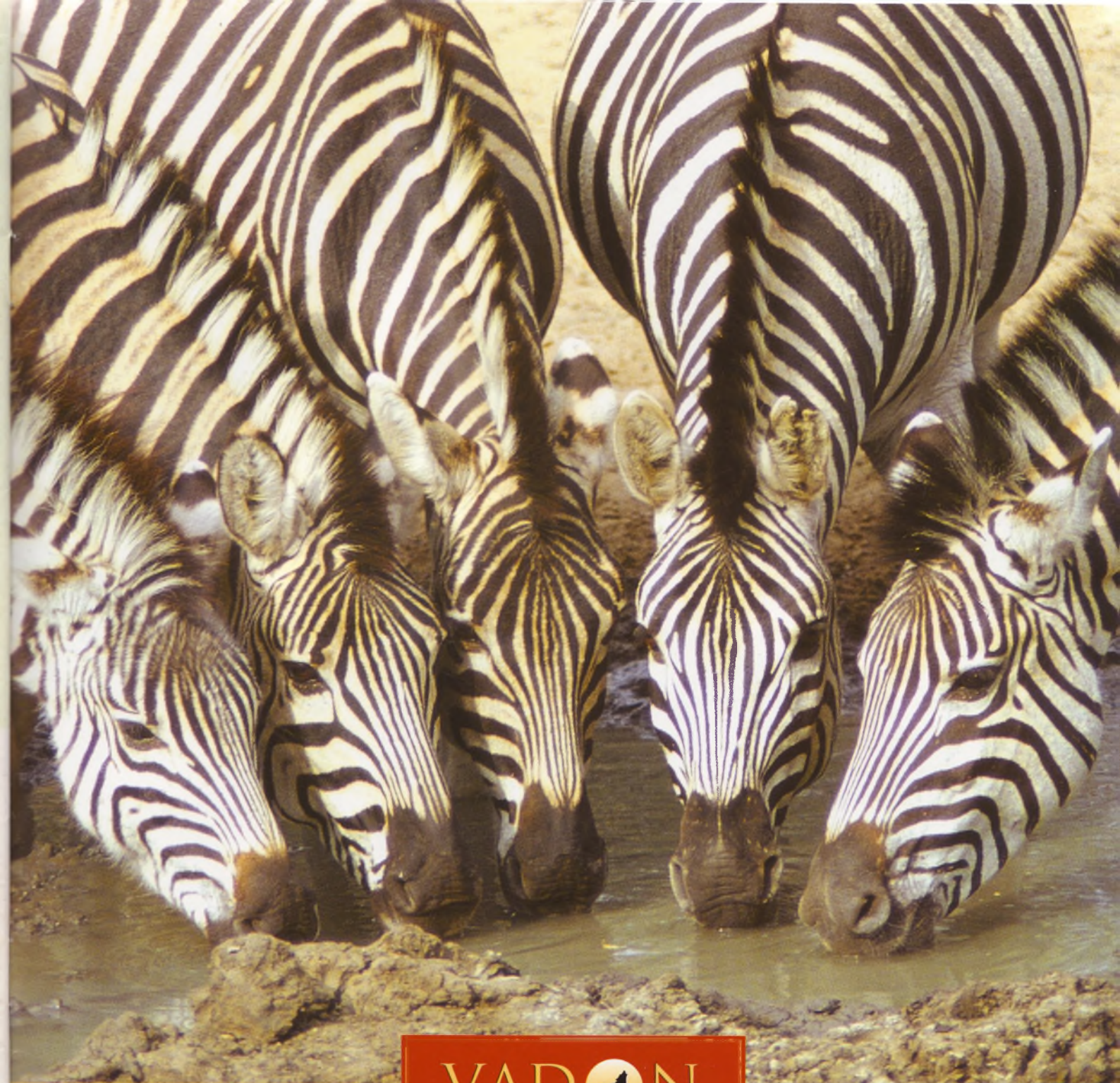
A lap fő támogatói:

Környezetvédelmi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alapprogram,
Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási
Minisztérium

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok,
a Budapesti Hírkér Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlap-
üzletági Igazgatósága (LHI).

Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál, a hírlap-
kézbesítőknél, a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőknél.

Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1.,
levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

VADON
természet • kaland • tudomány

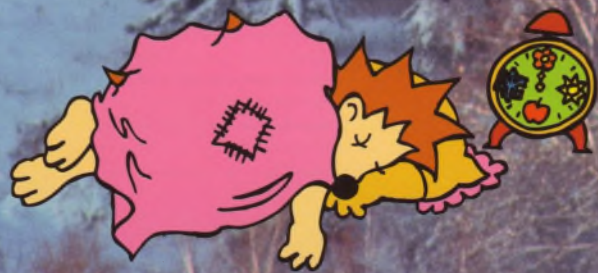
ÁLLATOK EGYMÁS KÖZÖTT

KERESD AZ ÚJSÁGÁRUSOKNÁL!

Következő számunkban:

Téli álom

20025

9 771585 907008

Hegyes csőrök, éles fogak

Vértelen viadal a
világosságért

Elemek harca

A párhaj

A természet hangján – minden zöldfülű gyereknek

Amikor születésünkkor megállunk az Élet kapujában, máris küzdenünk kell: a táplálék megszerzéséért, mamánk mosolyáért, a szeretetért, gondoskodásért. Aztán e harc végigkíséri életünket. Nincs ez máshogy az állatvilágban, de még a növények között sem: ki-ki harcol azért, amire szüksége van. Harcolnak fényért, területért, a nőstényért, az életben maradásért. De ezek mindig nemes harcok: nem céltalan gonoszkodás vezérli őket, hanem az élet törvényeinek tisztelete. Ezért azt a csodálatos tulajdonságunkat, hogy küzdeni tudunk, próbáljuk a legjobb célokra használni: csiszolgassunk, kerekítsünk, szépítsünk ezen a gömbbe zárt világon!

Mirtse Zsuzsa

Tartalom

A párбай	2-7. oldal
Elemek harca	8-11. oldal
Vértelen viadal a világosságért	14-16. oldal
Vándormadarak	30-32. oldal
Süni és a acsillagok	33-35. oldal
Vadászkaland a Zemplénben	36-38. oldal
Kutyakötelesség?	40-41. oldal
Hegyes csőrök, éles fogak	46-47. oldal

A párбай

A Nap kissé bágyadtan süt már, s a lombok sárgulni kezdenek. Az erdő csendjét félelmetes, öblös hangú bögés léri meg, majd nagy recsegés-ropogással, csattogó agan-csokkal egymásnak ront két szarvasbika. Szeptember van, a koronás nagyvadak számára a párбай ideje

- **Hogy hívják azt, amikor két sün párbajozik?**
- Szűrőpróba.

Mikor, hogyan és miért harcolnak az állatok?

A SZARVASOK ÖSSZEL VIVJÁK HANGOS CSATÁIKAT. DE PERSZE AZ EGYES ÁLLATOKNÁL MÁS ÉS MÁS IDŐPONTRA ESIK A LOVAGI TORNÁK IDEJE. VANNAK, AKIKET TAVASSzal RAGAD EL A KÜZDŐSZELLEM, ÉS PERSZE OLYANOK IS, AKIK EGÉSZ ÉVEN AT KÖTEKEDŐ HANGULATBAN VANNAK. VAJON MI A TÉTJE EZEKNEK A VIADALOKNAK, KIK VESZNEK RÉSZT BENNÜK, ÉS MI LESZ A VESZTESEK SORSA?

☉Kosfejet ütnek

Akár a kosok, a bölények is egymásnak feszített homlokkal csatáznak. A cél nem az, hogy az ellenfél megsérüljön, hanem hogy meghátráljon

Holló a hollónak...

Annyit rögvest az elején le kell szögezni, hogy csak az azonos fajú állatok küzdelmét nevezhetjük párbajnak, legyen szó akár két farkasról, akár két cingéről: a tigris harca a bivalyyal nem vetélkedés, hanem vadászat. A legtöbb állatfaj egyedei közül – akárcsak az emberek esetében – a hímneműek azok, akik hajlamosabbak a párbajozásra, a nőstények közt ritkább (de akkor sokszor véresebb) az összetűzés. Ha két bika összetalálkozik a legelőn, egész bizonyosan egymásnak szegezik a szarvukat, a kandúrok pofozkodnak, a kakasok kakaskodnak, a kosok pedig kosfejet ütnek. Az, hogy egyáltalán megtűrik-e a közelükben vetélytársaikat, változó: vannak mord egyeduralkodók, melyek nem viselik el másik hím jelenlétét, és vannak engedékenyebbek is, akiket nem zavar az alattvalók jelenléte, amíg nem vitatják nehéz küzdelmek során szerzett elsőbbségüket.

☉**Ne gyere közelebb! A pettyes gekkó erős hangjával igyekszik távoltartani a betolakodót, de nem habozik harapni sem. Náluk is érvényes a mondás: két dudás nem fér meg egy csárdában**

Nagyobb a füstje, mint a lángja

A küzdelem sokszor veszedelmesebbnek látszik, mint amilyenek valójában: ahogy mondani szokás, nagyobb a füstje, mint a lángja. Egyetlen állat sem viszi szívesen a bőrét a vásárra, és nem ér meg annyit a győzelem, hogy utána hetekig tartson a sebek begyógyulása, a vérvesztés kiheverése. Éppen ezért mielőtt tettelességhez folyamodnának, a bajnokok először igyekeznek harc nélkül visszarentenni az ellenfelet. Kihúzzák vagy fel-

**A patások szarvaival
ellentétben a tigris
szemfoga valóban
ölésre szolgál, nem
csak párbajozásra.
Éppen ezért a társaival
szemben csak mérték-
kel használhatja ezt a
gyilkos fegyvert**

fújják magukat, kieresztik a hangjukat, mutogatják fegyvereiket, vagy látványos mutatványokba kezdenek: a földet kapálják, fákat csavarnak ki tövestül vagy éppen tárgyakat hajigálnak – attól függően, hogy bikák, elefántok vagy csimpánzok állnak szemben egymással a küzdőtér két oldalán. Sokszor már maga a megjelenés is eldöntheti a vívót: a nagyobb és több

ágú aganccsal büszkélkedő szarvas-

bika útjából kitérnek azok, akik hitványabb fejdíszet viselnek.

Sportszerű küzdelem

Még ha nem sikerül harc nélkül egyezsége jutni, és valóban egymásnak ugrik végül a két küzdő fél, többnyire akkor sem céljuk az, hogy egymáson halálos sebet ejtsenek. Minél veszedelmesebb fegyverekkel rendelkezik egy állat, annál óvatosabban bánik ezekkel párbajozás során.

Az agancsok, szarvak párbajtőrként egymáson

csattognak, de ritkán döfnek az ellenfél húsába, s akkor is leginkább csak véletlen balesetnek tudható be a sérülés, a farkasok ölésre termett, villogó fogai pedig legfeljebb a bőrét horzsolják az ellenfélnek. A legszigorúbb párbajkodexe a mérgegkigyóknak van, hiszen ezek egyetlen harapással kiolthatnák egymás életét: éppen ezért méregfogaikat egymással szemben soha nem használják, csak testükkel igyekeznek lenyomni ellenfelüket a földre, s ily módon „szkanderezve” döntik el, kié az elsőbbség. Vannak persze azért kivételek is: a vízilovak vagy az oroszlánfókák harca során bizony pirosra festi a vizet a patakzó vér.

A győztes mindent elvisz

Miért van minderre szükség? Miért kell párbajozni, miért nem élhetnek békén egymás mellett legalább az egy fajhoz tartozó állatok? Hiszen azt mondják, hogy holló a hollónak nem vájja ki a szemét! A versengés célja látszólag sokféle lehet. A jobb legelő, a gazdagabb táplálékforrás

CA sziklák ura

A kőszáli kecskebak hatalmas fegyverei már ránézésre is tekintélyt parancsolnak. A kisebb szarvú hím ki sem áll ellene

➤Mozgatható orrszarv

A rinocérosz szarvának felépítése eltér a szarvasmarháétól: nincs összenőve a koponyacsonttal

olyasmi, ami megér egy kis verekedést – valljuk be, ez a gondolat nem idegen az emberektől sem! A magányosan élő állatok többnyire ezért mérik össze az erejüket, s a vesztesnek a silányabb éléskamra, kényelmetlenebb üreg, alacsonyabb kilátó marad. A csapatban élőknel a rangsorban elfoglalt hely a tét: minél több társat utasít maga mögé a bajnok, annál kényelmesebb lesz az élete, annál zsírosabb konc jut neki, s végül akár a vezérségig is viheti. Az első lépések megtétele a legnehezebb: minél magasabbra jut egy adott állat a ranglétrán, annál könnyebb lesz jó erőben tartania magát, s felkészülni az újabb csatározásokra.

A csodatévő tüllök

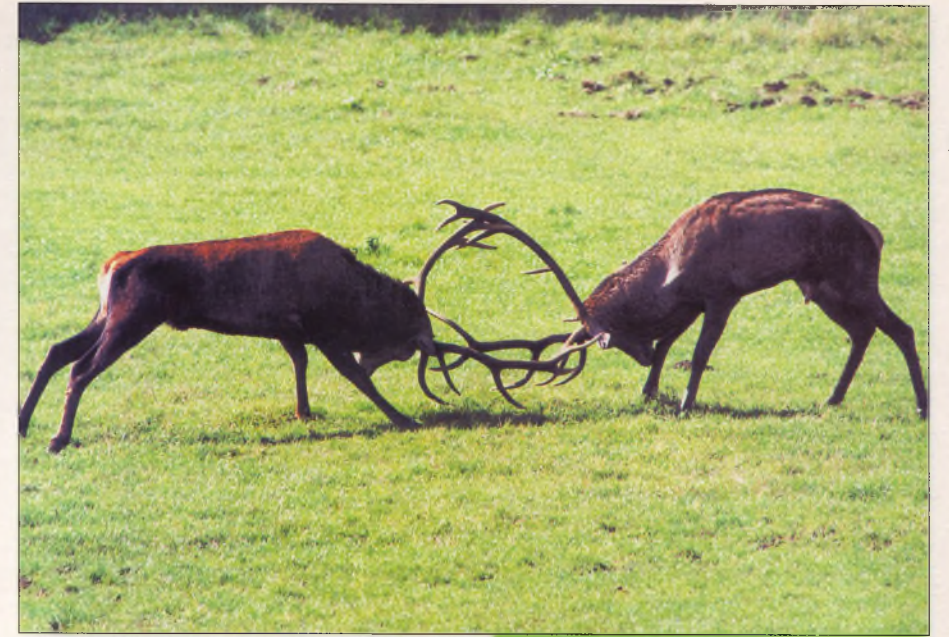
Az orrszarvúak tüllének varázserejét tulajdonítanak, ezért kíméletlenül irtják őket. A természetvédők néhány állatot elaltattak, és szarvukat lefűrészelték, hogy megmentsek őket az orrvadászoktól. Csak hogy a díszüktől megfosztott rinocéroszok szegényükben elbujdostak, és nem szaporodtak tovább. Az orrszarvútüllöknek tehát valóban „varázsereje” van – de csak amíg az eredeti tulajdonosa viseli!

Keresd a nőt!

– Kakasviadalra készülök.
Nem adnád kölcsön
a páncéledot?

Bármi legyen is azonban a közvetlen cél, a párhaj végső téje mindig a szaporodás, a saját tulajdonságok továbbörökítésének lehetősége. Ez olykor egészen nyilvánvaló, hiszen a legtöbb bunyóra a párzási időszakban kerül sor, s nemegyszer megesik, hogy a küzdőtér szélén ott vár az izgatott hajadon, lesve, várva, hogy kinek

nyújtsa kacsóját (mancsát, karmát, patáját, szárnyát, pikkelyét, uszonyát, kinek miye van), a vesztes pedig arra az évre búcsút mondhat a családalapítás reményének. A látszólag más célokért folyó versengés esetén is közvetve ugyanerre megy ki a játék, hiszen a jobb legelőt birtokló szarvasbikát maguktól is felkeresik a tehének, a hím gekkó a kényelmes

fatörzssel együtt a rajta lakó nőtényt is megszerzi, és a csapatban magas tisztet betöltő majomnak könnyebb lesz elnyernie a gyengébb nem kegyeit. Ha tehát az erdőben járva bömbölést, recsegés-ropogást, fegyvercsattogást hallasz, felesleges kutatnod a nézeteltérés okát. Jusson eszedbe az örök igazság: keresd a nőt!

☹Fegyverbe!

Egész nyáron át növeszti az agancsát a szarvasbika. A szarvasbogár rágója nem véletlenül hasonlít szarvasagancsra: a rendeltetése is ugyanaz

Elemek harca

A Föld külső felszínformáló erői

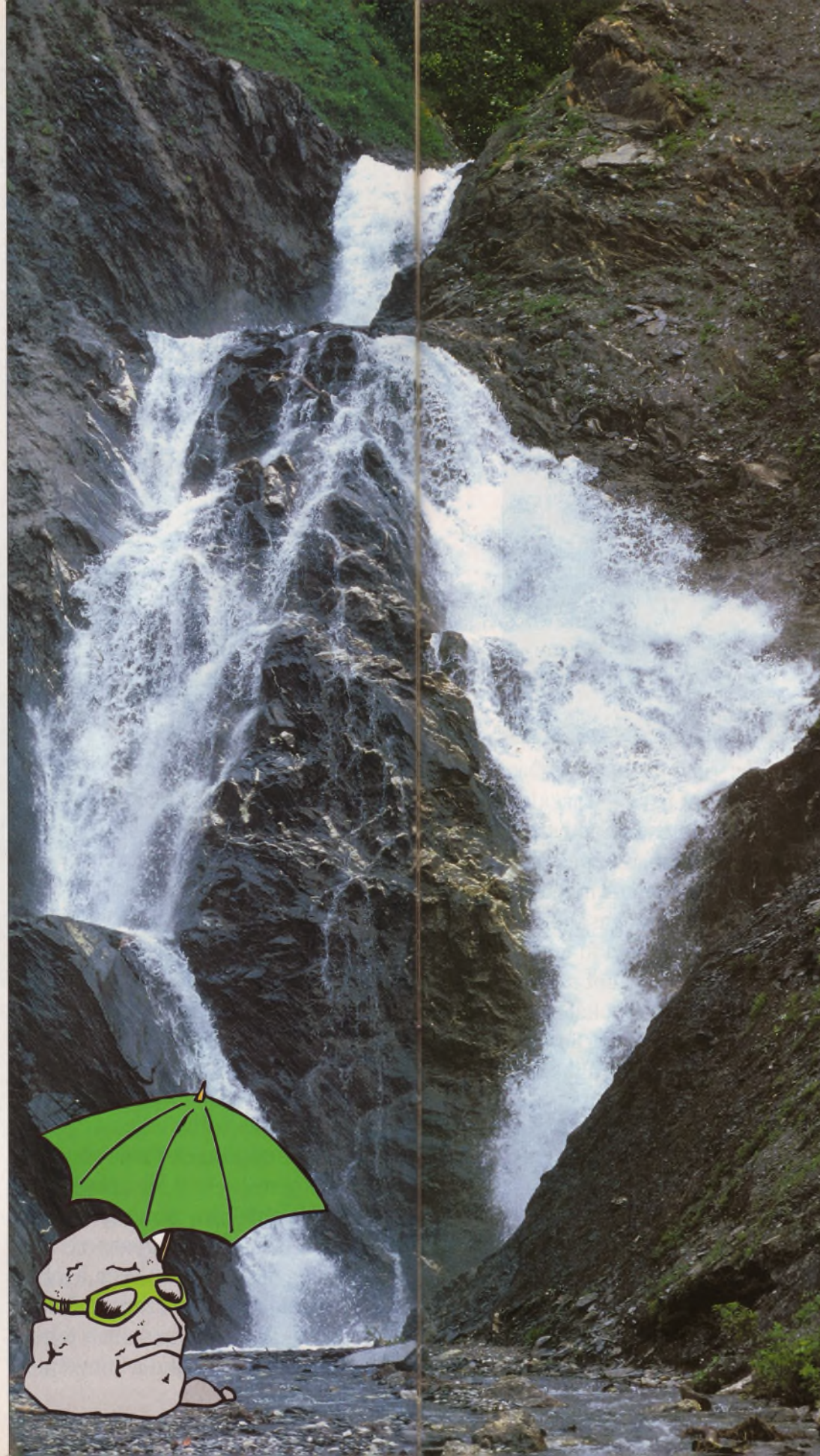
A természetben nem csak az élelemért vagy az utódlás jogáért folyik a harc. A legősibb – és a legnehezebben nyomkövethető – harcot a természet erői vívják, létrehozva ezzel Földünk legcsodálatosabb természeti kincseit; szédítő szakadékokat, hűsítő vízeséseket, égbe nyúló ormokat, magányosan álló sziklatömböket, vagy éppen lerombolva ezeket, apró porszemmé zúzva mindent, ami az útjukba kerül.

Ilyen nagy építő–romboló erővel persze sem a valaha élt óriások, sem mesebeli társaik nem rendelkeztek: erre csak a természet képes. Talpuk alatt a Föld belső erői vívják végtelen harcukat, amely néha hatalmas vulkáni kitörések, földrendések, szökőárak, földcsuszamlások képében válik a felszínen is láthatóvá, érezhetővé. A felszín fölött pedig a víz és a szél az úr. A továbbiakban e két

utóbbiról tudhattok meg többet, melyeket összefoglaló néven külső felszínformáló erőként szoktak emlegetni.

Csőbe húzott óriás

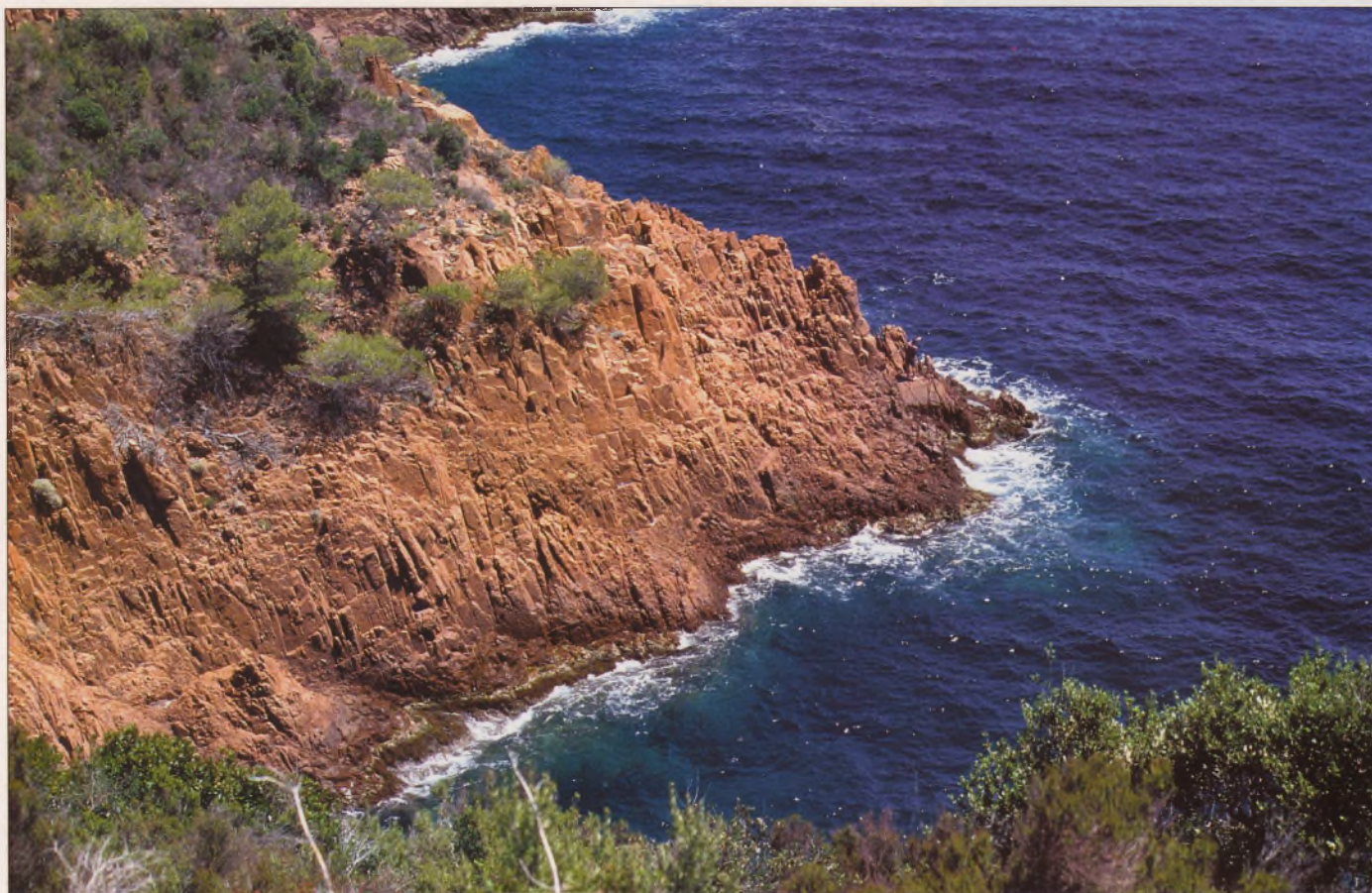
A víz valószínűleg nem az az anyag, amit bárki is közületek ne ismerne. Egy kis hidrogén, és valamivel kevesebb – pontosan feleannyi – oxigénből áll. Nélküle az élet elképzelhetetlen lenne Földün-

kön. Amikor reggel felkelve – Anyu hosszas unszolására végre – bemész a fürdőszobába fogat mosni, valószínűleg eszedbe sem jut, hogy ebben a szintelen, szagtalan és íztelen folyadékban mennyi erő lakozik.

Felszínformáink kialakításában a víz, és ezen belül is a folyók munkája a legjelentősebb. A gyors folyású, meredek terepeken száguldó folyók hosszú évezredek során kimélyítik völgyeiket, és a pusztító munkájuk eredményeként összegyülemlett törmeléket szállítják az óceánok és tengerek felé. Útjuk során – hordalékuk segítségével – mély medret vájnak, nem kímélve még a legkeményebb kőzeteket sem.

Más a helyzet a sík, alföldi jellegű tájakon kanyargó – meanderező – folyókkal. Ezek – ellentétben gyors folyású társaikkal – nem pusztítják, hanem építik környezetüket, méghozzá úgy, hogy a kanyarok külső ívén felszedett hordalékot a belső íveken lerakják, így nemcsak a folyó vize, de a medre is örökké változik, vándorol. Előfordulhat az is, hogy az így épülő folyópartok egyszer csak találkoznak, és a folyó a már felépített új medrében folytatja útját. Az ily módon képződő holtágak – elsősorban a csapadéknak köszönhetően – lassan vízzel telnek meg, így önálló tavakat – úgynevezett morotvatavakat – hoznak létre.

Romboló hullámok

A víz persze nemcsak a szárazföldek belsejében végzi építő, romboló munkáját hanem a tengerpartokon is, körülbelül hasonló módon, mint azt szárazföldi társai – a folyók – is teszik, de mivel a tenger nem folyik – legfeljebb áramlik –, ennek a munkának az elvégzésében a hullámok erejét veszi igénybe. A hullámok és az általuk szállított hordalék partalakító tevékenysége nagyban függ az ott található kőzetektől, de nemcsak azok keménységétől, ellenálló-képességétől, hanem attól is, hogy az ott található kőzetrétegek vízszintesen vagy függőlegesen helyezked-

nek-e el. A vízszintesen elhelyezkedő, különböző szilárdságú rétegek esetén a tenger a puhább kőzetek szétmorzsolásával a tengerbe hosszan benyúló nyelveket alakít ki. Ha a kőzetrétegek függőlegesen helyezkednek el, melyek a régi időkben jelentősen kiemelkedtek, akkor a tenger egy hatalmas fallal találja magát szemben. Ebben az esetben a hullámok barlangszerű mélyedéseket vájnak a sziklafal alján, melynek végeredményeként a magasabban lévő – nem háborgatott – szikladarabok súlyuknál fogva leomlanak, kisebb-nagyobb zátonyokat alkotva a tengerpart mentén.

Jégradír

A víz természetesen nemcsak folyékony formában képes környezetét átalakítani. A magas hegységekben a magasabb részekről lecsúszó jég a fő felszínformáló erő. Ezeket a lassan mozgó jégfolyamokat gleccsereknek nevezik, amelyek szintén a már korábban letarolt és magukkal cipelt hor-

Földünk legnagyobb gleccsere az Antarktisz keleti részén található Lambert-gleccser, amely 40 kilométer szélességben, 400 kilométer hosszan, évi 1 kilométert haladva gyalulja a Prince Charles-hegységet. Vastagsága eléri a 2 kilométert.

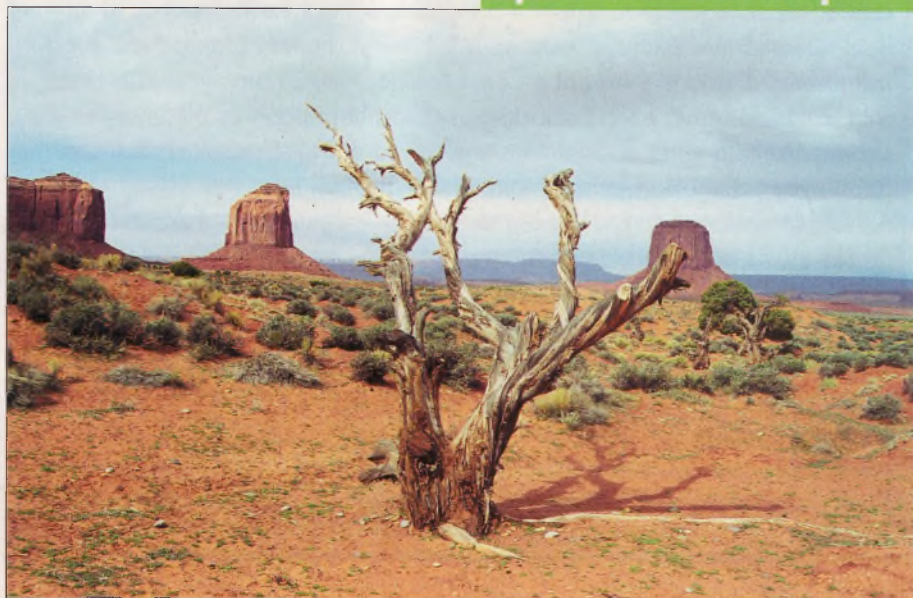
dalék segítségével gyalulják az alattuk vagy előttük lévő kőzeteket, érdekes felszínformákat hagyva maguk után. A sokszor több száz méter vastag gleccserek alján – a nagy nyomás hatására – a jég megolvad, és ez az olvadékvíz oldószerként működve hatékonyabbá teszi a gleccser munkáját.

Szélútta szép sziklák

A víz mellett a szél sem tétlenkedik, ha a Föld felszínének

☪ Széluralom

A sík területeken a szél akadálytalanul végezheti pusztító munkáját

átalakításáról van szó. Ellentétben a vízzel, a szél inkább a sík területeket „kedveli”, hiszen itt akadálytalanul süvíthet keresztül a tájon – ez persze nem azt jelenti, hogy a hegyvidékeken nem fúj a szél, sőt... A magas vonulatok közötti völgyekben ereje megtöbbszöröződik,

11

Földünk legszebb szélalkotta kőszobrai Észak-Amerikában találhatóak. Ez a természetes híd a Szivárványhíd – angol nevén *Rainbow Bridge* – a különböző keménységű kőzeteknek köszönheti létrejöttét. A fő tömegét felépítő vörös homokkő egyes részei – más anyagokkal vegyülve – szilárd, kőzetet alkottak, míg más részei puhák, porhanyósak maradtak. Ezeket a puhább részeket a szél – az általa szállított finom homok segítségével – lekoptatta, és az így megmaradt nagy ellenállású kőzetek, mint hatalmas, természetalkotta szobrok nyúlnak az ég felé.

hiszen sokkal kisebb helyen kell átpréselnie magát. A sík területeken – úgy mint a víz – a szél is az általa szállított hordalék segítségével koptatja a felszínt. A szikláknak csapódó apró homokszemcsék hosszú évek során a legkeményebb kőzeteket is képesek lecsiszolni.

A Süni továbbra is várja kérdéseiteket!

Lepke vagy pillangó ?

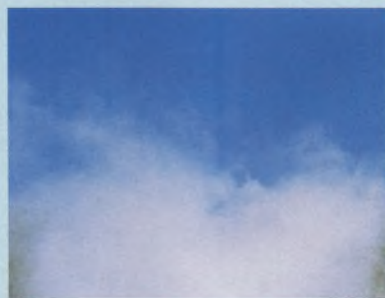
Minden pillangó lepke, de nem minden lepke pillangó. A tudomány a rovarok egyik legnépesebb csoportját lepkék néven ismeri. Lepke tehát „hivatalosan” minden szárnyakon továbblibbenő, pödört nyelvű, nektár-evő ízeltlábú, amelynek szárnyát apró pikkelyek borítják.

A pillangók a lepkék csoportján belül kisebb társaságot alkotnak. Eleinte csak a színes kardosszárnyú lepkék rokonságát nevezték így, de az elnevezés köznapiban használatban lassan kiterjedt minden színes nappali lepkére. A rendszertan inkább a nappali és az éjszakai lepkéket különíti el. Nappaliaknak a színes szárnyú, bunkós csápú rovarokat nevezi, amelyek pihenés közben szétterítik szárnyaikat, és természetesen napsütésben aktívak. Az éjszakai lepkéket pedig lemezcsápúkról, szerényebb színezetükről, éjjeli életükről és pihenéskor összecsuksott szárnyaikról lehet megismerni. Ezek a szabályok a legtöbb esetben jó eligazítást adnak, de persze néha azért félrevezetőek is lehetnek.

Mitől kék az ég?

A levegő önmagában színtelen, tehát nincsen benne semmi, ami kékre színezné. A vastag légréteg – a vízhez hasonlóan – mégis kékes árnyalatúnak látszik. A levegőben lévő részecskék ugyanis eltérítik a napsugarakat: egy részüket széttükrözik, más részüket átengedik vagy teljesen elnyelik. Ez a folyamat a fény szórása. A kék szín azért alakul ki, mert a leggyakrabban ezeket a sugarakat szórja a levegő, a többit pedig elnyeli. Mindig olyan színt látunk, amilyen a legnagyobb arányban érkezik a szemünkbe. Hajnalban és alkonyatkor, amikor a legvastagabb a napsugarak útjába kerülő légréteg, a kék szín annyira „kiszóródik” a Nap felől érkező fényből, hogy a napkorongot vörösnek látjuk. A vörös szín a színskálának a késsel ellentétes oldalán helyezkedik el, és a legkevésbé szóródik. A déli nap fénye már vékonyabb légrétegen keresztül jut a szemünkbe, színe sem olyan élénk, inkább sárgás. *(Bővebben olvashatsz erről a Süni 2002/2 számában, amely a színekről szól!)*

Hova tűnik a Hold nappal?

A Hold pályáján hűségesen követi a Földet, és folyamatosan körülötte kering. Emiatt persze a Föld egy bizonyos pontjáról csak akkor látható, ha éppen azon az oldalon van. Ez lehet éjszaka, de lehet nappal is. Éjszaka, amikor a Nap nem süt, jól látható a Hold, és a csillagok is. Azért éjszaka látszik legtöbbször, mert – a legtöbb égitesthez (bolygóhoz, holdhoz) hasonlóan – önmaga nem bocsát ki fényt, hanem csak a Nap sugarait tükrözi a Földre. Nappal a közvetlen napfény elhomályosítja a Holdról tükröződő fényt, ezért csak ritkán – főleg hajnalban és alkonyatkor – látható. A Hold tehát nappal sem tűnik el az égboltról, csak a szikrázó napfényben ritkábban látható, mint éjszakánként.

A Hold látszólagos fogyatkozása és dagadása is a fény tükrözésével magyarázható. A teliholdat fokozatosan kitöltő sötét mező nem más, mint a Föld árnyéka, amely éjszakáról éjszakára növekszik, majd teljesen eltakarja a Holdat, és újra visszahúzódik, szabályos, 28 napos ciklusokban.

AZ ESŐBOT

Az esőbot az egyik legősibb hangszer, amit még ma is sokféle használnak: egyes helyeken „esőcsináló varázslatra” alkalmazzák, máshol hangszerként vagy játékként.

Ez a hangszer nem más, mint egy henger, amit tüskékkel, fapeckekkel vernek ki, és beletöltenek kavicsokat, kemény magvakat vagy apró kagylókat – mindig azt, ami éppen a közelben van: A sivatagban pl. kaktuszból készítik, és homokot öntenek bele...

A hangja attól függ, hogy mekkora a henger, miből készítették, milyen sőrön vannak benne pecek, és milyen anyagokat szórnak bele.

Hozzávalók

- papírtörölköző, csomagolópapír vagy posztertartó kartonhengere
- a henger kiszűrésére alkalmas szerszám (pl. szög, ár)
- fogpiszkáló vagy lapos fejű szög
- (2,5 cm átmérőjű hengerhez 2 cm-es szögek)
- ragasztó, szigetelőszalag, drótvágó olló
- töltőanyagok: magvak (pl. mák, rizs, lencse, száraz bab), kavics, gyöngy
- külső díszítésre alkalmas anyagok (festék, zsirkréta, homok, gyöngy)

Elkészítés

Szúrj lyukakat a kartonhengerbe spirálvonal mentén! Légy óvatos: ne nyomd nagyon, nehogy tönkretedd! Szúrogasd be a fogpiszkálókat a furatokba úgy, hogy egy kis darab maradjon a henger külső részén! Ha keskeny a hengered és a túldoldalt is kifúrtad, teljesen nyomd át, hogy a túlsó oldalon kijöjjen a másik vége! Ha különböző hosszúságú fogpiszkálókat szurkálasz bele, akkor eltérő hangokat csalhatsz ki az esőbotból. Ha szöveget használsz, az átmérőnél kicsivel rövidebbeket nyomogass a hengerbe (ekkor nem is kell előre kifúrni)! Kis kalapácsot használva könnyebben boldogulsz.

Ragasztóval rögzítsd a kiálló végeket, és hagyd megszáradni. Vágd le a fél cm-nél hosszabb kiálló végeket! A szögeket is ragasztóval rögzítheted, vagy körbetekerheted az egész hengert szigetelőszalaggal. Még egyszerűbben elkészítheted a belső részt, ha laza dróthálót (amit pl. csirkeólhoz használnak) tekersz össze és gyömöszölsz a hengerbe.

Zárd le a henger egyik végét szigetelőszalaggal, vagy ragassz rá egy korongot! Öntsd bele a töltőanyagot! Minél többfélét használsz, annál érdekesebb hangja lesz! Fogd be a nyitott végét a tenyereddel, és fordítsd meg. Csukd be a szemed, és figyelj, hogy tetszik-e a hangja! Ha nem, tegyél még bele töltőanyagot, vagy vegyél ki belőle – addig próbálgasd, amíg igazán esőt nem utánoz! Ha kész vagy, zárd le a másik végét is!

Ha belülről elkészült, díszítsd ki a külső részét! Ennek legegyszerűbb módja, ha folyékony ragasztóval bekened, majd megforgatod a homokban. (Nagy kosszal jár, de csodálatos felületet kölcsönöz a hangszerednek!) Bevonhatod anyaggal, papírral (amit kifesthetsz), de díszítheted különféle természetes anyagokkal is, ami kirándulás közben találsz!

Ha teljesen elkészült, lassan forgasd meg, és figyelj az eső hangjára! Ha többen csináltak esőbotot, rendezhettek „esőkoncertet”. Hasonlítsátok össze a különböző hangokat: kié utánoz csendes esőt, kié inkább viharosat? Az esőbotok kitűnő kíséretet adhatnak tábortűzi énekekhez is!

Vértelen viadal a világszágért

A növények nem párbajoznak egymással olyan látványosan, mint például a szarvasbikák, de mégis szakadatlan küzdelmet folytatnak a többi növénnyel szemben az életben maradásért

A harc célja itt a legritkább esetben sem a nőstények kegyeinek elnyerése, hanem a pusztá létezés, azaz a növekedés és végső soron a szaporodás lehetősége. A szaporodás sikerét a növényvilágban az évenként érlelt magvak számaival mérhető. Az pedig nyilvánvaló, hogy minél nagyobb, terbélyesebb egy növény, annál több magot képes szétszórni környezetében. A fejlődéshez vízre, tápanyagokra és elsődlegesen napfényre van szükség, amelyért adáz harc alakul ki növény és növény között.

Chalálos ölelés

A fát árnyékba boríthatják a derekára fonódó kúszónövények

Tarzan hintája Az őserdei fákról lelógó liánok néme- lyike akár egy em- ber súlyát is elbírja

A győztes jutalma az egész nyáron át tartó napfürdőzés, a vesztésre pedig vészterhes árny vetül. Mint minden háborúban, a fényért folytatott küzdelemben is alapvető szerepet kap a stratégia és a taktika.

Az egynyáriak taktikája

Mivel az egyéves (vagy egy-nyári) növények csak rövid ideig élnek, nincs más választásuk, mint a lehető leggyorsabb fejlődéssel a legnagyobb leveleket a Nap felé fordítani, és beárnyékolni a szomszédokat, ezzel is lassítva fejlődésüket. A réti lágyszárúakhoz képest komplikáltabb a helyzet egy erdő alján: itt a napsugarak nem közvetlenül jutnak az aljnövényzethez, hanem szórt fény formájában, ráadásul a falevelek mozgása miatt a rövid felvillanások gyakoribbak, mint a tartós napsütés. Az árnyéki növények levelének fonákja (az alsó felülete) gyakran lilás-vöröses színű, ami visszaveri a fényt, így a levél zöld felszíne

kétszer (odafelé is meg visszafelé is) részese a jótékony sugárakból. A fény hatását és mennyiségének csökkenését nagyon egyszerűen megfigyelheted, ha az erdő széléről vagy egy tisztásról elindulsz az erdő belseje felé. Eleinte bokrokból, cserjékből és lágyszárúakból álló dús növényzeten kell átverekedned magad, utána azonban egyre kevesebb növény állja majd utadat. Még néhány lépéssel később csak a száraz levelek zizegnek a lábad alatt.

Hagymát tölts!

Más a helyzet a szintén erdőlakó hagymásokkal. Ezek a növények nem próbálnak túlnőni a fákon: inkább megelőzik azokat, és a lombfakadás előtt kihajtanak és virágot nevelnek. Így még mielőtt a fák beárnyékolnák őket, leélik életük legfontosabb szakaszát, a falevelek kifejlődését követő időszakra csak a magok megérlelése marad. Ezért a különleges gyorsaságért azonban nagy árat kell fizetni: raktározó gumót, hagymát kell fejleszteni, és feltölteni tápanyagokkal, hogy legyen energia a korai kihajtáshoz, el kell viselni a csipős tavaszi reggeleket, a gyak-

ran még mostoha időjárás viszonyokat, valamint be kell érni a korán ébredő, bágyadt méhekkel. Ezek a beporzók, bár kevesen vannak, ugyanolyan valószínűséggel keresik fel a kis számú koratavaszi virágot, mint a nyári bőség idején a rovarok tömege a tömérdek hívogató nektárforrást.

Miért befolyásolja
a növekedést a fény?

A növények szerveikben növekedési hormonokat termelnek; ahol sok hormon halmozódik fel, ott gyorsul a növekedés, ahol kevés, ott lelassul. A hormonok egy része fény hatására lebomlik. Így fordulhat elő, hogy a hajtás árnyékos oldalán több hormon van, mint a napon, ami azt eredményezi, hogy a szár csúcsa lassan a fény felé fordul (a sötét oldal nyúlik, a világos pedig nem). Ezért fordul mindig a Nap felé a napraforgó. Ugyanez az oka a csíra függőlegesen fölfelé történő nyúlásának, és a gyököcske lefelé haladásának is. A gyökér mindig a legsötétebb hely, azaz a talaj felé növekszik, ahol a legkevesebb hormon bomlik le a fény miatt. Persze a későbbiekben már nem egyedül a lefelé haladás határozza meg a gyökér fejlődését.

C Fáramászó növények

A fák tetején lakó növények egy része élősködő, mások azonban csak kapaszkodásra használják az ágot

A fák küzdelme

Az erdőalkotó fák más módszerekkel hadakoznak egymás ellen: magjaik kicsíráznak és fejlődésnek indulnak az árnyékban, majd amikor egy-egy idős fa kidől, és fény éri az újonnan kialakult tisztást, a másfél-két méteres csenevész csemeték bőszi küzdelembe kezdenek. Gyorsan növekedve megpróbálják elfoglalni a megüresedett helyet a lombkoronában. A versenynek csak egy győztese lehet; a többi fa lassan elpusztul, míg a győztes egyre nagyobb koronát fejleszt.

Szép kilátások!

Vannak olyan növények, amelyek fondonorlással viaskodnak. A fán lakó broméliák és orchideák, bár alacsony lágyszárúként a talajon lenne a helyük, a magasban élik életüket. Igen apró magokat érlelnek, amelyeket a szél felkap, és a lombkorona más ágaira repít. A palánta itt jobb fényviszonyok között élhet, mint a lombkorona alatt sínylődő többiek. Különösen

igaz ez a trópusokon, ahol gyakran három egymás fölötti lombkoronaszint árnyékolja a talajt, ezért a fák tövében állandó sötétség uralkodik.

Fondorlatos fojtogatók

A kúszónövények lágyszárúak, hosszú hajtásaikkal mégis magasra emelik leveleiket, világos élőhelyet keresve. A nálunk szobában tartott, likacsos levélű *Monstera* például a talajon csírázik ki, ahol első hajtása az árnyék felé kezd nyúlni. Ha egy-két méteren belül eléri egy fa árnyékba burkolózó törzsét, akkor kis leveleket nevel, és elindul felfelé a kérgen. Hatalmas, szabdalt leveli csak a kúszás későbbi szakaszában, a fa felső harmadában fejlődnek ki, ahol már elég fény van. A szintén trópusi fojtófűge olyan erőteljes hajtásokkal fonja be a támasztékul szolgáló fát, hogy a szorult helyzetbe került fa lassan kiszárad a karvastagságú szárok fonadéka között. Néha az elpusztuló, elkorhadó fa körül állva marad a megerősödött fonadék, hatalmas kürtőként emlékeztetve a hajdan folyt küzdelemre. A liánok hasonló módon, a talajról indulva hódítják meg a fákat, de fejlődésük későbbi szakaszában erőteljes szárat eresztenek lefelé. Ezek a vastag, kötélszerű képződmények a talajra érve végül gyökeret eresztenek, vagy egyszerűen a levegőből gyűjtik össze a nedvességet.

Dióháború vegyi fegyverrel

A diófa sikeresen küzd a túl közeli szomszédok ellen. Figyeld meg a közelben előforduló diófák tövét! Nincs alattuk növényzet, vagy ha van is, nagyon gyér. Vajon mi lehet ennek az oka? Vegyél egy pár szem magot (az egyszerűség kedvéért legjobb a

bab), és oszd őket két csoportra! Az egyik csoportot ültess tiszta földbe, a másik kupac mag földjébe ill. a cserép tetejére tegyél diófa-leveleket! Figyeld meg, mi lesz a különbség a két cserép növényei között!

A diófáról lehulló avarban olyan anyagok vannak, amelyek gátolják a többi növény fejlődését.

Te kergeted azt az indát?

Nézz körül a lakásban: vannak-e kúszó- vagy futónövényeitek, s ha igen, milyenek? Könyvekben utána tudsz nézni, honnan származnak (pl. Sigrid Heuer: Szobanövények – Planétás Kiadó, 1992). Mit gondolsz, miért alakult így a testfelépítésük?

Folytasd a vizsgálódást a kertben, vagy kirándulás közben az erdőn, réten, patakparton! A különböző kúszónövények nem azonos módszerrel kapaszkodnak, ezért különféle felületeket tudnak befogni: az egyiknek elég a sima fal, a másikkak göröngyösebb felületre, rácsra vagy fatörzsre van szüksége. Figyeld meg, hogyan kapaszkodik a borostyán, a vadszőlő, az iszalag, a gyalogszeder, a folyondár, a futórózsa, a tők, a bab vagy a szulák!

Skandináv rejtvény

	ANNÁL LEJEBB	TILTÓ SZÓCSKA	AZ Ő TULAJDONUK	APRÓ MADÁR	LÁNGOLÓ	NÖVEKEDNI KEZD!	JEGYVEG!	EZ A HAL NEM HAL!	ÖLTÖNYT TISZTÍT	RÉGIES HORDÓ-MÉRTÉK	ÉLESÍTI	JÓMAGAM	BELÜL INT!	
A BEKÜLDENDŐ SOR	▶	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	▼	Y
LÉGNEMŰ ANYAG	▶						ATMÁZOL KÖRÜLBELÜL	▶					FELTÉ! ÁRIA VÉGE!	▶
BELSŐ VÁR!	▶	ZAMATOSSÁ VÁLÓ ARRA	▶			COFFOT BONT ANTAL, BECÉZVE	▶					JEGYZETEL KIRÁLYI ÜLŐKE	▶	
	AMERIKAI HELYESLÉS ISMER	▶	▼		ABLAK RÉSE! FIATAL TEHÉN	▶		A TÉL KÖZEPE! AGGÓDNI KEZD!	▶	ÁLLATOT ELLÁT KENDERTORÓ	▶	▼		
A MÚLT IDŐ JELE	▶	▼	SÜLYOS VÉTSÉG ÉTKEZÉS	▶			MÉLY NŐI HANG FŐPAPI RANG	▶			ÉRD KÖZEPE! NÖVÉNYI SZÁL	▶	KÓRHÁZ JELE ÓDA KÖZEPE!	▶
ÚJPESTI SPORTKLUB	▶		▼	KIKÖTŐI HÍD ANGOL FÉRFINEV	▶				HIVATALI HELYSÉG ÍROGAT	▶	▼			
DÉL, RÖVIDEN	▶	ARAB MÉLTÓSÁGNÉV LŐSZER	▶	▼				ILONA, BECÉZVE AZONOS BETŰK	▶	▼			A KÖR SUGARA KEVERÉK	▶
VONALZÓT HASZNÁLÓ TAGADÓSZÓ	▶	▼				LATYAKOS FÉNYES SIKER	▶					KETREC RÉSE! ROJT KÖZEPE!	▶	
ANNUSKA	▶	▼			A HAZA BÖLCSE (FERENC) BÍRÓ FÚJJA	▶				ELŐRENYOMÓ FEJ	▶	▼		
2/3 LEN!	▶		KESKENY SAV KÁRTYALAPOT AD	▶				MÁKSZEM! PÁROS RÓZSA!	▶	▼	INTÉS BEJGLIBE VÁLÓ	▶		
O SOLE ...? OLASZ SLÁGER	▶	▼		KÖZÉPEN KIAD! VASVÉG!	▶		NEHÉZ FÉM RENDBEN! (USA-BAN)	▶			▼	NÉMA GINA! HÓNAP, RÖVIDEN	▶	
	HADONÁSZIK RECEPT, RÖVIDEN	▶		▼					ÜREG, JÁRAT BŰTOR ANYAGA	▶	▼			
FÖZVE GYAKORI KÖRET	▶	▼			ABLAKKERET! KÉRDŐ SZÓCSKA	▶		SZÍNHAGYOTT PERVEG!	▶	▼			ÉGTÁJ, RÖVIDEN RÓMAI 1-ES	▶
TARTALÉK	▶			ÉTELT SZOLGÁL FEL NEKI	▶	▼		▼			KARDDAL KÜZD	▶		

Kivágólló

Foggal-körömmel

Harcos nászéjszaka

Nem véletlen mondják a heves vérmérsékletű hölgyekre, hogy „vadmacska”: a macskafélék nőstényei híresek a szeszélyességükről. A kandúrok ádáz csatákat vívnak egymással választottjuk kegyeiért, karmos mancsaikkal kaszabolva vetélytársuk orcáját – a veszedelmes pofonok kivédésére, letompítására szolgál a tömött bundájú kandúrpofofa, amely a házi macskáknál éppúgy megtalálható, mint a **tigriseknél**. A csatát azonban valójában nem ők döntik el: mindig a nőstény választ a bajszos vitézek közül.

Fotó:

Kakasviadal

Valamennyi madár közül talán a tyúkalakúak párba-jozó hajlama a legismertebb: gondoljunk csak a harcias pulykára vagy a kakasviadalra, de nem jelentenek kivételt a **fácánok** sem. A kakasok lábának hátsó részén szaruhüvellyel fedett csontnyúlvány van: ez a sarkantyú, amellyel ádázul csépelik egymást, miközben megpróbálnak a másiknak fölébe kerekedni. De nemcsak tettelegességgel próbálnak egymáson túltenni: ékes tollazatukkal is igyekeznek kivívni a szerényebb külsejű tyúkok elismerését.

Fotó: Blaumann Ödön

Készülj az életre!

Az állatkölykök életének igen fontos mozzanata a játék: ez készíti fel őket a későbbi önálló életre, beleértve a komoly harcokat is. Ennek során gyakorolják be a küzdelem fajukra jellemző mozdulatsorait. A **rókakölykök** játékos birkózásuk során ledöntik egymást a lábukról, és óvatos harapásaikkal nemcsak azt tapasztalják ki, hogy hol kell megragadni az ellenfelet, hanem azt is, hogy mennyire szabad megharapni ahhoz, hogy azért ne tegyenek nagy kárt benne.

Fotó: Blaumann Ödön

A mogorva fejedelem

A medvék magányos állatok, akik még egymás társaságát sem viselik szívesen. Közöttük is különösen mogorva a **jegesmedve**. Bár állatkertben többnyire együtt él a pár, és olykor elszórakoztatják a közönséget játékos pancsolásukkal, a feleségnek ügyelnie kell, nehogy felbosszantsa az urát. Ha harapós kedvében találja, jobb, ha kitér az útjából, a közel tonnás súlyú sarkvidéki fejedelem ugyanis alkalomadtán élete párjának sem habozik kiosztani néhány kiadós pofont.

Fotó: Bogosi Zoltán

Nem csupán szájhősök!

A szárazföldi állatok közül a nilusi **vízilónak** van a legnagyobb szája (a víziló ugyan vízben él, mégis szárazföldi állatnak tekintjük, mert a szárazon is képes járni és táplálkozni). A hatalmas, kítatott száj fenyegetést jelent az ellenfelek számára: ezzel igyekeznek a hímek megfélemlíteni vetélytársaikat. Ha ez nem bizonyul elegendőnek, akkor ádáz harc veszi kezdetét, amely már nem csupán szájhősködés: ezt bizonyítja, hogy a párba-jozó hímek törzszerű fogakkal súlyos sebeket is ejthetnek egymáson.

Fotó: Bogosi Zoltán

Tisztességtelen játszma

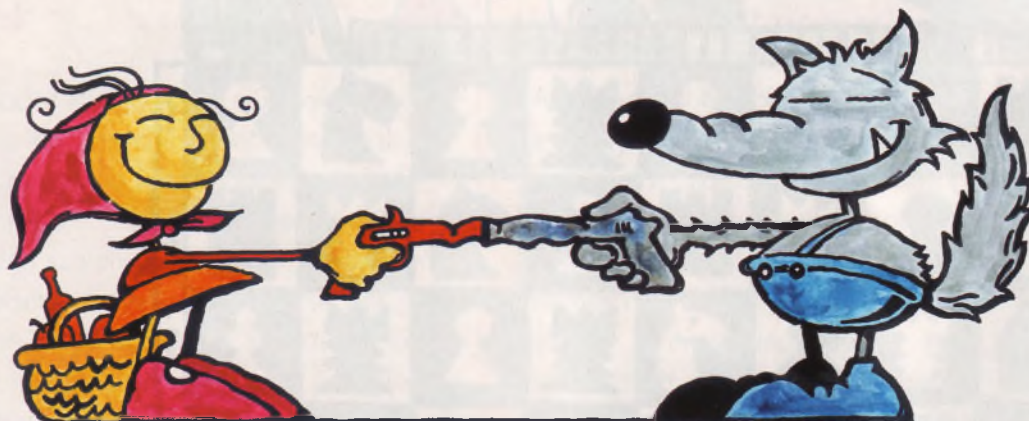
Az állatviadalokat szerencsére a világ számos országában már betiltották, ám Spanyolországban a bikaviadal még mindig a legnépszerűbb műsorszámok közé tartozik. Pedig a torreador látszólagos hősiessége valójában durva visszaélés a **bika** természetes ösztöneivel. A szarvasmarhák párba-jó-dexe szerint ugyanis aki kitér a másik öklelése elől, az feladta a harcot. Szegény bika, aki leszegett fejével, vakon támadásba lendül, álmában sem gondol arra, hogy az ellenfél félreugrik és hátba szúrja!

Fotó: Góri András

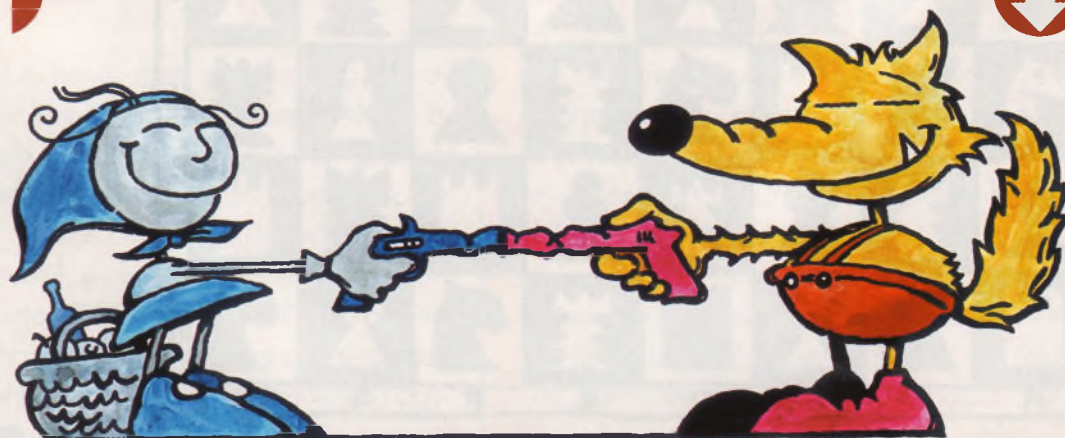
Keress a saktáblán három olyan bábut, amelyet mind a négy oldalról más-más, vele nem azonos bábu határol!

Ezek a halak azért verekszenek,
mert nem tudják eldönteni, melyik
két üveg tartalma azonos!
Segíts nekik!

Ha ügyes és figyelmes vagy, a két egyformának tűnő rajz között tíz apró
eltérést találsz (a színek nem számítanak).

A National Geographic Channel kérdései:

1. Élnek-e Európában is homárok?
2. Van-e olyan rák, amelyiknek nincs ollója?
3. Mit csinál a rák, ha kinőtte a páncélját?

A helyes válaszokat a 27. oldalon található nyereményszelvényre írva küldd el szerkesztőségünk címére!

A homárok birodalma

A Maine-öböl vizében él az erős ollókkal rendelkező észak-amerikai homár. Attól a pillanattól kezdve, hogy apró lárvaként a világra jött, az életéért kell küzdenie az öböl számos ragadozójával szemben. Mindennapjait végigkísérik a fajtársakkal vívott párharcok is. A homárok közösségében a rangsor kérdése mindennél fontosabb, főleg a hímek között. A domináns hímek birtokolják a legjobb búvóhelyeket, a legjobb táplálékot és a legtöbb nőtényt. A sorrend állandóan felborul, majd újra kialakul. Amikor két, nagyjából azonos méretű homár találkozik, és nem egyértelmű, hogy melyikük a domináns, egyetlen módon lehet dűlőre jutniuk: harccal. A film a homárok életének viszontagságai mellett bemutatja ezeket az egymással folytatott területvédő harcokat is.

Október 3., 19.00; ismétlés másnap 8.00 és 13.00

**A következő
kakasnyelven írók
szavakat helyezd
el az ábrában!
Mind a hat pont
befér!**

KIKI	RIKI
KUKU	RIKU
KURI	RUKI

Segíts a vadásznak kideríteni, hogy melyik számmal jelzett növény csavarodott rá a lábára!

Keressd meg az egymást fedő tárgyak közül azt, amelyikből a legkevesebb, és azt, amelyikből a legtöbb található a rajzon! Van rá három perced, aztán csörög a kígyó.

Játssz velünk és nyerj!

NYEREMÉNYJÁTÉK-SZELVÉNY

(Ne felejtsd el a hátoldalon az adataidat kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!
A „VAD KÖZTÁRSASÁG” KÉRDÉSEI

1.
2.
3.
4.
5.

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

(A játék kérdései a 23. oldalon találhatóak)

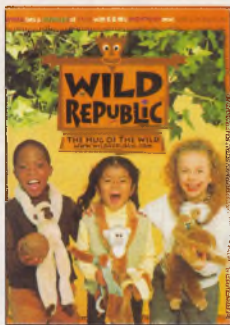
1.
2.
3.

A Kvíziló kérdése a 22. oldalról:
Melyik két üveg tartalma
azonos?

A Dénes Natur Műhely
ajándék könyvét nyerheted!

Beküldési határidő: 2002. október 25.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Ha a következő kérdésekre helyesen válaszolsz, az itt látható gyönyörűséges állatokat nyerheted meg, a Wild Republic (Vad Köztársaság) jóvoltából.

Ha most nem volt szerencséd, megvásárolhatod őket a Budapesti Állatkertben.

1. Használják-e fajtársaik ellen méregfogukat a kígyók?
2. Van-e az orrszarvú tülkében csont?
3. Megfére-e egy farkában két kan farkas?
4. Visel-e agancsot a nőstény gímszarvas?
5. Szoktak-e viaskodni az egerek?

A Süni Egyesület közgyűlése

2002. szeptember 23-án (hétfőn) 16.30-tól, Budapesten az V. ker. Vadász u. 29. szám alatt (a szerkesztőség címén) a Süni Egyesület közgyűlést rendez. Napirend: 1. Beszámoló az egyesület munkájáról, 2. Az egyesület székhelyének megváltoztatása, 3. A 2003. évi munkaterv megvitatása, 4. Egyéb. A közgyűlés határozatképes, ha a tagok fele + 1 fő megjelenik. Határozatképtelenség esetén az újból összehívott közgyűlés (melynek időpontja és napirendje a Vadon magazin 2002/5. számában kerül meghirdetésre) a megjelentek számára való tekintet nélkül is határozatképes lesz. Amennyiben az egyesületi munkában tevékenyen is részt kívánsz venni, kérlek, a közgyűlés megrendezése előtt jelezd a szerkesztőség címén: 1242 Budapest, Pf. 455.

Fliegl Mónika, titkár

NYEREMÉNYJÁTÉK–SZELVÉNY

(Ne felejtse el a hátoldalon az adatait kitölteni!)

NYERJ ÁLLATOT MAGADNAK!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Kedvenc állatom:

Műsoros
videokazettát
nyerhetsz!

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Melyik cikk tetszett legjobban?

AJÁNDÉKKÖNYVET NYERHETSZ

Nevem:

Címem:

Iskolám neve és címe:

Hol vásároltam meg a SÜNI-t?

tanító néninél újságárusnál előfizettem

Beküldési határidő: 2002. október 25.
Süni magazin, 1242 Budapest, Pf.: 455

Nyeredményhirdetés

ELŐZŐ SZÁMUNK HELYES MEGFEJTÉSEI:

A Wild Republic kérdései:

1. A teve púpjában zsír van.
2. A hörsög a pofazacsokójában szállítja haza az élelmet.
3. A legnagyobb zsirtartalmú teje a fókának van.
4. A leopárd a fák ágai közé rejtje a zsákmányát.
5. A baobabfa törzséből az elefánt tud vizet csapolni.

A National Geographic Channel kérdései:

1. A gilán és a viperagyíkon kívül nincs más mérges gyík a Földön.
2. A mérges gyíkok sivatagos hazájának jellemző növényei a kaktuszok.
3. A gyíkok megvastagodott faroktövét farokrépának hívják.

A Kviziló feladványa:

A zöldség neve: KARALÁBÉ

Szerencsés nyerteseink:

A Wild Republic játékállatait nyerték:

Almay Kinga (Sződliget), Bukó Zsanett (Felsőzsolca), Csillag Péter (Dévaványa), Csuka Norbert (Hódmezővásárhely), Gábor Lilla (Budapest), Kovács Kelemen (Zalaszentbalázs), ifj. Lükkön István (Pápa), Pajger Adrienn (Budapest), Sipos Jácint (Nagykanizsa), Tihanyi Erika (Budapest)

Műsoros videokazettát nyertek:

Faragó Petra (Pétfürdő), László Dávid (Mihályháza), Sogrik Judit Anna (Fót)

A Dénes Natúr Műhely Kiadó ajándékkönyvét nyerte:

Böröcz Dorottya (Bag)

Négyszemélyes családi belépőt nyertek a Planetáriumba:

Bánkúti Ferenc (Pécs), Gombos Magdolna (Túrkeve), Horváth Klára és Gábor (Kecskemét), Juhász András (Budapest), Keresztes Zoltán (Szeged), Mohácsi Livia (Vác), Sándor Eleonóra (Érd), Soós Eszter (Zalaegerszeg), Szabó Tibor (Tiszaújváros), Zelnik Péter (Gödöllő)

„Állati dolgok” a Budapest Televízióban minden második vasárnap 19.00-tól,
ismétlés pénteken 19.15-től.

A műsorban elhangzó kérdés: Melyik hónapban kezdődik a szarvasbőgés?

A helyes válaszadók Süni-előfizetést nyerhetnek!

A válaszokat a következő címre küldjétek: Budapest Televízió, Bp. Orczy út 44-46/b

Parti party

Egyszer, ha teheted, közelíts meg egy partifecske-telepet, amikor fiókák is vannak a fészkekben! Elég úgy 20-30 méterre menni, máris az egész csapat a fejed felett fog körözni, hogy eljesszenek a fészektől.

MADARAK ÉS ROVAROK

Létszám: min. 4 fő, de minél több, annál érdekesebb

Helyszín: bárhol, de viszonylag nagy terület kell hozzá

Eszköz: 60 apró, színes tárgy (legjobb kavics, borsó, kukorica, lencse stb., de lehet gomb, színes papír is). Legalább három különböző színű legyen, azonos arányban elosztva

(pl. 3x20, 4x15, 5x12 vagy 6x10)

egy nagy csomagolópapír, kréta vagy filc, ceruza vagy toll

Ebben a játékban a madarak „bőrébe” bújunk kicsit – megpróbáljuk elképzelni, hogy milyen lehet rovarokat keresgetni a földön. Az apró, színes tárgyak jelképezik a rovarokat. (Legyen legalább egy olyan szín, ami az adott környezetbe beleolvad – pl. szürke az aszfaltba, zöld a fűbe).

Szórjátok a „rovarokat” a fűbe (ha tudjátok, hogy mennyit szórtatok szét, a végén

tudjátok, hogy mennyit kell továbbvinni...)

A játékevezető ossza be a csapatot 5-6 fős csoportokra. A csoportok álljanak be úgy, ahogy váltófutáshoz szokás: egymás melletti oszlopokba a „rovarok” elé úgy, hogy a „madarak” az oszlopban való helyük szerint kapjanak sorszámot. „Rajt” vezényszóra az első madarak induljanak el, keresenek egy „rovart”, majd röpjönnek vissza a csapatukhoz. Érintsék meg a második madarat – aki rögtön indulhat – majd álljanak a sor végére. Amikor az utolsó madár is visszaért, az egész csapat üljön le. Az először helyet foglalók a győztesek.

Nézzétek meg, hogy milyen színű hernyókat szedtek az első sorszámúak, melyet a másodikak stb. Van-e valami különbség az utolsók és az első között? Melyik szín olvad bele a legjobban a környezetébe (melyik hernyó rejtőzik a legjobban) és melyik a legkevésbé?

A maradék hernyókkal játsszatok még annyi fordulót, ameddig el nem fogynak! Van-e különbség a madarak eredményében?

Van-e változás a gyűjtött színekben? Melyik hernyók fogytak el a leghamarabb és melyek a legkésőbb? Játsszatok különböző helyeken (fű, földút, aszfalt stb.)

Mi a különbség?

Ha kevesen vagytok (csak két fős csoportok telnek ki), akkor is egymás után szedegessétek a hernyókat – és állítsátok sorba őket a megtalálás sorrendje szerint.

Vándormadarak

Vannak madarak, amelyek lankadatlanul, éjjel-nappal repülnek, mások meg-megszakítva útjukat, óriási erőfeszítések árán érik el távoli céljukat. Mind közül a leghosszabb a sarki csér vándorútja: 20000 kilométer repül, hogy elérje az „ígéret földjét”.

A Vándormadarak című film 450 ember három évi munkája. A filmet 200 helyszínen forgatták, és csak valódi képek szerepelnek benne! Mindez óriási kihívást jelentett a fényképezés szempontjából: minden egyes madárfajhoz külön-külön módszert kellett kitalálni: a gólyák köröző repülését például szálló ballonról, a pelikánokat csónakból filmezték. Az operatőr olykor a repülőgépből kilógva a pilóta orra előtt lebegett, mert így 180 fokban látószögéből követhette a madarak repülését. A lélegzetelállító képek élményén túl a

talán megértjük, hogy nem léteznek határok, hogy a Föld az egyetlen tér, ahol élünk, és talán azt is megtanuljuk, hogyan legyünk szabadok, mint a madarak.

A jelt a naptár adja meg.

A mikor az északi féltekén beköszönt a tavasz, a vándormadarak szárnyra kelnek a sarkvidéki tájak felé: elrepülnek oda, ahol születtek. A természet rejtélyes törvénye ez: csak ezen a

tágas, szinte a végtelenbe nyúló vidéken képesek szaporodni. Csillagászati jelek segítenek nekik a tájékozódásban: a Nap és a csillagok állása irányítja őket szélességi körökön átívelő útjukon. Érzékelik a Föld mágneses erőterét, s úgy lendülnek a kívánt irányba, mint ahogy az iránytű

A mandzsu daru Kínában igen nagy tiszteletnek örvend: alakja ott látható számtalan faliképen és szobrocskán. A párok a hosszú vándorlást követően násztáncot baltosítják egymást hűségükről.

engedelmeskedik ennek a vonásnak. A különböző kontinensekről az Északi-sarkvidékre érkező vándormadarak birtokba veszik a tájat. Az embernek barátságtalan itt a természet, de nekik a bőség hona ez.

Rövidesen kikelnek a fiókák.

Gyorsan meg kell tanulniuk repülni, és fel kell készülniük a legnagyobb erőpróbára: az első vándorútra. A madarak azért kelnek útra és hagyják el a vidéket, ahol párosodtak és költöttek, mert az átmenetileg nehezzé vált körülmények helyett máshol keresnek jobb életfeltételeket. A végeláthatatlanul széles láthatár jégmezővé dermed és a sarki éjszaka sötétjébe burkolózik. Ez a búcsú nagy pillanata, az útra kelés az őszi vándorútra.

Véget ér a röpke nyár.

A fiatal madaraknak még alig-alig volt idejük az önállósulásra, amikor – néha a szüleik nélkül – szárnyra kelnek, hogy egy mások számára láthatatlan útvonalon a trópusok felé repüljenek. Milyen rejtélyes módon érkeznek meg egy több ezer kilométerre lévő helyre anélkül, hogy egyszer is alkalmuk lett volna az útvonalat megismerni?

Évzredek óta nem változtak a vándormadarak útvonalai. Legtöbbjük az észak-dél tengelyt

Ha vándormadarakról esik szó, a magyar gyerekeknek elsőként gólya jut eszébe. Kedves a szívnünknek, hiszen főként emberi településeket választ lakhelyéül, és évről évre hűségesen visszatér, elhozva a tavaszt

követi. Ahogy az őszi közeledik, a mérsékelt vagy északi jellegű éghajlati övezetben élő madarak barátságosabb szélességi körök, a trópusok és az Egyenlítő irányába vándorolnak. Az Észak-Amerikában élő madarak: a sarki ludak, a kanadai vadudak vagy a homoki darvak az USA déli államai, Közép- és Dél-Amerika felé kelnek útra. Az európai és ázsiai madárfajok (eurázsiai darvak, fehér gólyák, fecskék, pólingok) Afrika felé tartva vagy átrepülnek a Földközi-tenger felett, vagy – egyesek Spanyolország, mások a Közel-Kelet felé – kikerülik azt. Más ázsiai madárfajok (vadludak, szibériai darvak) Indiába igyekezve kelet

vagy nyugat felől kerülnek meg a Himaláját, míg egyes fajok éppen hogy átrepülnek a „Világ Teteje” hágói és csúcsai felett. Végül vannak olyan ázsiai fajok, mint pl. az izlandi partfutó, amelyek Délkelet-Ázsiába vándorolnak, sőt eljutnak egészen Ausztráliáig és a Csendes-óceánig.

A déli féltekén az évszakok éppen ellentétesek.

Itt más fajok szárnyuho-gása tölti be az eget. De egyik kontinens sem versenyezhet a déli tengerek madárvilágának gazdagságával. Szélkorbácsolta szigetek kínálnak fészekrakásra alkalmas, védett helyet a tengeri madaraknak. Bizonyos fajok csak a Déli-sarkvidék tengerei fölött körözve, a levegőben szárnyalva töltött néhány év után szállnak le

a szárazföldre. Míg az albatrosz könnyedén siklik a tomboló hullámok hátán, a repülni nem tudó pingvin jelentős távolságokat képes úszva megtenni.

Földünk északi féltekéjére a szárnyas vándorok az újabb tavasz hírnökeként érkeznek. Megint ugyanazt az égi ösvényt követik: megígérték, hogy visszatérnek, és az ígéretet betartották, minden akadály ellenére. Amikor több ezer kilométeres utat tesznek meg, veszedelmek közepette, amikor égbenyúló hegycsúcsokon, végtelennek tűnő óceánokon, izzó forróságú sivatagokon kelnek át, amikor az időjárás viszontagságaival küszködnek, mindig egyetlen létfonosságú belső parancsnak, a túlélés, a fajfenntartás ösztönének engedelmesskednek. Az ő útju-

VÁNDORMADARAK

Feliratos francia film

95 perc

Forgalmazó:

SPI International Magyarország

Szereplők: sok-sok madár

2002. szeptember 19-től

látható a magyar mozikban.

kat követi a film a tájképpel együtt, amely felett szállnak, rögzítve az egyes állomásokat és azonosíthatóvá téve az országokat, amelyeken áthaladnak. A madarak útját járva átsuhanunk egész bolygónkon a Déli sarktól Amerikáig, Afrikától a Himaláján át Japánig.

Nem minden pingvin hazája a sarkvidék, de a császárpingvin ezek közé tartozik. Pikkelyszerű tollakkal fedett szárnyai segítségével éppen úgy repül, mint más madarak – csak éppen nem a levegőben, hanem annál jóval sűrűbb közegben: a vízben. Ezek a méteresnél is magasabb, frakkos madarak a szárazföldön megdöbbenően emberi testtartásban vonulnak, s a mínusz hetven fokos hidegben, a hóviharakkal dacolva költik ki tojásaikat.

VÁNDORMADARAK – 2002. szeptember 19-től a magyar mozikban!

Süni és a csillagok

Sün Sanyi és Sün Anti léggömbből és uzsonnáskosárkából összerakolt léghajója lassan leereszkedett az erdei tisztásra. Nagy utat tettek meg, a szelek szárnyán egészen az Északi-sarkig repültek. Idegen országok, rétek, magas hegyek, tengerek felett repültek, és nagyon elfáradtak a hosszú utazás alatt. A Nap már lenyugodni készült, késő délután volt; így hát hazamentek, és pihenni készültek. Lassan leszállt az éj, az égen ismét felragyogtak a csillagok. Süni pedig hanyatt feküdt a virágok tövében és szokása szerint az égbolton gyönyörködött. Észre sem vette, és már aludt is.

Folytatás a következő oldalon →

Süni furcsát álmódott. Álmában a Holdra repült, hogy megnézeze, hátha tényleg sajtból van. Ám a Holdon kietlen pusztaság fogadta; amerre nézett, csak sziklák és portenger. Ahol süt a Nap, ott nagyon forróak a kövek, ahol meg árnyék van, ott pillanatok alatt csonttá lehet fagyni. Virágok, fák és állatok sehol, még levegő sincs! Még szerencse, hogy csak álmodta mindezt, mert a valóságban űrruha nélkül elpusztult volna. – Nagyon barátságtalan hely ez a magamfajta számára – gondolta Süni. – Csak az vigasztal, hogy ha felnézek a fekete égre, a csillagok között ott látom a mi gyönyörű szép Földünket.

Álmában nagyon messzire eltávolodott a Földtől, de még így sem jutott a csillagok közelébe. Viszont szemügyre vehette Napunkat és a körülötte keringő bolygókat. Egyszer csak Bagoly bácsi hangját hallotta: – Látod, itt a Napocska; most ilyen kicsinek látod, mert távol vagyunk tőle, még a melegét sem érezzük. Körülötte kering a mi otthonunk, a Föld, a Föld körül pedig a Hold. Ott láthatod a a Föld testvéreit, a többi bolygót is. A Naphoz legköze-

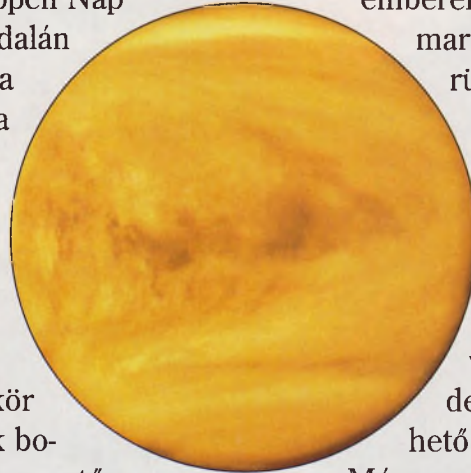
lebb kering a Merkúr: nagyon barátságtalan égitest. A Merkúron nincs levegő, ott megfuladnánk. Az éppen Nap felé forduló oldalán több száz fokra melegszenek a sziklák, az éjszakai oldalon pedig szörnyű fagy uralkodik. A Holdhoz hasonlít. Nagy, kör alakú kráterek borítják, de ezek nem tűzhányókráterek: kisebb égitestek zuhantak a Merkúr felszínére, azok ütötték e sebeket.

A második bolygó, a Vénusz, majdnem akkora, mint a Föld. Bár közelebb kering a Naphoz, az emberek sokáig kellemes, barátságos bolygónak vélték, amelyen talán még növények és állatok is vannak. Kiderült, hogy nem így van: vastag, fehér felhőtakarója alatt elviselhetetlen világ rejtőzik. Sűrű légköre mérgező gázokból áll, felszínén pokoli a forróság. Ne is álmodjunk arról, hogy itt élőlényeket találunk! – Sehol máshol nincs élet, csak a Földön? – kérdezte Süni.

– A Nap bolygói közül, bizony, sehol máshol – sóhajtott Bagoly bácsi. – Sokáig hitték az emberek, hogy vannak marslakók, ám kiderült, hogy ez sem igaz. A Mars távolabb kering a Naptól, mint a Föld, ezért hidegebb. Valamennyi levegő van ugyan rajta, de ez sem lélegezhető be számunkra.

Még egy kevés víz is található itt: sarkvidéki területein hósapkák látszanak. Már több űrszonda szállt le a Marsra, keresve az élet valamilyen formáját. Lehet, hogy rövidesen az első embereket szállító űrhajók is elindulnak oda...

A bolygók óriása a Jupiter. Tíz-szer akkora, mint a Földünk. Nagyon gyorsan forog, azért ilyen sávós a felszíne, akarom mondani a felhőzete, hiszen sűrű felhőzetének csak a tetejét láthatjuk. A Jupiter és a még távolabbi bolygók egészen mások, mint a Föld, a Vénusz vagy a Mars. Ezek az óriások főleg gázokból állnak, nincs is szilárd felszínük, ahova leszáll-

hatnánk. A Naptól távol keringenek, ahol nagyon hideg van. A Jupiter körül sok hold kering; a legnagyobbak már kis távcsővel is megpillanthatók.

– Ó, de gyönyörű! Ez melyik bolygó? – kiáltott fel Süni.

– A Szaturnusz! – válaszolta Bagoly bácsi. – Talán a legszebb mind között.

– Tényleg nagyon szép, de azért szerintem a Föld a legszebb – ellenkezett tüskés barátunk. – Ez az otthonunk!

– Igazad van, ezt nem lehet elvitatni. Akkor úgy mondom, hogy a Szaturnusz a legfeltűnőbb, legkülönlegesebb.

– És mi ez körülötte? Úgy néz ki, mintha kalapot viselne.

– Ez a Szaturnusz gyűrűje – magyarázta az öreg Bagoly.

– Nagyon sok porszemből és apró jégdarabkákból áll, amelyek visszaverik a Nap fényét. Szélessége óriási, de a vastagsága kicsi, egész vékonynak látjuk. Nem ez az egyetlen bolygó, amelynek gyűrűje van: a Jupiter, az Uránusz és a Neptunusz is ilyen, de az ő gyűrűik sokkal kisebbek.

Az Uránusz, a Neptunusz és a Plútó nagyon távoli égitestek: csak távcsővel láthatók. Az

Uránusz és a Neptunusz is hatalmas gázbolygók, nagyon hideg világok. A Plútóról nem is beszélve! Ellentétben az óriásbolygókkal, a Plútó nagyon picike égitest. De a Nap családjába tartozik még rengeteg kisbolygó és üstökös is. Az üstökösök hatalmas, poros jéghegyek, amelyek szintén a Nap körül keringenek, csak nagyon elnyúlt pályákon. Sokáig távol járnak a Naptól, de rendszeresen a közelébe kerülnek. Ilyenkor a fagyott gázok keveréke párologni kezd, légkör fejlődik körülöttük, majd ebből kialakul a csóva, ami nagyon látványossá teszi őket. Akár százmillió kilométer hosszú is lehet, ám az anyaga nagyon ritka gáz és

por, ezért nem jelenthet semmi veszélyt a számunkra...

Süni Sanyi álmosan nyújtózott egyet, de hirtelen kiment az álmom a szeméből. Felugrott, és csak bámulta, hogy csillagok hullanak az égből. Eszébe jutott, mit mesélt a Bagoly bácsi a hullócsillagokról. Azt mond-

ta, hogy igazából nem a csillagok esnek le az égről. A hullócsillagok vagy meteorok apró, mákszemnyi vagy borsónyi kődarabkák, amelyek beleütköznek a Földbe, s a levegőben a súrlódástól felizzanak és elégnek. Ezt látjuk olyannak, mint ha csillagok hullanának.

Még gyönyörködött egy ideig a meteorhullásban, de keleten már derengett az ég alja. Süni már újra aludt, amikor a Nap vörös korongja megjelent a látóhatáron, és beragyogta a tájat.

Miután elolvastad a mesét, válaszolj a következő kérdésekre!

1. Hány bolygó kering a Nap körül?
2. Melyik a legnagyobb bolygó a Naprendszerben?
3. Miből áll a Szaturnusz gyűrűje?
4. Mik a hullócsillagok?
5. Álmában hová jutott el először a Süni?

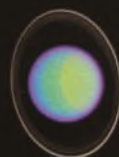
A helyes választ adók között belépőjegyet sorsolunk ki a Budapesti Planetárium előadásaira. A gyerekeknek szóló műsorok egyike a Süni és a csillagok, amelyben láthatjátok is mindazt, amit a fenti mesében olvashattok. Nagyobbaknak „A Nap családja” és „Az élet bolygója: a Föld” című műsort ajánljuk.

JUPITER

SZATURNUSZ

URÁNUSZ

NEPTUNUSZ

PLÚTÓ

Vadászkaland a Zemplénben

Barangoló az elmúlt néhány évben szinte az egész világot bejárta. Volt hegytetőn és tengerparton, őserdőben és sivatagban, látott számtalan csodaszép tájat. Sosem félt. Most mégis hátracsapta füleit, amikor lövések dördültek a távolban. Hiába tudta, hogy biztonságban van, összekoccantak a patkói. A Zemplén rengetegeiben ugyanis, ahova azért ment, hogy újabb kirándulóhelyeket kutatasson fel, megkezdődött a vadászati idény.

A Zemplén-hegység fiatalnak számít, hiszen a környező vonulatok már réges-rég kiemelkedtek, és még mai méretük-nél is magasabbra nyúltak a felhők felé, amikor a Zemplént kialakító vulkánok először kitörttek. A kilövellt olvadt kőzetekből hegységnyi rakás magasodott. A vulkánok tüze aztán lassan elhamvadt, de a Föld izzó mélyének emlékét őrizve még sokáig forró vizet spriccelő gejzírek vonták be párájukkal a málló talajon cseperedő erdőket. Ezek a korok persze már letintek. Amikor a honfoglaló magyarok meglátták a Zemplént, már csak a domborzat változatossága utalt a vulkáni eredetre.

Vadászat ijjal és puskával

A magyarok gyorsan otthonra találtak a tölgy- és bükkerdőkkel borított, tágas tisztásokkal tagolt tájon, hiszen korábban is ilyen vidékeken laktak és vándoroltak keresztül. Örömmel fedezték fel az erdők gazdag vadállományát, amely a mai kor vadászána is megdobogtatja a szívét. A fák között messzire zengő szarvasbögés és az északról „vendégségbe” érkező medvék nem sokat változtak a hon-

foglalás kora óta, a vadászat viszont nagyon átalakult. Nem csak a fegyverek váltak korszerűbbé, nagyobb hatótávolságúvá és pontosabbá, hanem a vadászat célja is alapvetően megváltozott. Eleink még lóhátról, ijjal is csak a sérült, beteg, öreg vadakat tudták elejteni; számukra nem is a hatalmas trófea jelentette a dicsőséget, hanem a család élelemmel történő ellátása. Ma az éjjel is használható távcsövek célkeresztje elől a legéberebb, legfélénkebb préda sem menekülhet, a vadászat célja azonban mégsem a féktelen pusztítás.

A vadász nem gonoszából lő

A vadász, aki élete nagy részét az erdőben tölti, ismeri a terület eltartóképességét: tudja, hogy melyik állatfajból mennyi tud zavartalanul táplálkozni és szaporodni anélkül, hogy az más fajok vagy a környéken élő emberek szempontjából káros lenne. Puszkáját csak a legritkább esetben emeli a vállához, hogy kilője azokat az egyedeket, amelyek veszélyeztetik az erdő egyensúlyát. Ilyen állat lehet a fajtársaira veszélyes agancsot fejlesztető szarvas vagy őz, a rendellenesen növekvő agancs ugyanis könnyen megsebezheti vagy megölheti a „sportszerű” fegyvertel küzdő fajtársakat. Ritkítani kell a túlzottan elszaporodó fajokat is, mert a fiatal fáknak és a mezőgazdasági területeken okozott kár lassan gyógyuló sebeket okoz. A felelősségteljes és a természetet ismerő, szerető vadász tehát nem azonos a filmekben

gyakran látható kíméletlen és telhetetlen mérsárossal.

– Ló létemre most melyiknek szurkoljak? A vadásznak, vagy a vadnak?

Fegyvertelen vadászok „zsákmányai”

Nemcsak nagyvadakra „vadászatsz” a Zemplénben: ha figyelmesen túrázol és egy jó távcső is a kezéd ügyében van, sok érdekes növényt és állatot láthatsz. A páfrányok közt ritka strucccharasztot lelhetsz, a vizegyő réteken tőzegmohafoltokat találhatsz, vagy korpafüvet és rénszarvas-zuzmót, amelynek már a neve is utal a hűvös, északi területekről való származására. Az erdő alján kék meztelencsiga keresztezheti utad, amelyet jellegzetes színe miatt nem lehet összekeverni gyakoribb rokonaival. Az állandóan vízzel teli pocsolyák és kis tavak környékén előfordul

Erdőből a grillsütőbe

A Zemplénből, az ország legészakibb pontjáról indul az országos kék-túra is. Zempléni útja során néha különös, fahasábokkal letakart dombocskákat érint. Ezek az építmények a szénégetők munkahelyei. Az egymásra halmozott bükkrönköket lefedik szalmával, majd kívülről megint farönkökkel, végül földdel. A dombocska közepéig kis alagutat hagynak, amelyen keresztül egy hosszú fapálca segítségével begyűjtik a rakást. A földdel lefojtott lassú égés miatt a rönkök fokozatosan elszenesednek. A kész faszenet nagy zsákokba rakják, hogy végül kerti mulatságokon a rostélyon sült húsok alatt hamvadjanak el.

a vízi futrinka, az alpesi gőte és a hegyvidékekre jellemző sárgahasú unka éppúgy, mint a viszonylag gyakori, sárga-fekete ruhába bújt foltos szalamandra. A látcső keresőjén keresztül – ha szerencséd van – vízirigót, uhut vagy uráli baglyot is láthatsz. A pompás parlagi sas rendszerint nem várja be a látogatókat. Az erdőkben időnként feltűnő farkassal, hiúzzal és medvével a kirándulók nagyon ritkán találkoznak. A muflonok viszont akár népes csoportokban (nyájokban) is megfigyelhetők.

Várak várnak minden hegyen

Aki egyszer eljut a Zemplénbe, nem is tud úgy kirándulni, hogy legalább távolról ne látna egy-két váromot. A leghíresebbek (Boldogkő, Füzér, Regéc, Sárospatak, Szerencs, Tokaj) önálló

úticélként is megállják a helyüket. Ugyanígy érdemes időt szakítani a Hegyköz falvaira, a huszita emlékeket őrző Göncre vagy a nemesfém-bányászat hagyományait tápláló, szebb napokat is látott, aranygombos Telkibányára. A felsorolást sokáig lehetne folytatni.

Erdei vonatozás

A Zemplénben járva érdemes végigzötyögni az ország legöregebb kisvasútjának útvonalán is. A csak nyáron üzemelő vonat a Pálháza – Kőkapu – Rostalló szakaszon jár, így könnyen beleilleszthető egy nagyobb kirándulás útvonalába is. Pálházán Erdészeti és Kisvasút Múzeum van és némi gyaloglás árán elérhető a Füzérradványi kastély is. Kőkapu állomáson csónakázótó és szállodává átépített vadász-kastély várja a látogatókat, Rostallótól pedig már a Regéci vár sincs messze.

Október 4. az Állatok Világnapja!

Ebből az alkalomból különleges rendezvényre hívunk meg Benneteket. **Schirilla György** nagyszabású, állatkertek közötti futással szeretné felhívni a figyelmet arra, hogy az állatok, a természet szeretete és az egészséges életmód szoros összefüggésben van egymással. Az út hossza elképesztően nagy: 360 km! Nagy akarata és erős szervezete legyen annak, aki mégis meg-

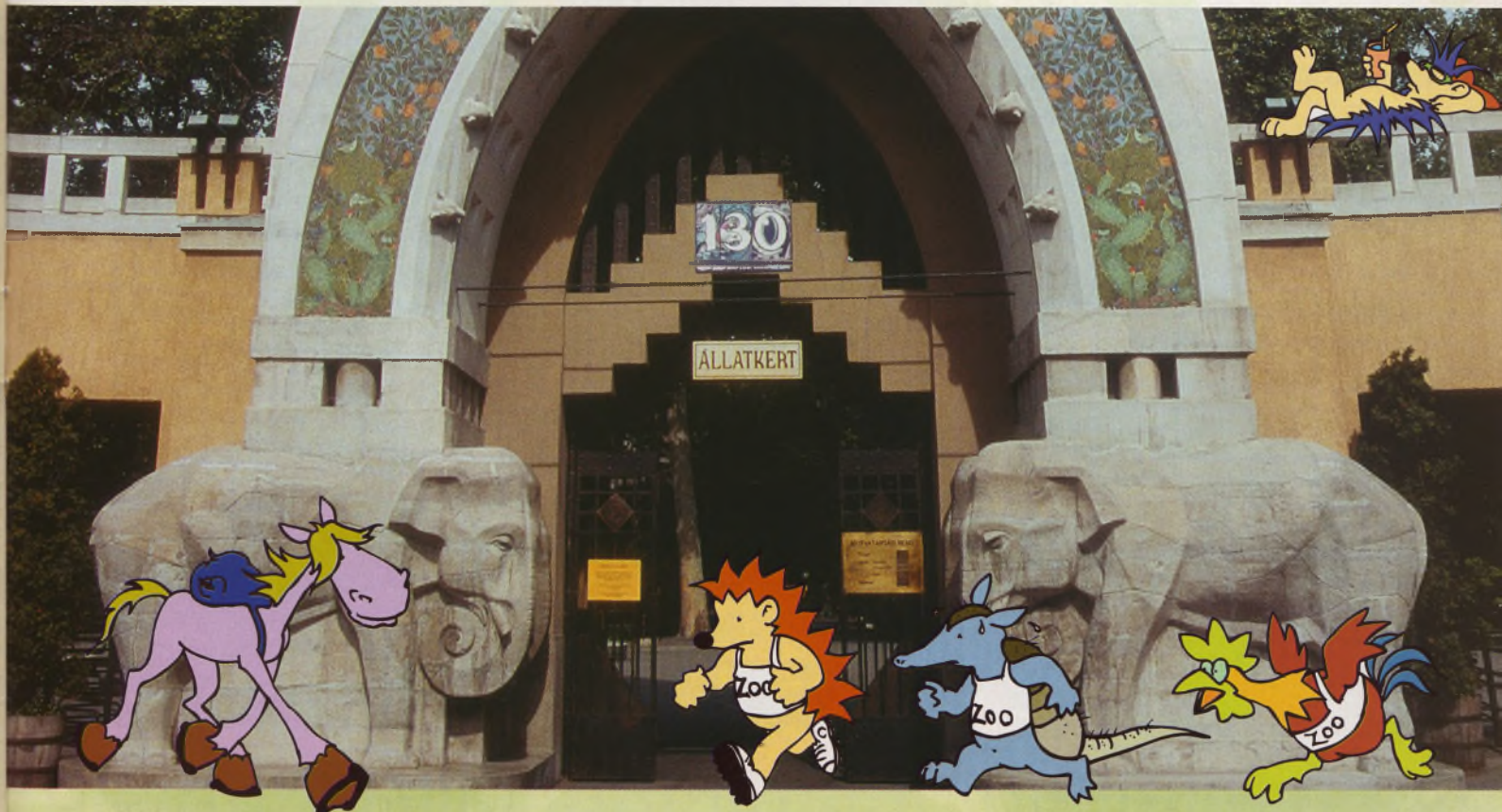
teszi! A neves atléta a Pécsi Állatkertből indul, és a Fővárosi Állat- és Növénykertbe érkezik. Útja során az egyes településeken több ezer állat- és sportbarát csatlakozik hozzá,

akik határtáblától határtábláig fognak vele futni, és alkalomhoz illő szalagot erősítenek a magával vitt kopjafára.

A rendezvény hét helyszínén (Pécs, Kaposzegcső, Irgszemcse, Balatonfüred, Ősi, Velence, Budapest) este előadások lesznek, ahol ismert szakemberek beszélnek majd az állatokról, természetéről, egészséges életmódról. Kísérjétek figyelemmel az eseményt, és sportoljatok, fussatok minél többet – de ne csak ezen az egy napon, hanem az év minden napján. Vigyázzatok az állatokra, és a saját egészségetekre! Így kerek a világ!

FUSS az Állatokért!

Kutya kötelelesség?

Fiú vagy lány? - kérdezik egymást már messziről aggódva a kutyasétáltató gazdik, és a pórázvégen sietősen elvonszolják hevesen tiltakozó ebüket, ha azonos neművel kerülnek szembe. Szó ami szó, a kutyaverekedés tényleg nem szép látvány - de elkerülhető!

Bemutakozás vagy kihívás?

A felnőtt kutyák közül főként a fiúk, vagyis a kanok hajlamosak a párbajozásra, de még két idegen kan kutya találkozásának sem kell feltétlenül bonyóval végződnie. A legtöbb verekedés azért tör ki, mert az ember beleavatkozik a kutyák ismerkedési szertartásába. A következőkre kell odafigyelni:

A verekedések megelőzése kölyökkorban kezdődik. A kiskutyának minél többet kell találkoznia és szabadon játszania más kölyök és felnőtt kutyákkal. Nem kell féltetni a nagyoktól: amíg az ivarérett kort el nem éri, a kölyökszag megvédi mindenféle támadástól. A játékos birkózások során megtanulja felmérni az ellenfél erejét, megismeri a saját képességeit, és elsajátítja azokat a szertartásos mozdulatokat, amelyek segítenek erőszak nélkül megoldani a nézeteltéréseket. A falkában élő állatoknak ugyanis nem érdeke, hogy egymás (vagy a maguk) vérént ontsák, és mindent megtesznek, hogy ezt elkerüljék.

- Ha két azonos nemű kutya találkozik, egyikén se feszüljön a póráz.

A legjobb, ha teljesen szabadon mozoghatnak, de ha mégsem, akkor a szíj legyen laza. Ha a póráz megfeszül, a kutya azonnal morogni kezd!

- Türelmesen meg kell várni, amíg a kutyák végigszaglászszerűen körbejárják egymást. Nem szabad közben megérinteni őket, még simogatni sem! Minden külső beavatkozás megzavarja a bemutatkozási szertartást!

- Figyelmeztető hangon beszélj a kutyához (pl. „Szépen!” vagy „Lát-lak!”), hogy ne feledkezzен meg a jelenlétéről. Ekkor még hallgat a jó szóra, de ha már küzd, a kiabálásra sem figyel.

- Ha az egyik fél megadó testhelyzetet vesz fel (hátracsapja a fülét, lelapul, behúzza a farkát), akkor az erőviszonyok eldőlték, és a verekedés veszélye elmúlt. Ha viszont felborzolja a szőrüket, mindkét gazda távolodjon el tőlük, és hívják a kutyákat két elmentéses irányba. Ne lépődj meg, ha ilyenkor nem engedelmeskedik azonnal a kutya: nem fordíthat hátat, és nem szaladhat el, mert azt a másik fél a gyengeség jelének tekintené, és üldözőbe venné őt. Szép lassan kell visszavonulnia, hogy ne veszítsen a méltóságából.

- Ha mégis kitör a háború, ne próbáld meg a ku-

tyákat kézzel szétválasztani, és ne is tisd meg! A harcoló eb nem nézi, mi-be harap, a verés pedig csak még jobban feldühíti! A kitüzelem többnyire másodpercek alatt véget ér, komoly sérülés nélkül; ha mégsem, hívj felnőtt segítséget!

- Ne ijedj meg, ha az egyik kutya a földre kerül! Ez a megadás jele, és általában a harc végét jelenti. A győztes egy darabig a vesztes fölött áll, majd lassan elfordul és eltávolodik tőle. Ekkor kell biztonságosan megfogni mindkettőt, de csakis egyszerre, különben az egyik fél jogtalan előnyhöz jut, és ki is fogja használni azt!

Társasági etikett

Van néhány olyan szabály, amit még az összeszokott kutyák gazdáinak is be kell tartania, hogy elkerüljék a nézeteltérést. Ezek a következők:

- Saját kutyád jelenlétében ne simogass idegen ebet! Egy pillanat alatt kitörhet féltékenységből a háború!
- Ne hagyd a kutyát unatkozni! A folyamatosan sétáló, mozgásban lévő kutyák ritkábban

veszekszenek, mint az egy helyben lézengők.

- Óvatosan bánj azokkal a tárgyakkal, amelyeket a kutya őrizhet! Más kutyák társaságában lehetőleg ne legyen nála labda, bot vagy csont. Néha még a gazda földre tett táskája vagy kabátja is kiválthatja az őrző viselkedést!

- Ha több kutya egy helyen játszik vagy sportol, ne keresztezzék egymás útját. Ha az egyik gazdi balra dobja a labdát, a másik hajtsa jobbra. Két kutya ne ugorja át egyszerre ugyanazt az akadályt!

- Más kutya jelenlétében ne játssz a kutyáddal morgással, birkózással, kötélhúzással járó játékot!

- Tüzelő szukát ne sétáltass együtt kan kutyákkal, akkor se, ha még nem engedi magához a kant!

Ha ezeket az óvintézkedéseket mindenki betartja, az minimumra csökkenti a verekedés kockázatát, így akár tucatnyi kutya is sétálhat együtt. Végére is a kutya, akárcsak őse, a farkas, falkaállat, a falka pedig azt jelenti, hogy több mint két egyed van együtt. Három állatból pedig már legalább kettő mindenképpen azonos nemű!

Fütyülő „farkasok”

A legtöbb bunyó a kan kutyák között tör ki, de ezek ritkán mérgesednek el. A szukák ritkábban vesznek össze, de haragtartók, és sokkal ádázabbul, kevésbé sportszerűen küzdenek, mind a kanok. Ha két kutya között elmérgesedik a viszony, jobb elkerülni egymást.

Ha két nagy vetélytárs azonos helyre jár sétálni, érdemes példát venni a farkasokról. A farkasüvöltés segítségével elkerülhető, hogy a különböző falkák egymás útját keresztezzék. Érdemes megállapodni egy jellegzetes füttyszóban, amit a vetélytárs gazdája ismer, és ezzel a dallammal „bejelenkezni” egymásnak még látótávolságon kívülről, mielőtt a kutyafuttatóra érnétek. Így kitérhetek egymás útjából, még mielőtt a kutyák megpillantanák egymást!

Már az egészen kicsi kölyökkutyák is elkezdik begyakorolni a birkózás mozdulatait

FÉMORSZÁG FÉMSZÍVŰ VITÉZE

Egyszer volt, hol nem volt, még a kilencágú Ezüst-patakon is túl, volt egyszer egy csillogó-villogó birodalom, amit nevezünk a kedvéért Fémországnak.

A ki már járt valaha errefelé, az tudja csak igazán, hogy milyen jó világ is van itt! Békésen éldegélnek, ragyognak az elégedettségtől a fémlakók: az egyszerű olló jól megfér a kovácsoltvas-lámpatartó társaságában, s a zömök vaslábast sem zavarja a tú karcsúsága. Valamennyien tűzben születtek, lángnyelvek között: testüket kalapáccsal ütötték formásra a kovácsműhelyben, vagy öntőformákban szilárdult meg a jellemük.

Ennek a birodalomnak a kellős közepén, egy ólomszürke palotában élt és uralkodott Fémkirály. Országában leggyakoribb anyag volt a vas – ebből kelt életre a legtöbb alattvaló. (Ezt nem én találtam ki, sajnos. Így olvastam ki a vaspántos ládikába zárt ólombetűs könyvecskéből, amiben minden fontos tudomány benne van – legalábbis ezt mondják a régiek, amikor vasárnaponként összeülnek a vaskályha körül egy kis páncélfényesítésre, és hogy a munka könnyebben menjen, egymásnak mesélik régi-régi történeteiket.) Keményfejű, szürke alakok, vagy szorgalmas, igyekvő serények: megjelenésük egyszerű, hétköznapi – gyakran észre sem veszem, hogy körülöttem vannak. Pedig élnek, szeretnek, bánatosak, sötét sarkok mélyén sir-

dogálnak – ilyenkor előkaparom a fiók mélyéről a varázsszemüvegemet, és rögtön látni kezdem őket...

– Engedd meg, hogy bemutakozzam –

nyújtja felém egyik íves karját a gyertyatartó. Rézszínű ruhája régimódi, kicsit megkopott már, zöldes foltok tarkítják. Felé nyújtom én is a kezem, megszorítja.

– Nekem jó itt, nem mondom – hadarja, mintha egész életét akarná most belegyömöszölni egyetlen mondatába.

– Elüldögélek már évek óta a szekrény szélén, sose legyen rosszabb dolgom! De nézd

meg a rokonságot: nem is értem, hogyan bírják ki az életüket! Én bizony rosszul viselném, ha ajtókilincsként kellene élnem, és állandóan fogdosnának – mondja tovább Rézgyertyatartó, ömlik a szó belőle. Tudom, nem szívesen keveredett volna szerényebb fióklakók közé, így inkább tovább üldögél itt magányosan, a szekrény peremén, arra várva, hogy valaki megszólítsa őt.

Aztán itt vannak az aranyos-ezüstös ruhában járó, dúsgazdag fém-nemesek. Kényes társaság – nem is tudom, mit kezdjek velük. Mivel aranykanállal csak a mesebeli királyok eszegetnek, így belőlük leginkább ékítő díszeket készítettek, nem mindennapi tárgyakat: ollót, kalapácsot vagy teáskannát. Ott pihegnek selyempárnájukon, apró dobozokba zárva, gyúrúvé hívva, láncszemmé gömbölyödve, és nem zavarja őket, hogy csak egészen ritkán süt a szemükbe a nap.

– Haszontalan portékák – dohog-pöfög a Teáskanna asszonyság, verejtékező homlokát törölgetve a konyharuha csücskébe. – Felforr a vizem a méregtől, ha csak meglátom őket! Micsoda semmirekellő társaság!

Persze hamar lecsillapodik, mert a maguk módján bár, de azért mégiscsak kedvelik egymást. Fémország lakói egyébként formások, szilárdak. Kivételesen csupán a mozgékony Higanylány, akinek ha

folyékony testét üveg-csőbe gyömöszölik, menthetetlenül lázmérő lesz belőle.

Ezek a különféle fémekből gyúrt alakok békésen, súrlódásmentesen éltek együtt egészen addig, amíg Fémország fémkirályának leánya, MÁgnes kisasszony szemrevaló, sudár hajadonná nem cseperedett. MÁgnes igen vonzó leány lett: vonzotta is magához a szögvitézeket, szúrós modorú gombostű-katonákat, szétszórt vasreszelék-legényeket, de még a rozsdás csavarókat is. Mind körésereglettek, s hozzátapadtak delejes testéhez – alig tudta magáról levakarni őket! MÁgnes azonban rájuk sem hederített, sőt, unatkozott a körükben.

– Légy a feleségem! – súgta a fülébe egy gombostű-katona.

– Még mit nem? Majd ha meszet ettem! Egyébként is olyan egyformák vagytok! – biggyesz-

tette száját MÁgnes a tucatnyi gömbfejűre.

44 – Igazán lehetnél velük egy kicsit kedvesebb... – korholta Fémország fémkirálya, amikor látta, hogy egyszem leánya milyen rútul bánik el a kérőkkel. De MÁgnes hajthatatlan volt.

– Mi a csodát kezdjek velük? Fáraszt a társaságuk! Unalmasak. U-NAL-MA-SAK! „Micsoda vaskalapos népség!” – gondolta magában. Egyedül a sudár, kétkarú rézgyertyatartó, ez a fémszívű dalia keltette fel az érdeklődését.

Fémország fémszívű vitéze azonban csak nem akarta észrevenni MÁgnes kisasszony ellenállhatatlan varázsát. Hiába illegette-billegette előtte patkótestét, a rézdalia ügyet sem vetett a bájaira. Széttárt karjait nem fonta ölelésre, csak állt mereven, zöldes színű patinaköpenyébe burkolózva a szekrény peremén.

– Gyere már, mozdulj meg! – súgta

búgta mézédés, vonzó hangján MÁgnes.

– Csak egyetlenegyet lépj felém! Ess már a nyakamba! Nézd csak, hányan rajonganak értem! Reggeltől estig lógnak rajtam, ha akarom, ha nem – mutatott a testére tapadó gombostűvitézekre, akik szótlanul tűrték egymást.

– Mit sem ér itt a te delejes vonzerőd, MÁgnes! – mondta lányának Fémkirály.

Nem több ő, mint egy darab réz! Ha nem is faragatlan, de a ruhája vasalatlan, s patinás külseje mögött nem dobog acélos szív! Hiába van akármilyen daliás alakja,

egymáséi sosem lesztek! Nézd ezeket a derék vasszegeket: tűzbe mennének érted! Válassz azok közül, akik érted rajonganak! A kedvemért igazán beérhetnéd egy jóra való kovácsoltvas-gyertyatartóval...

Am a kis MÁgnest ez nem vigasztalta meg. Azóta is szomorkodik, hiába zsongják körül a gombostűvitézek. Csak akkor derül fel az arca, ha a kétkarú rézvitéz pajzsa megcsillan a gyertya fényében.

A manógyár

Aki Lázár Ervin mesevilágát szereti és ismeri, annak nagy boldogság lesz e mesegyűjteményt olvasni. Azok a lényecskék, manók, szellemkék, akik az oldalakon megjelennek, hamar jó ismerőseitkévé válnak, hiszen belőletek születnek: a sötétből való félelemből, a nagyra nőtt árnyakból. De ne ijedjete meg: mókás alakok ők, és roppantul szeretnivalók. Igazán mulatságos órákat tölthettek együtt a Manógyár lakóival elalvás előtt...

(Lázár Ervin: *A manógyár* – Osiris Kiadó Budapest, 2002)

Őszi kalando ZOO

Lehet, hogy az iskolakezdés miatt nem mindenki ért egyet ezzel, de sokak szerint a szeptember a legszebb hónapja az évnek. Elmúlt a kánikula, de még nincs hideg, a falevelek pedig ezernyi színben pompáznak. Ilyenkor még a megfázás veszélye nélkül lehet kirándulni, járni az országot. S ha már úgyis utaztok, térjete be a legközelebbi állatkertbe!

Az utóbbi időben a **Buda-pesti Állatkertben** nagy volt a sürgés-forgás. Mindenütt építettek, szépítettek. Elkészült a Nagy-tó díszes kerítése, még néhány hétig látogatható a trópusok csodáját elhozó lepkekert és a mediterrán hangulatot árasztó citruskert. Nem messze a Pálmaháztól dél-amerikai állatok számára építettek fel természetű környezetet. Van itt közismert tengerimalac és kevésbé közismert vad (szirti) tengerimalac, amely igen csak eltér az általad ismert,

bohókásan tarka házasított formától. Jóval nagyobb náluk a mostanában érkezett kubai hutia: egy rendkívül különleges, ritka állatfaj. Úgy néz ki, mintha a hód és a patkány keveréke volna – tehát rendkívül bájos. Persze a bemutatóból nem hiányozhatnak a deguk, leguánok és még vagy féltucatnyi egyéb állatfaj sem.

A **Debreceni Állatkert** új Afrika-madáröpdéjében a trópusokon érezheted magad. Igen, röpdéjében, hiszen Te magad is bemehetsz a gazdagon növényesített, patakcskával és tavakkal tagolt bemutatóba. A vizesés és a párasító berendezés különleges, egzotikus légkört varázsol a növények és állatok köré, s amikor a fahídon átérsz, már el is felejtetted, hogy állatkertben vagy. A fejed fölött íbiszek körözködnek, a lábadtól nem messze, a bokor aljában afrikai ugartyúk serteptérel. Melletted egy ha-

misítatlan lagúnában törpe flamingók csoportja álldogál – varázslatos csodavilág! Ha nem hiszed, járj utána! De ha hiszed, akkor is érdemes a saját szemeddel látni!

A **Győri Állatkertben** majdnem fehér kisoroszlánnal találkozhatasz. Külön kis kifutóban éldegél, a mamája nem nevelte, ám féltestvérei a szülőkkel együtt láthatók. Siess megnézni őket, mielőtt még megnőnének! S ha már Győrben jársz, feltétlenül nézd meg a többi újdonságot is, úgymint: az úszómedencés tigriskertet, valamint a „Mini-Himaláját”, ahol négy örvös medve tanyázik békés egymás mellett élésben.

Hegyes csőrök, éles fogak

Ha halnak a halak

A halak egyáltalán nem halvérűek: gyakran kergetik, csipkedik, sőt meg is ölhetik egymást. Ezért mielőtt benépesíted az akváriumot, jól gondold meg, miféle uszonyosokat vásárolsz bele! A szumátrai díszmárna például sárga-fekete színével minden medence éke, ám ha a többi hal mesélni tudna, kiderülne, micsoda orvcsipkedőről van szó! A csodálatos sziámi harcoshal hímje idegen fajokkal szemben meglepően békés, viszont nem állhatja fájának másik hímjét: addig harcolnak, míg valamelyikük el nem pusztul.

Szomorú látvány a harcban úszóját vesztett hal, a véresre mart aranyhőrcsög, de az állattartóknak olykor szembe kell nézniük azzal, hogy kedvenceik párbajoznak. És mivel a harc többnyire kicsi, zárt helyen történik, kimenetele súlyosabb, mint a természetben. Ám csöppnyi odafigyeléssel kivédhetők a csatározások!

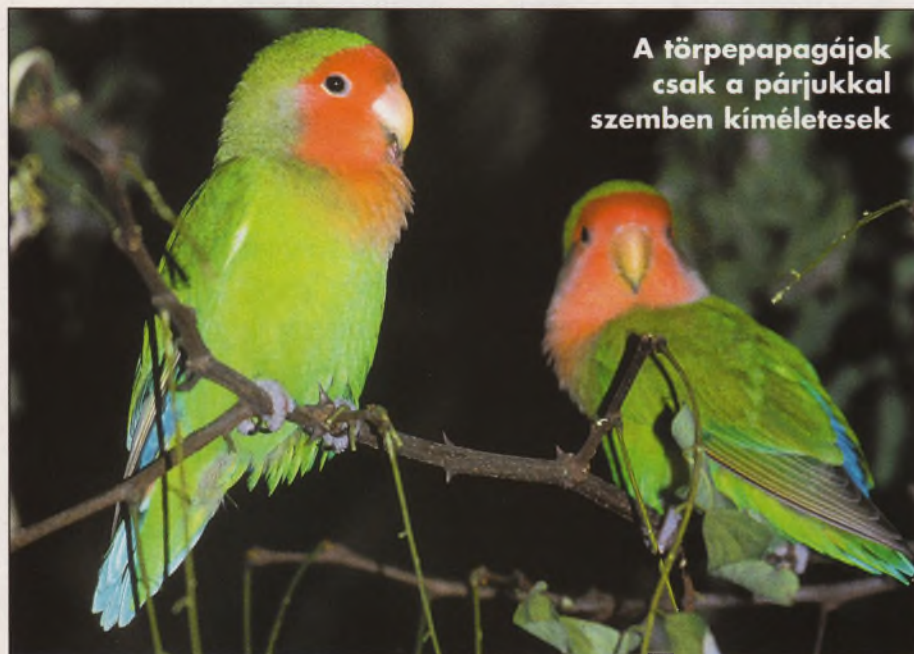
Harcos hüllők

Vetélkedhetnek egymással a terráriumi hüllők is. A szárazföldi teknősök például hangosan egymáshoz csapják a páncéljukat, s harapdálják az ellenfél lábát vagy fejét. A hímek küzdenek így a nőstényekért. Az efféle párharcok ritkán végződnek sérüléssel, céljuk inkább az erőfitogtatás. Más a helyzet néhány gyíkfajnál. Ezek az állatok ragaszkodnak

kis magánterületükhöz (jelen esetben a terráriumhoz), s bizony jól elagyabugyalják vetélytársukat. A területvédelem főleg a hímekre jellemző – így van ez például a leopárdgekkóknál. Egy terráriumban csak egy hímet lehet tartani, míg nőstényből többet is gondozhatsz. Talán meglepő, de a legbékésebbek a kígyók: legfeljebb véletlenül fordul elő, hogy etetéskor egymásba harapnak.

Kalamajka a kalitkában

Nem mentesek a harcoss viselkedéstől a madarak sem. Különösen a lágyevők, például a sámarigó hímjei vívnek véres csatákat egymással. Ha két fiút közös kalitkában tartunk, az biztos, hogy egyikük halálával végződik, különösen ha szerelmük tárgya is jelen van. De még a különműek közt is előfordulhat olyan veszekedés, amely egyikük életébe kerül. A pintyek némiképp szelídebbek, bár ők is erőteljesen megtépzhatják

Néhány jótanács

– A legjobb, ha még fiatal, nem ivarérett példányokat vásárolsz: ők többnyire problémamentesen összeszoknak. Különösen fontos ez a degunál és a mongol futóegérnél: ha túl későn állítják párba őket, véres harcokat vívnak, mielőtt megszoknák egymást.

– Csoportban tartott kismalcsok közé ne rakj új példányt! Csak hosszas összeszoktatás után lehet ezzel megpróbálkozni.

– Legyen mindig elég hely arra, hogy a gyengébbek kitérjenek az erősebbek elől. Tehát legyen nagy az állatok férőhelye, és a lakosztályt ne zsúfold tele állatokkal!

egymást. Nos és a kedvelt papagájok? A hullámos és a nimfa viszonylag békés, ám a törpepapagájok emberi szemmel nézve igen kegyetlenek tudnak lenni. Erős csőrükkel nem ritkán eltörrik a vetélytárs lábát.

Selymes bunda, éles fogsor

Békés jószág a tengerimalac, ám a degucsapatban például már csak egy ivarérett hím lehet, különben kitér a haddelhadd! Hasonló a helyzet a mongol futóegereknél és a házi egereknél is. A csíkos mókus esetében pedig csak a párzási időszakban élhet együtt a pár. A változékony mókus és a csak nevében mókus (egyéb-

A mongol futóegerek fiatalon választanak párt, és később már nehezen fogadnak el újat

ként erszézyes) cukormókus azonban együtt tartható párjával, sőt ez utóbbinál még több hím is megfér a csoportban. Az aranyhörcsög magányos állat, de már „házasodóban” van, így viselkedése is sok tekintetben megváltozott: ma már többnyire együtt tartható két példány. A törpehörcsögöknél a dzsungáriait tarthatjuk párban, a roborowski esetében viszont a hímeket és a nőstényt el kell különíteni egymástól. Egy szó mint száz: mielőtt álla-

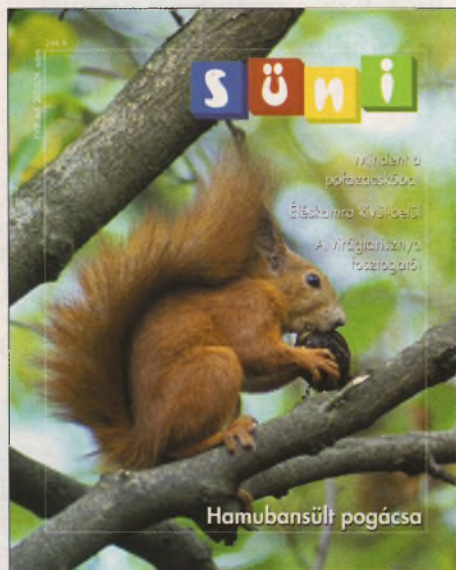
tokat veszel, alaposan nézz utána annak, hogy elviselik-e egymás társaságát. Ne feledd: az akváriumban, terráriumban, kalitkában mások a játékszabályok, mint a természetben, hiszen itt a gyengébb nem tudja felhúzni a nyúlcipőt!

A szegett teknősök egymás lábát harapdálva párbajoznak

NEM HIÁNYZIK VALAMI?

Ha igen, segítünk! Szerkesztőségünkben korlátozott példányszámban még megrendelhetők lapunk korábbi számai, 200 Ft + postaköltség áron!

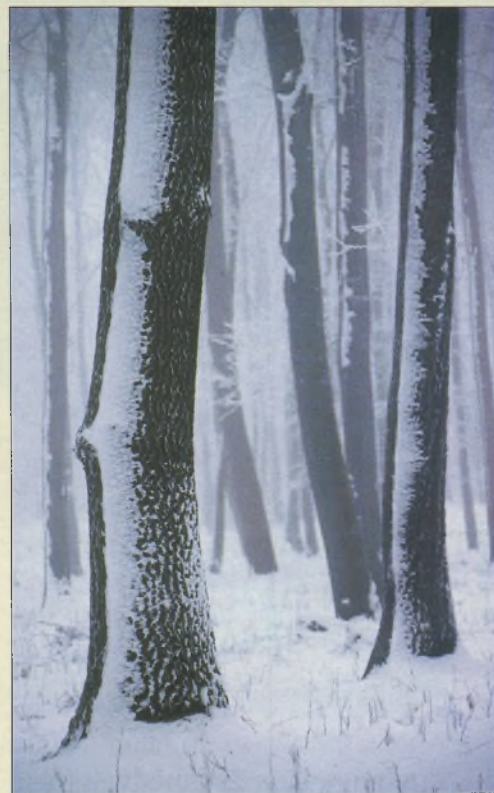

Címlapon: barnamedve, poszteren: szakállas keselyű (Bagosi Zoltán felvételei), hátlapon: téli táj (Forrássy Csaba felvétele)

Következő számunk tartalmából

Százesztendős álom

Százesztendős álom – ez lesz a következő számunk mesebeli címe. Mert bizony a természet, és az állat- és növényvilág egy része is (ilyen-olyan módon) téli álmot alszik. Hogy ki hogyan készül fel e hosszú álomra, kinek milyen ötletei vannak arra, hogy átvészelve a tél megpróbáltatásait, erről olvashattok majd téli számunkban. A természet „Csipkerózsikáiról” fogunk nektek írni – de szó esik majd mindennapos alvásunkról és még sok minden másról is. És persze nem feledkezünk meg arról, hogy a gyerekek télen is szeretnek játszani...

SÜNI
A Göncöl Alapítvány, a Fővárosi Állat- és Növénykert és a Süni Egyesület kéthavi folyóirata
XVIII. évfolyam 2002. 5. szám

Kiadja a Göncöl Alapítvány (2600 Vác, Ilona u. 3.), az IUCN tagja

Felelős kiadó: Kiszél Vilmos, a Göncöl Alapítvány elnöke

Főszerkesztő: Mirtse Zsuzsa (mirtsezsuzsa@vadon.hu)

Szerkesztő-olvasószerkesztő: Mirtse Áron (mirtsearon@vadon.hu)

Szerkesztő-képszerkesztő: Góránd András (gorandras@vadon.hu)

Tudományos szerkesztő: Kovács Zsolt (kovacszsolt@vadon.hu)

Művészeti vezető: Oláh Csaba

Nyomdai előkészítés: RECENT Kft. • **Nyomda:** Offset és Játékkártya Nyomda Rt.

Felelős vezető: Lénárd Miklós • **Szerkesztőségi titkar:** Órhegyi Attiláné

A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Vadász u. 29.

Levél cím: 1242 Budapest, Pf.: 455. Tel./fax: 302-5832 • **E-mail:** szerk@vadon.hu

A lap fő támogatói:

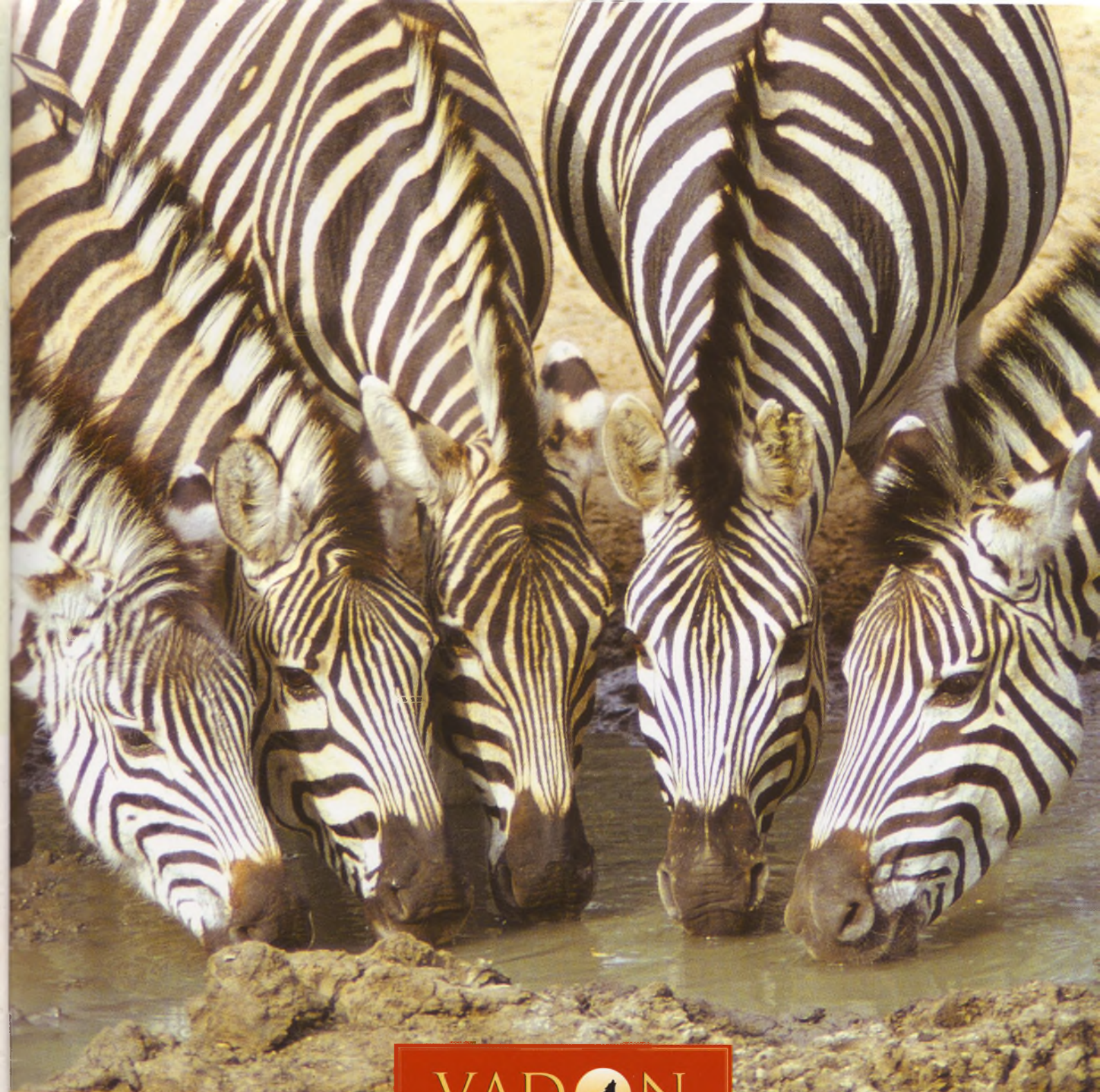
Környezetvédelmi Minisztérium, Nemzeti Kulturális Alapprogram, Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Oktatási Minisztérium

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt., a regionális részvénytársaságok, a Budapesti Hírkör Rt. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlapüzletági Igazgatósága (LHI).

Belföldi előfizetés: Budapesten az LHI ügyfélszolgálati irodáinál, a hírlap-képzés-titkár, a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest), vidéken a postáknál és a kézbesítőkknél.

Külföldi előfizetés: a Hírlapelőfizetési Irodában (HELIR – Budapest, VIII. Orczy tér 1., levél cím: HELIR 1900 Budapest) ISSN: 1585-907x

VADON
természet • kaland • tudomány

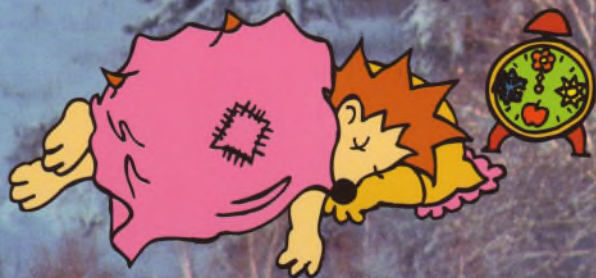
ÁLLATOK EGYMÁS KÖZÖTT

KERESD AZ ÚJSÁGÁRUSOKNÁL!

Következő számunkban:

Téli álom

20025

9 771585 907008